

Cinquecentina

n. 77 /
01

1563

G
C
1598

S V M M A
D O C T R I N A E
C H R I S T I A N Æ

P E R Q V Æ S T I O N E S
conscripta à Reuer. D. P E T R O
Canisio Theologo societatis I E -
s u , & nunc recens ab eodem reco-
gnita, & aucta.

Iussu, & auctoritate sacratissimæ
Rom. Hung. Boem. & c. Regiæ
Maiest. Archiducis Aus-
triciæ, & c.

h-10/59

A C C E S S E R E
Preces Horariæ de æterna D E I sa-
pientia I E S V C H R I S T I
domino nostro, cum pueris
quibusdam & Chri-
stianis exercita-
tionibus.

Cum priuilegio Senatus Veneti
ad annos decem.

SYMMA
DOCTRINAE
CHRISTIANAE

PER QVAESTIONES
conscripserat Rhenus, D. Petro
Cassio Theologo locustis, L. A.
s. v. Rhenus rectus ab eodem reco-
gnit, & auctus.

Inss. & auctoritate sacratissimas
Rom. Hung. Boem. & c. Regis
Majest. Archiducis Aus-
triacae, & c.

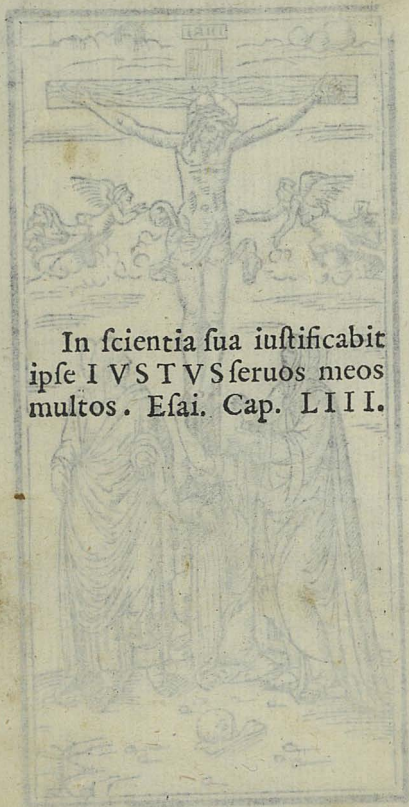
ACCURATISSIME
Petrus Horman de alio d. p. la
pennia s. v. c. n. s. r. o.
domino nostro, cuius p. r.
quidam & c. d. i.
s. v. c. n. s. r. o.
n. o. r. s.

Campanio Genus Veneri
ad annos d. c. m.

*

11

In scientia sua iustificabit
ipse I V S T V S seruos meos
multos. Esai. Cap. LIII.

ROBERTO

DE NOBILIBVS

CARDINALI

Amplissimo,

Michael Tramezinus.

Vm superio-
ribus die-
bus familia-
ris cuius-
dam mei opera, uiri
summa quidem religio-
ne præstantis, libellus
hic in manus peruenis-
set meas, eiusq; lectio-
nem subtilius, atque ac-
curatius expendissem,
quòd illius institutis
Christi fidelibus ad æter

* iii

na bona perquam faci-
les aditus patefieri uide-
bam, spiritui, animæq̃
meæ quantum ea dele-
ctationis attulerit, dici
sane uix potest. quo fá-
ctum est, ut, cum & præ-
clarum, & religioso ui-
ro dignum censuerim,
tanti muneris reliquos
etiam cœlestium bono-
rum cupidos expertes
esse minime pati, confe-
stim ipsum edendum cu-
rarim: quod itidem,
etsi antea Ferdinandi
Cæsaris beneficio apud
Germanos fuerat esse,

ctum, ut scilicet nationem illam Satanæ fallaciis omnino iam deviam diuini huius opusculi ductu in rectam, & ueram salutis semitam posset deducere, tamen, quòd in præsentia non ea solum prouincia, uerum etiam nostra hæc, & reliquæ Christianæ Reipublicæ regiones in summa tam sanctæ institutionis paucitate uersantur, illam denuo, ne diutius catholice fidei studiosi tam excellenti bono careant,

in lucem edendam pu-
taui . cum autem ea il-
lius religio, & præstan-
tia sit, ut nisi uiro singu-
lari sanctitate, & uirtu-
te prædito dedi uelit, tu
unus, Cardinalis amplis-
sime, occurristi, cuius il-
lam nomini iure conse-
crare possem; qui cum
id ætatis, & sanctimo-
nia, & probitate tan-
tum præstes, ut integri-
tatis, officii, & priscae il-
lius religionis cæteris
exemplar sis, ei me iam
uideo grauiorem, ac be-
neuolentiorē patro-

num, & custodem inue-
nire posse neminem. Li-
ber Christianæ doctri-
næ commentarius, in-
scribitur, eiusq; gene-
ris præcepta tradit, ut
qui illis imbui non recu-
sarint, ad diuinas ædes,
coelestemq; gloriam cur-
su satis prospero sint
prouenturi. Hic ego au-
ctorem operis Petrum
Canisium Theologum,
uirum & doctrina, &
probitate insignem, qui
sanctorum hominum
scriptis euoluendis id
est assecutus, ut nobis

* v

ad beatorum sedes cer-
tum iter aperuerit , qui-
bus laudibus ornare de-
berem , non ignoro : ue-
rum , quòd hominem
per sese iam plane pro-
batum opusculum hoc
etiam immortalitati in
dies magis , magisq̃
commendabit , partem
hanc silentio præteribo
abs teq̃ tantum petam ,
ut à me præclarum hoc ,
& egregium munus eo
animo uelis accipere ,
ut , quia tu semper in re
cte factis , probe dictis ,
atque optime cogita-

tis , quibus rebus uni-
uersa uirtus absoluitur,
summa tua cum laude
uersaris, ipsum cum tuo
nomine coniunctum nō
solum apud nostrates,
uerum etiam apud ul-
timas nationes , maxi-
mum sui desiderium ex-
citaturum esse confi-
das. Vale.

LECTORI.

On est ignotus hic Liber, vt qui ante quadriennium Viennæ primum æditus, mox in multa exemplarium millia transfusus, atque dispersus, per totam ferè Europam circumfertur. Et magnam sanè auctoritatem illi tribuit Rex pietatis, & iustitiæ laudibus abundans, qui nunc etiam pro suis in Rempublicam meritis Imperator semper Augustus est declaratus. Testatur is ipse proxima Præfatione, opus hoc voluntate sua conscriptum, & à doctissimis uiris probatum in publicum prodiisse. Nec fefellit successus optimam Cæsaris expectationem, cum æditus Liber maiorem in modum, & finitimis, & exteris populis placuerit: in primis autem potentissimo Regi Philippo, eiusque proceribus. Omitto quòd Catechismus idem in varias linguas conuersus, ac sæpe recursus, non modo à plerisque omnibus legatur, uerum etiam is à sapientibus iudicetur,

qui tum ad docendum, tum ad discen-
dum sit appositissimus. Vnde in Gym-
nasis etiam publicis præsertim Loua-
nii, & Coloniae prælegitur, magnoq;
cum studiosorum fructu explicatur.
Quod ego cum animaduernerem, &
ea, quæ ex hoc libro maxima capi-
tur, utilitate, Italiam nostram (quod
nondum apud nos excusus esset) ca-
rere moleste ferrem, rem me in pri-
mis utilem, atque gratam Catholicæ
doctrinæ studiosis facturum existima-
ui, si tam præclarum opus, quod pro-
pter multam eruditionem magna
cum breuitate, ordine, ac perspicui-
tate coniunctam optimo cuique pro-
batum iri non dubitabam, excuden-
dum susciperem. Accenderunt hoc
meum studium amicorum idem ef-
flagitantium quotidianæ preces, quæ
me (neque enim amicis, & tam ho-
nesta postulantibus negare fas erat)
ad hoc negotium subeundum uehe-
mentius impulerunt. Quod si adue-
ræ, atque orthodoxæ religionis cogni-
tionem, id adiumenti, quod spera-
mus, liber hic legentibus afferet,
abundè id quod optabamus consecu-
ti erimus, laborisque nostri, quan-
tuluscunq; is fuit, quem in ipso excu-

dendo sustinuimus, uberrimum, iu-
cundissimumque fructum percipie-
mus. In Christo bene uale. Ve-
netiis.

2558. die 23. Nouemb. in Rogatis.

Che sia concesso al fidel nostro Michele Tramezzino, che altri, che lui, ò chi hauerà causa da lui, non possa senza sua permissione stampare per lo spatio di anni dieci prossimi, in questa Città, ne in alcuna altra Città, ò luogo del Dominio nostro, ne altroue stampata in quelli uendere l'opera intitolata Summa doctrinae Christianae Latina, & anco uolgare sotto tutte le pene nella supplicatione sua contenute, essendo però esso obligato di offeruare quanto per le leggi nostre è disposto in materia di stampe.

Io. Antonius Cont.
Duc. Notarius,

EDICTVM

REGIVM.

ERDINANDVS
Diuina fauente cle=
mentia Romano=
rum Rex semper
Augustus, ac Ger=
maniae, Hungariae, Boemiae, Dal=
matiae, Croatiae, Sclauoniae, &c.
Rex, infans Hispaniarum, Archidux
Austriae, Dux Burgundiae, &c. Mar=
chio Morauiae, &c. Comes Tyro=
lis, &c. Vniuersis, & singulis fide- bus nostris, tam Ecclesiasticis, quàm
Secularibus, Prælatiis, Comitibus, Ba=
ronibus, Dominis, Militibus, Clie- tibus, Capitaneis, Marschalcis, Pro=
uinciarum Præsidibus, Vicedominis,
Præfectis, Burggrauijs, Officiali=
bus, Iudicibus, Burgimagistris, Con=
sulibus, & Communitatibus, omni=
busq; aliis, & singulis subditis, &
fidelibus nostris Inferiorum Pro=

uinciarum nostrarum Austriacarum,
& Comitatus nostri Goritiæ Prin-
cipalis, cuiuscunque gradus, status,
ordinis, conditionis, & dignitatis ex-
titerint, & Gratiam nostram Regiã,
& omne bonum. Magno cum ani-
mi nostri mœrore perpendimus, &
uidemus, quibus hodiè, quantisq; mo-
tibus, & periculis orbis Christianus
undique concutiatur. Potissimum ue-
rò miserandus ille status neglectæ,
adeoq; contemptæ passim Religionis
sepè, multumq; nos, & pios omnes di-
scruciat. Qua quidem Religione, ut
nihil est sanctius in terris, ita præ-
clarior, ac firmitus Reipub. ornamen-
tum, ac robur esse nullum potest. At-
que idcirco malarum artium nefarius
artifex sanctæ Ecclesiæ, bonorumq;
omnium hostis atrocissimus Satan,
quantum humano generi præsidij in
uera Religione positum sit, minimè
ignarus, annis abhinc multis causam
Religionis passim oppugnat, ac per-
turbat ita, ut maioribus uiribus, &

copiis, frequentioribusq; dolis, & fraudibus, uno eodemq; tempore ipsam antea nunquam oppugnasse uideatur. Nec desinit adhuc satellites quosdam, & ministros suos, qui editis suis libellis omnia impietatis studia foueant, disseminent, ac propagent, subornare: partim ut qui à Religione orthodoxa semel defecere, in erroribus, & sectis, quibus se addixerunt, confirmentur: partim ut qui etiamnum in tutissimis Ecclesiæ Dei castris perdurant, hinc seducti, factionum discipuli, & Religionis nostræ Catholicæ desertores fiant. Inter hos autem libellos, quorum ingens ubique prouentus est, non parum uirium ad Religionem euertendam habent Catechismi (sic enim appellant) qui sepe tum breuitatis, tum uerborum elegantiae, & methodi specie commendati, egregiè fallunt, & imperitam illam nobilemq; iuuentutem ueritatis sinceritati natam grauitè uitiant, atque corrumpunt. Dum enim ex isto-

rum libellorum lectione, uenenum ipsa dulcedine blandum, simplicibus, & incautis sumendum præbetur, priusquam id sentiant, eorum animi nouis, & pestiferis opinionibus, quas euellere postea sit difficillimum, deprauantur. Vnde fit, ut eo doctrinae fermento semel infecti, Catholicae fidei, & sanctæ matris Ecclesiæ dogmata, & instituta ueneranda negligant, fastidiant, atque nonnunquam etiam per contemptum oppugnent. Qua quidem in re si quid consiliis, monitis, iussis, & Edictis publicis Rege Christiano dignis profici potuit, Nos profectò cum ad ista impietatis studia profliganda, tum ad sacrosanctæ Religionis nostræ Catholicæ iura retinenda, officio nostro minimè defuimus. Attamen grassatur indies magis, ac magis hæc foeda lues, nouiq; subindè, ac nouis illecebris infecti prodeunt Catechismi: sparguntur, leguntur, proponuntur in scholis, maiore sane periculo, quam simplices pueri, & creduli

improvidiq; adolescentes, imperitiq;
homines, & plerique omnes istiusm. o
di præceptores sentire, aut iudicare
queant. Quod igitur in graui morbo
boni Medici, in exorta tempestate fi
di nauclerifaciunt, à nobis alienum
non esse existimauius, ut præsentis-
sima, nobisq; ob oculos posita, atque
prospecta longè grauißma pericu-
la, ratione quadam aut depellamus
omninò, aut saltem, quoad Deus po-
tentem manum suam admouerit, miti
gemus.

Quamobrem matura super his de
liberatione habita, fidelibus nobis
subiectis populis saluberrimum fore
duximus, si in tanta dogmatum, & se-
ctarum uarietate Catechistica doctri-
næ librum, qui Orthodoxus sit, con-
scribi simul, & fidelibus nostris po-
pulis euulgari, commendariq; cura-
remus. Proinde ad huiusmodi Catho-
licum opus conscribendum, non dubiæ
fidei, & doctrinæ uiros delegimus,
conscripumq; eorum, quos non so-

lūm sacrosanctæ Theologiæ scientia,
uerum etiam uitæ innocentia, & in-
tegritate perspicuos esse constat, iu-
dicio, & censuræ subiecimus: quò cer-
tiores essemus, ne auctoritate nostra
in lucem quicquam prodiret, quod
Euangelicæ doctrinæ, & sanctæ Ca-
tholicæ Ecclesiæ ullo modo aduer-
saretur.

Posteaquam igitur DE I OPT.
M A X. gratiam iam commemoratus
liber ita conscriptus, magnoq; Theo-
logorum Catholicorum consensu ap-
probatus fuit, cum fideli nostro Mi-
chaeli Zimmermanno commisimus
typis excudendum: expressè uetan-
tes, atque Decreto nostro, præsentibus
hiscæ literis, modo, uia, & forma,
quibus fieri melius potest, ac debet, in-
terposito prohibentes, ne quis Typo-
graphus, aut Bibliopola in sacro Ro-
mano imperio, ac Regnis, & Domi-
nijs nostris hæreditarijs existens, eun-
dem hunc librum à primæ huius edi-
tionis die usque ad exactum integrum

decennium typis æmulari, recudere,
imprimere, uel alibi impressum ue-
nundare audeat, quocunque id co-
lore, aut prætextu fieri possit, gra-
uissimæ indignationis uestre, & de-
cem Marcharum auri puri, ac om-
nium librorum amissionis pœna con-
stituta. Cuius mulctæ dimidium Fi-
sco nostro inferendum, residuum ue-
rò iam dicto Typographo firmiter
decernimus, statuimusq; persoluen-
dum. Mandantes idcirco uobis præ-
dictis omnibus, & singulis, præcipue
uerò ijs, qui nostro nomini, & loco,
iuris, & iustitiæ administrationem
in Prouincijs nostris Austriæ infe-
rioris, & Goritiæ Comitatu exer-
cent, atque in magistratu constituti
sunt, ut hunc Catechismum solum, nul-
lumq; alium per ludimagistros, præ-
ceptores, ac pædagogos pueris in
scholis publicè, aut priuatim propo-
ni, prælegi, ediscendumq; tradi ma-
gnopere curetis, atque omnino effi-
ciatis: quatenus cum uos, tum ipsi

grauissimam indignationem nostram,
aliasq; pœnas delinquentibus, & hu
ius Edicti nostri contemptoribus pro
arbitrio nostro irrogandas uolueritis
cuitare. Hæc enim est expressa mens,
& uoluntas nostra. Datum in Ciuita
te nostra Vienna, die XIIII. men
sis Augusti, anno Domini M D
LIIII. Regnorum nostrorum Ro
mani XXIIII. aliorum uero
XXVIII.

^I
S V M M A
DOCTRINÆ
CHRISTIANÆ.

CAPVT PRIMVM DE
Fide, & Symbolo Fidei.

Quis dicendus est Christianus?

VI IESV CHRI
STI VERI DEI, Aſto. II.
& hominis ſa- i. Pet. 4.
lutarem do-
ctrinam in e-
ius Eccleſia
profitetur. Om-

nes pro inde cultus & ſectas, quæ
extra CHRISTI doctrinam, &
Eccleſiam vbiuis gentium repe-
riuntur, vt eſt Iudaica, Mahome-
tica, Hæretica, damnat, & dete-
ſtatur penitus qui verè Chriſtia-
nus eſt: & in ipſa CHRISTI
doctrina firmiter acquieſcit.

*Quo compendio Chriſtianam do-
ctrinam licet complecti?*

V T nimirum Chriſtianus
ea norit, & obſeruet, que
tum ad Sapientiam, tum
A

SVMMA DOCT.

Libro 2.
Retracta-
tionum
cap. 63.
Et in En-
chiridio
cap. 3.
Psal. 36.
1. Pet. 3.

ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus ostendit, circa uirtutes versatur Theologicas, Fidem, Spem, & Charitatem: quibus purè colitur in hac vita mortali **DEVS OPT. MAX.** Iustitia verò duabus partibus absoluitur, declinatione à malo, & boni operatione: vt Propheta inquit Regius: Declina à malo, & fac bonum. Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet, & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæ cunq; Christianæ quidem institutioni, atq; disciplinæ congruunt.

Quid primum traditur in doctrina Christiana?

Rom. 10.
Heb. 11.

Fides ianua illa nostræ salutis, sine qua **DEVM** inuenire & inuocare, **DEO** seruire, & placere nullus in hac vita potest. Credere enim oportet accedentem ad **DEVM**, inquit Apostolus: qui verò non crediderit, condemnabitur, & iam iudicatus est, ex **CHRISTI** sententia.

Ibidem.
Mar. 16.
Ioan. 3.

Quid Fidei nomine intelligitur?

CHRISTIANÆ. 2

DEi donum, quo illustratus homo firmiter adheret, atque assentitur iis, quæ ut credantur, sunt Diuinitus reuelata. Cuiuscemodi sunt, **DEVM** esse trinum, & vnum, è nihilo creatum mundum, **DEVM** factum esse hominem, & pro hominibus mortem sustinuisse, **MARIAM** & virginem & **DEI** Matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu Sancto regenerari, totum **CHRISTVM** in Eucharestia contineri, & id genus alia Religionis nostræ ueneranda mysteria, quæ Diuinitus reuelata, nō humani sensus captu comprehendi, sed fide duntaxat percipi possunt. Vnde Propheta: **Esaia 7.** Nisi credideritis, inquit, non intelligetis. Non enim spectat Fides naturæ ordinem, nō sensuum, fidit experientiæ, non potentia aut ratione humana, sed virtute, & auctoritate diuina nititur, illud planè certum habens, summam, æternāq; veritatē, quæ **DEVS** est, nec falli posse vnquam, nec fallere. Quamobrē id fidei vel maximè propriū est, ut in captiuitatē redigat omnē intellectū in obsequiū

A ii

SVMMA DOCT.

2. Cor. 10
Luc. 1.
In symbo-
lum Apo-
stol.

CHRISTI: apud quem nō est diffi-
cile, nedū impossibile, omne ver-
bū. Hæc fides, Chrysostomo te-
ste, lumen est animæ, ostium uite,
fundamentum salutis æternæ.

*Quæ est simplex Fidei regula
& ueluti summa?*

Symbolum Apostolorum, in
duodecim distinctum Arti-
culos, quemadmodū & x i i.
extiterūt præcipui illi, post CHRI-
STVM Christianæ Fidei funda-
tores sacratissimi Apostoli.

Qui sunt Symboli huius articuli?

- 1 **C**redo in deum Patrem
omnipotentem, crea-
torem cæli & terræ.
- 2 Et in IESVM CHRISTVM filiū
eius unicū, Dominū nostrum.
- 3 Qui conceptus est de Spiritu
sācto, natus ex MARIA uirgine.
- 4 Passus sub Pontio Pilato, cruci
fixus, mortuus & sepultus.
- 5 Descēdit ad inferos, tertia die
resurrexit à mortuis.
- 6 Ascēdit ad cælos, sedet ad de-
xterā DEI Patris omnipotētis.

CHRISTIANÆ. 3

- 7 Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.
- 8 Credo in spiritum sanctum.
- 9 Sanctam Ecclesiam Catholicā, sanctorum communionem.
- 10 Remissionem peccatorum.
- 11 Carnis resurrectionem.
- 12 Et vitam æternam, Amen.

*Quid sibi uult primus Symboli
articulus?*

O Stendit nobis primam in Deitate personam, P A T R E M scilicet cœlestem, & æternum, cui nihil factu impossibile sit uel difficile: qui solo verbo tam visibilia, quàm inuisibilia cuncta produxit ex nihilo: producta verò usq; cōseruat, atq; gubernat summa bonitate, ac sapiētia: à quo & ad quem omnia: in ipso uiuimus, mouemur, & sumus.

Gen. i.

Acto. 17.

Quid habet secundus articulus?

C ommonstrat secūdā in Deitate personā, I E S U M nomine, hoc est, saluatore rem populi sui, & C H R I S T U M id est, unctum, scilicet Spiritu

Matt. i.

SVMMA DOCT.

Acto. 10. sancto, ac plenum omni gratia, &
 Ioan. 1. veritate, Messiam, Regem, & Pō
 Colof. 1. tificem nostrum, qui primatum
 tenet in omnibus. Ostendit eun-
 dem esse filium D E I vnicum, ab
 æterno genitum naturalem, con-
 substātialem & prorsus æqualem
 Patri secundum diuinitatem: Do-
 minum verò nostrum, & omnium
 Ioan. 10. in idipsum credentium, vt quos
 Heb. 1. ipse perditos vltro liberauit, ac
 1. Tim. 4. liberalissimè redemit. Nec enim
 Actor. 4. aliud nomen est sub cœlo datum
 hominibus, in quo nos saluos fie-
 ri oporteat.

Quid credendum proponit ~~quis~~ tertius articulus?

E Vndem testatur Dominū,
 qui ab æterno genitus à
 DEO Patre sine matre fuit,
 propter nos de cœlis descēdisse,
 & humanam assumpsisse naturā,
 qua temporaliter & conceptus sit
 in Nazareth, & sub Cæsare Au-
 gusto natus in Bethleem, idque
 sine Patre, ex illibata Virgine sic
 æditus, operante scilicet in illa
 virtute Spiritus sancti, vt V E R-
 E V M caro, & D E V S homo fi-

CHRISTIANÆ. 4

eret, atque MARIA simul DEI mater, & Virgo esset. Hæc incarnatio filii DEI, nostra est quodammodo regeneratio, ut maledicti Adæ filii de immundo concepti semine purificemur: tum è carnalibus spirituales, ac planè filii DEI efficiamur in CHRISTO. Iob. 14. Rom. 8. Ioan. 1. Dedit enim potestatem filios DEI fieri his, qui credunt in nomine eius.

Quid continet articulus quartus?

O Stendit CHRISTVM, ut hominem, verè & extrinsecus passum sub Pontio Pilato iniquo præside: crucifixum, & mortuum, & sepultum, cum esset alioquin agnus sine macula innocentissimus. Quæ CHRISTI passio, sanguis, crux, vulnera & mors, peccatoribus consolationem, sanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent, si tamen paremus, & compatimur capiti, ut ita simul & conglorificemur. Rom. 8. Heb. 5. Consumptus enim factus est omnibus obtemperatibus sibi, causa salutis æternæ: ut Scriptura inquit.

Quid credendum profert quintus articulus?

A iiii.

SVMMA DOCT.

CH R I S T V M docet, post
quàm mortuus esset in
cruce, secundùm animam
quidem ad inferos vsque pene-
trasse, tum vt mortis, ac Satanæ
deuictorem, tum vt Patrum in
limbo sedentium liberatorem se-
se declararet: Secundùm corpus
autem, tertio post die cùm Triū-
phator ex inferis redire uellet
sua ui. resurrexisse de sepulchro
eundem, qui pro nobis pependit
in ligno, factum iam immortalē
ac gloriosum, primo genitum ex
mortuis. Quo admirabili opere
Colos. 1. consolatur ac docet, electos li-
berari de potestate Satanæ, mor-
tis, & inferni: eamque resurgen-
di gratiam omnibus offert, atq;
commendat, vt verè credentes
in C H R I S T V M, resurgant de
uitiis ad virtutes, à morte pec-
cati ad uitam gratiæ, in fine por-
rò sæculorum omnium de morte
corporis ad vitam immortalem.
I. Co. 15. Si enim C H R I S T V S resurrexit,
& nos resurgemus.

Quid adfert sextus articulus?

Acto. 1. **A**bsoluto humanæ redemptio-
nis opere, Dominū I E S V M
ostendit.

CHRISTIANÆ. 5

ostendit, postquam rediuius ille suis apparuisset, quadragesimo die in cælum ascendisse, vt secundum carnem exaltaretur super omnia. Sedet igitur Dominus IESVS in cœlis ad dexteram virtutis DEI, parem cum Patre potestatem exercens, gubernans omnia, diuina maiestate prorsus resplendens, quod est nimirum ad Patris sedere dexteram. Hæc læta CHRISTI ascensio, nostræ fidei, ac spei certitudo est, vt quod caput præcessit prostratis semel hostibus, eodem membra etiam, si capiti modò pareât, & inhæreant suo, peruentura esse maximè confidamus. Vado, inquit, parare vobis locum.

Ephe. 1.
Mar. 16.
Hebr. 1.
Mat. 28.

Hebr. 5
Ioan. 15.

Quid credendum exhibet septimus articulus?

PROponit extremum iudicii diem, quando CHRISTVS in humana carne rursus descendens, tremendum ager Iudicem totius orbis, & unicuique reddet secundum opera sua: Iudicabit in sede maiestatis suæ ad unum omnes, probos, ac impro-

Psal. 61.
Mat. 16.
& 25.

SVMMA DOCT.

1. Theſ. 4. **b**os, ſiue quos iudicii dies illa ui
uos adhuc in carne, ſiue antea
mortuos reperiet. Hic admone-
mur, vt eò cautius, rectiusque
uiuamus, quò certius intelligi-
mus, noſtras & actiones, & cogi-
tationes omnes uerſari ſemper
ob oculos cuncta cernentis, &
Hier. 17. æquiſſimè iudicâtiſ. Adeò æquus,
1. Theſ. 5. & iuſtus eſt ſcrutator ille cordiũ,
2. Cor. 5. & vindex iniquitatum, ante cu-
ius tribunal manifeſtari nos om-
nes oportet, vt unusquiſque, pro
ut geſſit ſuo in corpore ſiue bo-
num, ſiue malum, ab illo recipiat.

*Quæ eſt ſumma Articulorum
de ſecunda in Deitate perſona &*

- O**Mninò credi volūt, CHRIS-
TVM VERVM DEVM,
& hominem eſſe, qui Re-
demptionis humanæ opus perfe-
cerit, vt idem ſit ipſe nobis uia,
Ioan. 14. veritas, & vita, per quem ſalua-
uati, & liberati ſumus. de cuius
quidem Redemptionis beneficio
ita præclarè ſcriptum eſt: Ap-
paruit gratia DEI Saluatoris no-
ſtri omnibus hominibus: eru-
diens nos, vt abnegantes impie-

CHRISTIANÆ. 6

tatem, & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni DEI, & Saluatoris nostri IESV CHRISTI: qui dedit se met ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & munda daret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Sic Apostolus Paulus. Et alibi rursum idem: Ipsius (DEI) sumus factura, creati in CHRISTO IESV in operibus bonis, quæ præparauit DEVS, ut in illis ambulemus.

Eph. 2.

Quid docet octauus articulus?

Subiungit tertiâ in Deitate personam, SPIRITVM SANCTVM: qui ex Patre Filioq; procedens, vnus cum vtroq; sicut verus, æternus, & æqualis DEVS existit; ita eadem fide, pariq; cultu, & honore, ut illum quoque prosequamur, necesse est. Hic ille Paracletus, & Doctor veritatis, qui corda credentium illustrat, purificat, sanctificat, & in omni sanctitate cõfirmat. Hic est qui & adiuuat infirmitatē nostrā.

Athan.

in symbolo.

Io. 14. 16.

Rom. 8.

A vi

SVMMA DOCT.

I. Cor. 12. & singulis prout vult, uarias donationes suas distribuit, imperitque.

Quid addit articulus nonus?

O Stendit, ECCLESIAM, id est, cunctorum CHRISTI fidelium congregationem: pro qua CHRISTVS in carne cuncta & fecit & pertulit, eamque Primò unam esse infide, fideiq; doctrina, & administratione Sacramentorum. Secundò esse SANC TAM, quia tum à CHRISTO capite suo sanctificatur, tum à Spiritu sancto vsque gubernatur. Tertiò esse CATHOLICAM, id est vniuersalem, adeò vt omnes omnium temporu locorumque homines, qui modò in CHRISTI fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat, ac saluet. Quartò esse in eadem Ecclesia SANC TORVM COMMVNIONEM, vt qui in Ecclesia, veluti domo DEI, familiaque versantur, societatem quandam inter se, & vnionem seruent in diuiduam: & sicuti vnus corporis membra se inuicem iuuent mu-

Cant. 4.
Ephe. 4.

Ephe. 5.
Ioan. 14.
16.

Mar. 16.
Acto. 1.
Ephe. 4.
Psal. 118.
E. Tim. 3.

1. Ioan. 1.
Rom. 12.

CHRISTIANÆ. 7

tuis officiis, meritis, & orationibus. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis usus Sacramentorum: qui etiam solliciti sunt seruare vnitatem Spiritus in uinculo pacis. Extra quam communionem (sicut extra Noe arcam) nulla omnino salus mortalibus: non Iudæis, aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquā receperunt: non Hæreticis, qui receptam deseruerunt, vel corruerunt: non Schismaticis, qui pacem, & vnitatem Ecclesiæ reliquerunt: postremò neque Excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore, ceu perniciosaquexdam membra, præscindantur, separenturque. Atque istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam, eiusque sanctam communionem non pertinent, sanè Diuinæ gratiæ, & salutis æternæ non possunt esse participes, nisi Ecclesiæ à qua suo illi vitio sunt sententia aulsi, primùm reconcilientur, atque restituantur. Certa est enim Cypriani, & Augustini regula: Non habebit de v m Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.

1. Cor. 1.
Ephe. 4.

Ibidem.

Gen. 7.

Matt. 18.

1. Cor. 5.

De simplic. prælatorum.
Lib. 4.
de symbo
lo.

SVMMA DOCT.

*Quid proponit articulus
decimus?*

LUC. 24.

ACTOR. 2.

IOAN. 20.

EZE. 18.

1. TIM. 2.

R Emissionem peccatorum, quæ in Catholica duntaxat Ecclesia, virtute Dominicæ passionis confertur. Ea nobis per Ecclesiæ Sacramenta donatur, & accipitur, vt proinde nulli quantumvis facinoroso, quæmodò peccatorum suorum poeniteat, diffidendum sit unquam de parata sibi gratia, & exposita misericordia DEI.

Quid habet undecimus articulus?

IOB. 19.

1. COR. 15.

2. COR. 5.

IOAN. 5.

MAT. 25.

C ARNIS resurrectione, quæ in nouissimo die bonis malisque continget, quâdò ante CHRISTI tribunal in carne cuncti apparebimus, vt recipiat unusquisque, pro ut gessit, in corpore suo, siue bonum, siue malum. Et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicii, & in supplicium æternum.

Quis est postremus articulus?

CHRISTIANÆ. 8

IS est, qui ostendit bonis vitā æternam esse propositā, quæ ab omni malorū censu & metu procul absit, & cœlestibus sine fine gaudiis abundet. Vnde **CHRISTVS**: Nolite timere pusillus grex, inquit, quia complacuit Patri uestro dare vobis Regnum. De quo & in extremo Iudicii die dicet electis: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi. Adicitur demùm clausula istæ **AMEN**, vt fidei, & confessionis huius Christianæ testimoniū apud nos indubitatum esse, ac solidum, demonstretur.

Luc. 12.

Mat. 25.

Quæ est summa omnium Symboli articulorum?

COrde credo, & ore simul cōfiteor, Dominū **DEVM**, quo nihil aut maius, aut sapiēcius, aut melius potest excogitari, eundē & vnū in essentiali seu natura diuina, & trinum in Personis esse, vt potē Patrem, & filiū, & Spiritū Sanctū, ita vt hi tres vnū sint, vnus, verus, ætern⁹, immēsus, & incōprehēibilis **DEVS**: ex ipso & per ipsū, & in ipso sunt omnia. Huic sãctissimæ simul, & idiuiduę

2. Ioan. 5.

Rom. 11.

SVMMA DOCT.

Trinitati respondent partes Symboli tres præcipuæ : prima de Creatione, secunda de Redemptione, tertia de Sanctificatione. **D E V S** Pater conditor vniuersorum. **D E V S** Filius Redemptor hominum. **D E V S** Spiritus sanctus Ecclesiæ, seu **C H R I S T I** fidelium, sanctificator, custos & rector.

Est ne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

Primùm ea quidem, quæ Symbolo traduntur, cuius credenda, & apertè profitenda sunt. Secundò & illa, quæ simul uniuersa scriptura Diuina, seu Canonica complectitur. Tertiò itidē, quæ partim ex Symboli articulis, partim ex scripturis eisdem, velut fontibus ritè deducuntur. Quartò & illa profanos sanctis habenda, firmissimæque fide retinenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis reuelat, pronunciatque per Ecclesiam. Circa hæc enim omnia Fides Christiana uersatur: qua de-

2. Pet. 1.
Tertull.
de præf.
hæretic.
Et Vincent. Lirin.
con-
nouat.
Matt. 1.
1. Tim. 3.

CHRISTIANÆ. 9

mum certò & ciffa hæitationem
vllam credimus, quæcunque à
p e o salutis nostræ causâ reuela-
ta sunt Ecclesiæ, siue scripto il-
la, siue viuæ uocis traditione no-
bis commendentur. Qua de re po-
stea dicetur fusius, cùm ad Eccle-
siæ præcepta uentum erit.

Ioan. 16.
2. Thes. 1.
Ioan. 2.
Cap. 4.

CAPVT SECVN-

DVM DE SPE, ET

Oratione Dominica.

Quid est Spes?

Irtus est Diui-
nitus infusa,
per quam cer-
ta cum fiducia,
nostræ salutis,
& æternæ vitæ
bona expectan-

1. cor. 13.
Rom. 5.
Tit. 2.
1. Pet. 1.

tur. Cuiusmodi quidem expe-
ctatio primū ex magnitudine gra-
tiæ per CHRISTVM nobis par-
tæ, & exhibitæ: deinde uerò ex
testimonio conscientiæ, ac uo-
luntatis bonæ, qua DEI gratia
cooperamur, prouenit, vt secta-
tores etiam non ignaui simus bo-
norum operum, quæ DEVS præ-

2. Cor. 1.
1. Ioan. 3.
1. Cor. 2.
Tit. 2.

SVMMA DOCT.

Ephe.2. parauit, vt in illis ambulemus,
2.Pet.1. certamq̃ue vocationem, & ele-
ctionē nostrā p̃ ea ipsa faciamus.

Quæ sunt nobis speranda ?

Matt.6. **P**ropriè quidem, & præci-
1.Pet.1. puè bona illa Regni cœle-
stis, quæ nos verè beatos fa-
ciunt: generatim autem, quæcūq;
rectè desiderantur vel petuntur à
Mar.11. D E O, in eum modum scilicet,
Luc.11. quem Dominica nobis commen-
dat Oratio.

Quæ summam in Dominica oratione tractantur ?

Augusti-
nus in En-
chir. cap.
119.

Septem in ea petitiones pro-
ponuntur, ad quas referri
omnes omnium orationum
species, & formæ debent, siue
pro expetendis bonis, siue pro
delendis peccatis, siue pro auer-
tendis malis Diuinam opem im-
ploremus. In prioribus autē tri-
bus petitionibus æterna poscun-
tur: in reliquis quatuor etiam tē-
poralia, quæ tamē propter æterna
cōsequēda sunt nobis necessaria.

Recita per partes orationem Dominicam

PATER NOSTER, qui in Matt.6.
es in cœlis.

1 Sanctificetur nomē tuū.

2 Adueniat regnum tuum.

3 Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

4 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

5 Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

6 Et ne nos inducas intētionē.

7 Sed libera nos à malo, Amen.

Quid sibi uult initium orationis,

Pater noster, qui es in cœlis?

PRæfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficii, quo **DEVS** Pater in cœlis perfectissimè regnans, nos hic recipit in gratiā & propter **CHRISTVM** Filiū in suos quoq; filios, Rom.8.
Gal.4.
& regni cœlestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit. Quæ tanti beneficii memoria non solum attentionem excitat, sed etiā ad redamandum Patrem prouocat filios: ad orandum verò, impetrandumque auget fiduciam.

Quis est sensus primæ petitionis?

SVMMA DOCT.

IN nobis, & æquè in omnibus aliis, promoueri semper, & augeri petimus, quicquid ad gloriam summi, optimique Patris nostri spectat. Id verò fit maximè, quum veræ fidei confessio, & Christianæ vitæ conuersatio suam in nobis uim exerit, vt inde alii quoque glorificent Patrem.

Quid continet secunda petitio?

Petimus, vt solus **D E V S** per gratiam & iustitiam regnet in Ecclesia sua, imò & in mundo vniuerso, eiectionis demùm hinc aduersariis potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus, quoad fieri potest. Rursum hic optamus, & precamur, vt ex hoc mundo, veluti è graui peregrinatione militiaque vocati, quàm primùm transferamur ad regnū gloriæ, & felicitatis æternæ, vt cum **C H R I S T O** in sempiternū regnemus.

Quid includit tertia petitio?

CHRISTIANÆ. II

Rogamus, vt sicut in cœlo Psal. 102.
 Angeli & Beati omnes,
 ita nos quoque in terris,
 quamuis fragiles, exactam deo
 præstemus obedientiam, nihil
 habentes prius, quàm vt diuinæ
 voluntati subiiciamur, & confor 1. Pet. 4.
 memur per omnia siue in prospe Matt. 26.
 ris, siue in aduersis.

Quid habet quarta petitio?

AB omnis boni authore,
 ac fonte, vt pauperes,
 & mendici, desideramus
 quæ ad vitam hanc corporis quo
 tidie sustentandam sunt satis, vt
 victum scilicet ac vestitum. Præ
 terea quæ ad vitam animæ pro
 mouendam faciunt, hic expeti
 mus: veluti verbum dei animæ
 pabulum efficax, sacrosanctam
 Eucharestiam, ceteraque saluti
 fera Ecclesiæ Sacramenta, quæ Matt. 4.
 pascunt, curant, & confortant Ioan. 6.
 hominem interiore.

Quo pacto intelligitur quinta petitio?

SVMMA DOCT.

Hic petimus, à labe peccati, quo nihil foedius, nihil animæ pestilētius est, clementer expurgari, & ea ipsa, quæ peccando contraximus, debita relaxari. Addita verò est cōditio, ne alioquin precatio frustranea esset, nos videlicet uindictæ cupiditatem deposuisse, cum proximis in gratiam rediisse, & cuius ex animo noxam omnem condonasse. Hoc est, quod alibi dixit veritas, Dimittite, & dimittetur vobis. Et iterū: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater uester dimittet vobis peccata uestra.

Quid continet sexta petitio?

Quoniam præsens hæc vita perinde ac militia est sup̄ terram, dum uariis temptationibus semper impugnamur à Mundo, Carne, & Satana, idcirco piè solliciti Diuinam imploramus opem, non modò ne succumbamus hisce aduersariis, atq; succumbendo damnemur, sed etiam vt Satanæ resistamus fortiter, cōtemnamus Mundum, castigemus carnem, atque ita demum corone mur, vt inuicti milites CHRISTI.

Luc. 6.

Matt. 6.

Iob. 7.

Iacob. 1.

Gal. 5.

Eph. 6.

1. Ioan. 2.

Iacob. 4.

1. Pet. 3.

2. Tim. 2.

Quid est in septima & postrema petitione?

PRecamur ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiam pii, non sinat nos **D E V S** perdi, & euerti cum impiis, sed vt benignitate sua nos liberet ac tueatur, quatenus salutis nostræ congruit, ab omni malo tum corporis, tum animæ siue in hac vita, siue in futura. Claudimus totam precationē hac vna voce **AMEN**, vt comprobemus nostram in orādo simul, & impetrando fiduciam, tum propter **C H R I S T I** promissionem: Petite inquit, & accipietis: tum propter Patris erga nos immensam, clementiam, & pro-pensam in omnes misericordiā.

Tobiæ 2.

Eccl. 27.

1. Tim. 1.

Luc. 11.

Rom. 10.

1. Tim. 2.

Eze. 18.

Quæ est summa orationis

Dominicæ?

Formulā absolutā continet August. non solum orādi, ac postulādi bona, verum etiā deprecādi itidē, ac fugiendi mala quælibet. Inter bona verò primū est illud expetēdū, vt Pater cælestis ab

August.

ser. 182.

de temp.

SVMMA DOCT.

omnibus semper, & vbique, glorificetur: deinde verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis media suppetant, quibus ad regnum DEI commodè peruenitur: vt est, ex parte animæ quidem nostræ, voluntati Diuinæ nos conformare, ex parte uerò corporis, victum habere necessarium. Adduntur secundo loco, quæ ad mala depellenda ritè postulantur, in primis quidem, vt absint peccata, bonorum omnium corruptelæ: tentationes itidem, quæ nos ad peccata impellant ac pertrahant: ad extremum verò deprecamur calamitates siue præsentis, siue futuræ vitæ. Reliqua de Oratione in eum reseruabuntur locum, quo bonorum operum genera triplicia declarabuntur.

De sa-

CHRISTIANÆ. 13
DE SALVTA-
tione Angelica.

*Cur Deiparam Virginem
salutamus?*

Rimum Euan-
gelicis uerbis,
& exēplis per
moti, id faci-
mus, quando
nos sic docent
afflati Diuino

spiritu magnus Gabriel Archang-
gelus, & præcursoris Domini ma-
ter sancta Elisabeth. Deinde con-
firmat nobis hanc salutando for-
mulam vsus, & consensus Eccle-
siæ perpetuus, quem sancti Pa-
tres, & Maiores in hanc vsque
diem religiosissimè obseruarunt.

*Quem fructum ex hac salutatio-
ne consequi possumus?*

HIs uerbis admonemur sū-
mi beneficii, q̄ per M A-
R I A M Deiparā æternus
Pater inchoare uoluit in C H R I-
sto & mūdo ad redimendū genus
B

SVMMA DOCT.

humanum exhibere. Quare post pia vota, quæ in precatione Dominica DEO commendauimus, hic acceptæ per CHRISTVM gratiæ memores, non modò CHRISTI Matrem, sed etiam DEVM Patrem in eadem Virgine Deipara laudamus, & collætantes Angelis, dicimus: AVE MARIA gratia plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS, Sancta MARIA, Mater DEI, ora pro nobis peccatoribus. AMEN.

Psalmo
150.
Luc. I.

Ex tradi-
tione Ec-
clesiæ.

Quis est horũ uerborum sensus?

Gen. 3.
Irine.
lib.3.]

PRimum iure gratulamur, & gratulâdo prædicamus eã, quæ nobis Euam alteram præstitit, dum Væ maledictionis, quod illa prior mundo intulit, hæc partu suo ter fœlici non sustulit modò, sed etiam maledictionem filiorum Adæ vertit in benedictionem perpetuam.

Hieron.
de assump.
Virg.

GRATIA PLENA Talibus nanque decebat Virginem oppignorare muneribus, ut esset gratia

CHRISTIANÆ. 14

plena, quæ reddidit cœlis gloriã,
 terris DEVM pacemque refudit,
 fidem gentibus, finem vitiis, vi-
 tæ ordinem, moribus disciplinã.
 Breuiter talis MARIA fuit, vt
 eius vnus vita omnium discipli-
 na sit. DOMINVS TECVM. Tecũ in
 corde, tecum in ventre, tecum
 in vtero, tecum in auxilio, te-
 cum ante partum, in partu, &
 post partum: quia & virtus Pa-
 tris obumbravit tibi, & Spiri-
 tus sanctus superuenit in te, &
 Verbum caro factum ex te pro-
 cessit, tanquàm Sponsus de thala-
 mo suo. BENEDICTA TV IN
 MULIERIBVS, quia virgi-
 nitate Sponsa simul, & fœcundi-
 tate Mater existis, quam proinde
 summo iure beatam dicunt, sem-
 perq; dicet omnes generationes.
 Mulier tota pulchra & immacu-
 lata, virgo ante partum, in par-
 tu, & post partum, semper incor-
 rupta, ab omni peccati labe libe-
 ra, super cœlos omnes exaltata,
 quæ nec minus viuificando pro-
 fuit, quã infœlix Eua obfuit mo-
 talibus occidendo. ET BENE-
 DICTVS FRUCTVS VEN-
 TRIS TVI IESVS, ut qui
 ex MARIA radice velut flos

Ambro.

August.

Luc. i.

Ioan. i.

Psal. 18.

Chrysolo-
 gus.

Luc. i.

Hier. con-
 tra Hel-
 uid.

August.
 de natu.
 & gran.

Esai. ii.

B ii

SYMMA DOCT.

Ioan. I.

Luc. II.

Cant. 2.

In Liturgia.

ascendens, & ipse quodammodo
terræ fructum se præstitit, &
æternæ salutis fructum ita mem-
bris suis, sicut vitis palmitibus
succum, & vigorem suppeditat.
Verè beatus venter, qui porta-
uit, & edidit mundo Salvatorem.
Verè beata viscera, quæ de cælo
plena Filium DEI lactauerunt.
Et additur demùm ab Ecclesia:
Sancta MARIA Mater DEI, ora
pro nobis peccatoribus. Quippe
Sanctorum Patrum uestigiis insi-
stentes, præterquàm quod lauda-
bilem, & admirabilem illam Vir-
ginem, quæ sicut lilium est inter
spinas, salutamus: eandem præ-
tereà virtute DEI auctam esse
tanta credimus, atque profite-
mur, vt possit prodesse, fauere,
annuere miseris mortalibus, dum
hi præsertim se suaq; uota illi ex
fide commendant, ac Diuinam
gratiam gratiosæ Matris interces-
sione supplices expetunt.
Chrysostomus: Vt verè dignum
& iustum est glorificare te Dei-
param & semper beatissimam, &
penitus incontaminatam Matrē
DEI nostri, honoratiorem Che-
rubim, & gloriosiore incompa-
rabiliter Seraphin, quæ citra cor

CHRISTIANÆ. 15

ruptionem DEVM peperisti: verè Deiparam te magnificamus.

Ambrosius: Sit nobis tanquàm in imagine descripta virginitas, vitaque beatæ MARIÆ, de qua velut speculo, refulget species castitatis, & forma virtutis. Quid nobilius DEI Matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit?

Lib. 2. de virginitate.

Augustinus: Sancta MARIA succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora propulo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu, sentiant omnes tuum leuamen, quicunque celebrant tuum nomen. Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre precium, posse plus omnibus liberatis impendere suffragium.

In serm. de asium. Virg.

Bernardus: Virgo Regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipsius utero, tanquàm Spôsus de thalamo suo. Per te accessum habeamus ad Filiû ò benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.

De laud. Mariæ. Psal. 18.

SVMMA DOCT.
CAPVT TER-
TIVM DE CHARI-
tate & Decalogo.

Quid est Charitas?

Matt. 22.
Luc. 10.

Psal. 15.
Prouer.
16.
1. Car. 10.

Luc. 10.
Mala. 2.
Ephe. 2.
1. Pet. 1.

Yncera dile-
ctio, qua DEVS
propter se dili-
gitur, & pro-
ximus propter
DEVM. Dili-
gendus enim
præcipuè est DEVS in omnibus,
& super omnia, & propter se so-
lum, vt qui summum, æternum
que bonum est, quod solum no-
stros explet animos: cuius amor,
& honor, nisi planè simus ingra-
ti, nostræ tum voluntatis, tum
actionis omnis initium, & scopus
esse debet. Deinde propter DEVM
amandus proximus, hoc est om-
nis homo, quòd inter nos omni-
nò simus proximi, secundum ei-
dem scilicet humanæ naturæ, nec
non Diuinæ gratiæ communica-
tionem.

Quot sunt Charitatis præcepta?

DVo quidem summaria: Deut. 6.
 Primū de diligendo DEO, Matt. 22.
 sic in veteri nouaque Le- Luc. 10.
 ge propositum: DILIGES DO Mar. 12.
 MINVM DEVM TVVM ex to
 to corde tuo, & ex tota anima
 tua, & ex tota mente tua, & ex
 omnibus viribus tuis. Hoc est
 primum, & maximum mandatū.
 Secundum autem simile est huic,
 DILIGES PROXIMVM tuum sicut
 teipsum. In his duobus præceptis
 vniuersa lex pendet, & Propheta,
 inquit ipsa Veritas. Et rursus per
 Apostolum. Plenitudo Legis est
 dilectio: & Finis præcepti est
 charitas de corde puro, & cōscie
 tia bona, & fide non ficta.

Rom. 13.

1. Tim. 1.

*Quo indicio se prodit sincera
 Charitas?*

HÆc est Charitas DEI, vt 1. Ioan. 5.
 mandata eius custodia-
 mus, & mandata eius gra-
 uia non sunt, inquit Ioannes ille
 CHRISTO dilectus. Tum CHR-
 ISTVS ipse docet: Si diligitis me,
 mandata mea, seruare. Qui ha-
 bet mandata mea & seruat ea, ibi
 Ioan. 14.

B iiij

SVMMA DOCT.

diligit me, diligetur à Patre meo,
& ego diligam eum, & manifesta-
bo ei me ipsum. Qui non diligit
me, sermones meos non seruat.
Cæterum hæc ipsa D E I mandata
in Decalogo maximè cernimus.

Quo pacto recensentur manda- ta Decalogi?

Exo. 20.

Leui. 19.

Deut. 5.

I Ta in Exodo legimus.
E G O S V M D O M I N U S
D E V S tuus.

1 Non habebis D E O s alienos co-
ram me. Non facies tibi scul-
ptile, vt adores illud.

2 Non assumes nomen Domini
D E I tui in vanum.

3 Memento, vt diem Sabbati
sanctifices.

4 Honora patrem tuum, & ma-
trem tuam, vt sis longæuus su-
per terram, quam Dominus
D E V S tuus dabit tibi.

5 Non occides.

6 Non mœchaberis.

7 Non furtum facies.

8 Non loqueris contra proximū
tuum falsum testimonium.

9 Non concupisces vxorem pro-
ximi tui.

10 Non

CHRISTIANÆ. 17

10. Non domum, non agrum,
non seruum, nō ancillam, non
bouem, non asinum, & vniuer-
sa, quæ illius sunt.

Quid sibi uult hoc exordium:
Ego sum Dominus. DEVS tuus

DEcalogū exorditur DEVS:
à notitia sui, & ab insinua-
tione Maieſtatis suæ, vt
certa quædam, & sacrosancta hi-
ſce legibus auctoritas conſtet.
Nempè tam ſeriò nobiſcum agi-
tur, vt ſi vnquam ſalui eſſe veli-
mus, hic velut in clariffimo ſpe-
culo, Diuinæ Maieſtatis volun-
tatem certam cōtemplemur, agni-
tamque Legem illam ſanctiſſimā, Rom. 8.
adiuuante CHRISTI ſpiritu,
accuratè ſeruemus. Nec enim
præcipit ſolū, ſed benediſtio-
nem quoque promittit, & opem
tribuit noſter Legiſſator. Spiritum
meum inquit, ponam in me-
dio veſtri: & faciam, vt in præ-
ceptis meis ambuletis, & iudicia
mea cuſtodiat, & operemini.
Quare cum CHRISTVS etiam
præcepiſſet: Tollite iugum meū
ſuper vos, ne quis cauſaretur dif-
Mat. 11.

B v

SVMMA DOCT.

ficulatē, adiecit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue: iis videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

2. Cor. 6.

Quid complectitur in se primum præceptum?

Leuit. 1.

Esa. 40.

Deu. 18.

Eccl. 34.

Mar. 12.

1. Cor. 8.

Deu. 6.

Matt. 4.

Esa. 44.

Oze. 13.

Eph. 4.

Prohibet, ac damnat idololatriā, obseruationes superstitiosas, vsū etiam artis magicæ vel diuinatoriæ. Docet etiā atq; exigit, vt nullā prorsus creaturā quātūmuis excellētem, pro deo habeamus, sed solū vnum, verum, æternum, immensūque deum credamus, & confiteamur, cui vni tribuatur summus, & singularis ille cultus, quem Græci λατρίαν appellant. Hoc fit, vt super omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud bonum, Opt. Max. Creatorē Redemptorem, Saluatorem, vnū & immortalem deum, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Quomodo præter deum Sanctos colimus, & inuocamus?

Respondet Augustinus; Pō-
pulus Christianus me-
morias Martyrum religio
sa solennitate concelebrat & ad
excitādam imitationem, & vt me-
ritis eorum confocietur, atque
orationibus adiunetur.

Quod autem hic de Martyri-
bus dicitur, ad omnes etiam San-
ctos cum CHRISTO regnantes
spectat, non illos quidē vti DEOS
Ethnicorum more colendos, ne-
que perinde ac DEVM sanctum
sanctorum, sed longē inferiore
modo, & gradu vt pote velut ami-
cos, filios, hæredesque DEI, &
cohæredes CHRISTI lectissi-
mos, atque beatissimos ueneran-
dos. Qui prætereā nostræ saluti
eo student, fauentq; impensius,
quo sunt in omni charitate, in om-
ni virtute, ac cœlesti gloria per-
fectiores, quā hic in carne esse
potuissent. Sicut igitur infra
DEVM illos plusquā vllos in
terra mortales rectē amamus, ita
eosdem tali, tantaque dignitate
auctos honoramus etiam atque
pro Christiana pietate inuoca-
mus: hac tamen cautione semper
addita, vt suus honos, summusq;
cultus, quē λατρεία esse diximus,

Lib. 20.
contra
Faustum.

Damas.
lib. 4.
Rom. 8.

1. Co. 13.
2. Cor. 5.
August.
lib. 20. cō-
tra. Faust.
Amb. lib.
1. de ui-
uis.
Euse. lib.
4. Hiero.

B vj

SVMMA DOCT.

ad Ripa- sūmo DEO & Mediatori CHRISTO
rum . debitus, integrè conseruetur.
Basil. de Quod autem hunc in modum
40. Mar- Sanctos inuocamus, adeò CHR I
tyribus . S T I Saluatoris, & Domini no-
Psal. 67. stri gloriam non obscurat, vt etiā
Ioan. 12. magis ac magis illustret, amplifi-
Psalmo cet, augeatq;. Hic enim eximia
128. CHRISTI Redemptoris uirtus
Chryf. splendescit, ac gloria, quod is
Hom. 41. non quidem in se tantum, sed in
in Gen. Sanctis etiam suis est, apparetq;
Gen. 26. potens, gloriosus, mirabilis:
Exo. 32. quòd eosdem honorat ipse, nimis
4. Re. 19. que honorari vult in cœlo & in
2. Macha. terra: quòd per eos itidem, &
15. propter eos multa largitur, &
Basilius parcit sæpe immerentibus, vt in
Chryf. Abraham, Isaac, Iacob, David,
August. Hieremia cernimus, qui etiam de
Ambros. functi uiuis profuisse leguntur.
Bernar. Vndè Patres quum de Sanctis lo-
Theoph. quūtur, suffragatores eos, & inter
in Paul. cessores, patronosque nostros
Chryf. frequenter appellant. Nec im-
in Missa. meritò sanè, quòd Sanctorum fi-
Hieron. da suffragia, quum humiliter, &
contra Vi piè in CHRISTI nomine im-
gilan. plorantur, experientia teste mul-
6. Syno- tis opitulentur.
dus, & 2. Hæc fuit iam olim Ecclesiæ
Nicena. Orthodoxæ, hæc & nunc est er-

ga Sanctos constans pietas: hanc Euseb.
doctrinam veluti per manus ad Niceph.
nos transmissam, & sacris itidem
Synodis, patrumque concordi-
bus sententiis, & indubitatis exē-
plis confirmatam retinent Catho-
lici, obstreperant licet Vigilantia
ni iam olim condemnati.

*Pugnat ne cum hoc primo præce-
pto usus receptus imaginum*

*CHRISTI, atque
Sanctorum.*

HAud quaquàm, quia non Baru. 8.
sicut Ethnici solent, ad Deu. 4. 5.
ramus sculptilia, ligna,
lapides, perinde ac DEOS quos
dam (id enim hoc præcepto ca-
uetur maximè) sed more Christia-
no, & mente pia veneramur illic
CHRISTVM ipsum, & Sanctos,
vbi per imagines præpositas no-
bis repræsentatur. Ita tū præsens
tum vetus Ecclesia summo con-
sensu docet, commendans nobis
pias, & venerandas Imagines. vt
quarum vsum Apostolica etiam
traditione commendatum acce-
perimus, & sacrosancta Patrum
Synodo approbatum retineamus.

Leui. 19.

Grego.
libro 6.
Epist.
Damas.
lib. 4.

S V M M A D O C T.

Basil.in
episto. ad
Iulianum
apost.
Synod.
Nicena.2
Philip. 2.

Quapropter damnatus est error
Iconoclastarum non distinguen-
tium scilicet, inter simulacra Deo-
rum, & imagines C H R I S T I at-
que Sanctorum. Neq; rationem
isti habent temporis gratiæ seu
nouæ Legis, quo D E V S homo
factus imaginem similitudinēq;
suam initio à se creatam ipse in-
duit, atque in ea se nobis re-
præsentauit.

Quid nobis præscribit secundū præceptum?

Leui. 19.
Zach.8.
Eccle.23.
Mat. 5.
Iacob.5.
Psal. 14.

Prohibet abusum Diuini no-
minis & inreuerentiā, quæ
committitur à periuris,
blasphemis, & per D E V M, San-
ctos, vel sacra temerè iurantibus
contra illud, Nolite iurare: sit
sermo vester, est est, non non.
Deinde requirit, vt iuxta rectum
linguæ vsum ingentem reueren-
tiā Diuino nomini exhibeamus,
iuramenta seruemus, denique vt
Verbum D E I tractemus reue-
renter.

Quid imperat tertium præ- ceptum?

Postulat Sabbatum seu diē festum in Ecclesia, piis operibus transigi. Vult igitur vt animus tunc adsit curis uacuis qui se liberè transferat ad cultū interiorem, & exteriorem **D E O** præstandum in fide, spe, & charitate. Vult, vt expediti Diuina meditemur beneficia, tractemus sacra, oremus, & adoremus **DEVM** publicè cum aliis in Spiritu, & veritate. Prohibet autem diebus festis laborare, & occupationibus deditum esse prophanis, vt ocio sancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Ecclesiæ sacrum seu Missam, & statam concionem, quemadmodum hoc præceptum Ecclesia interpretatur.

Exo. 30.
Leuit. 23
Hier. 17.

Ioan. 4.

De cons.
distinct.
1. & 3.

*Quæ summa est horum trium
præceptorum?*

HÆc tria priora quidē præcepta, quæ sunt primæ tabulæ, nos eò instituunt, vt verum **D E O** cultum præstemus, interiorem scilicet, & exteriorem corde, ore, & opere, priuatim & publicè. Reliqua septē, quæ porro sequuntur, præcepta dicuntur secundæ tabulæ, in hoc addita

SVMMA DOCT.

vt nostrum erga proximum officium explicent .

Quid proponit, & iniungit quartum præceptum ?

Ephe. 6.

Rom. 13.

Heb. 13.

1. Tim. 6.

1. Pet. 5.

DOcentur hic tum filii, tum subditi, quid suis debeant parentibus, & maioribus, id est, omnibus, qui dignitate, & potestate quadam præcellunt siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerendis. Debent autem his ipsis. tum interiorem, tum exteriorem quandam reuerentiam, & obseruantiam, opem itidem, & obedientiam. Caueatur præterea, ne quacunque ratione vel offendamus, vel contemnemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis id fiat, vel signis, siue factis.

Quid includit quintum præceptum ?

Mat. 5.

Deut. 5.

Non solum externam prohibet cædem, & vim omnem, quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam excludit iram, odium, rancorem, indi

gnationem, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos. Requirit verò animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: vt iniuriarum facilè obliuiscamur, non expetamus uindictam, sed condonemus inuicem offensas, sicut in CHRISTO DEVS nobis donauit.

Rom. 12.

Ephe. 4.

Colos. 3.

Quid habet sextum præceptum?

Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitus illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem. Caueri præterea & prescindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant, ac fouent, vt sunt obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus minimè casti. Requirit ex aduerso fidem in coniugio, tum pudicitiam omnem siue cordis in cogitationibus, & desideriiis, siue corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque in omni demùm habitu, cultuque corporis.

Mat. 5.

1. Co. 6.

Matt. 5.

ephe. 4.

& 5.

1. Pet.

1. Thef. 4.

Heb. 13.

Tob. 5.

Esai. 2.

Eccl. 9.

1. Tim. 2.

1. Pet. 3.

*Quid docetur in septimo
præcepto?*

SVMMA DOCT.

Ephe. 4.
1. Cor. 6.
Lucæ. 6.
1. Tes. 4.
Thes. 4.

Prohibetur hic omnis rei
alienæ illicita contrectatio
& vsurpatione, per furtum,
rapinam, vsuras, lucra iniusta,
dolum malum, & quosuis contra-
ctus, quibus Christiana charitas
læditur, ac proximus fraude cir-
cumuenitur. Exigit è regione
hoc præceptum, vt in omni ne-
gocio, seu commercio inuiolata
seruetur æquitas, & proximi vti-
litas, sicubi sese offerat occasio,
promoueatur.

Luc. 6.
Ezec. 17.

*Quid in octauo præcepto com-
prehensum est?*

Exo. 13.
Luc. 19.
Deut. 5.
16. 19. 27.
Prou. 12.
Prou. 4.
24.
Iac. 4.
1. Pet. 2.
Ephe. 4.
Iac. 3.
Ephe. 4.
Pro. 17.
& 18.
Mat. 12.
Colos. 4.
Ephes. 4.

Prohibemur eo falsum dolo-
sum'ue testimonium in quæ
quàm proferre, & quoquo
modo proximi causam in iudicio
subuertere, vel etiam extra iudi-
cium famam illius lædere: quod
sanè fit à susurrionibus, detracto-
ribus, maledicis, adulatoribus.
Breuiter, omne mendacium, &
omnis lingua contra proximum
abusus hic excluditur. Docemur
interim de proximo benè & com-
modè loqui, nempe ad illius de-
fensionem, & vtilitatem sine fu-
co, simulatione, insidiis'ue.

*Duo postrema præcepta quid
continent?*

V Etant concupiscentiam Deut. 5.
vxoris, ac rei alienæ: vt Eccl. 5.
non solum ab vxore alie- Matt. 5.
na, illicitis commerciis, & exter 1. Thes. 4.
na apertaque iniustitianos absti- Iac. 1.
neamus, sed ne voluntate qui- Esai. 1.
dem noceamus cuiquam aut noce Ephe. 4.
re deliberemus. Exigit igitur Colos. 3.
vtrunque hoc præceptum cordis Eccl. 1. 8.
sinceritatem, & benevolentiam
erga omnes integram, vt quæ in
rem, & salutem proximi sunt,
optemus ex animo, neque cupi-
ditati unquam cū leui etiam alte-
rius iniuria consentiamus.

*Quò demùm referenda sunt man-
data Decalogi omnia?*

AD Charitatem, quam no-
bis geminam dux illæ ta- August.
bulæ, quibus DEI digi- lib. 2. su-
to mandata hæc, scripta fuerunt, per Exo.
commendant. Docent enim man-
data primæ tabulæ, quæ ad cha-
ritatem DEI: mandata verò
secundæ tabulæ, quæ ad cha- I. Ioan. 5.
ritatem Proximi spectant. Hæc
autem Charitas DEI, est

SVMMA DOCT.

1. Ioan. 2. vt mandata eius custodiamus.
 Qui enim dicit se nosse **D E V M**,
 & mandata eius non custodit,
 mendax est, & in hoc ueritus nō
 est. Qui autem seruat verbum
 eius, verè in hoc Charitas **D E I**
 perfecta est: in hoc scimus, quo-
 niam in ipso sumus. **D E V S** cha-
 ritas est, & qui manet in Chari-
 tate, in **D E O** manet, & **D E V S**
 in eo. Hæc Ioannes Apostolus.
 Rectè igitur dictum accepimus:
 Probatio dilectionis, seu Chari-
 tatis, exhibitio est operis,

Gregor.
in Hom.

*Vnde Charitatis argumenta, &
 officia propria dignoscuntur?*

1. Cor. 13. **C**haritas patiens est, beni-
 gna est.
 Charitas non æmulatur,
 non agit perperam.
 Non inflatur, nō est ambitiosa.
 Non quærit quæ sua sunt.
 Non irritatur, non cogitat
 malum.
 Non gaudet super iniquitate,
 congaudet autem veritati.
 Omnia suffert, omnia credit,
 omnia sperat, omnia sustinet.
 Rom. 8. Sic Charitate **C H R I S T I** fla-

grans Apostolus ille Paulus.

Elige ergo uitam, vt & tu viuas, & semen tuum (testatur Diuinū Oraculum) & diligas Dominum DEVM tuum, atque obediās voci eius, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum. Breuiter, vt CHRISTS quoque doctrinam legi respondentem accipias: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hoc fac, & viues.

Deu. 30.

Matt. 19.

Luc. 10.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE

Sunt ne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

Vnt vtique, quando Legislator, & Magister noster

Iac. 4.

Matt 23.

Mat. 19.

CHRISTVS non solum docuit præcepta

Decalogi, sed etiā in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis, & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant. Hinc

SVMMA DOCT.

extant Euāgelicæ illæ sententiæ:
 Sicut misit me pater, & ego mit-
 to vos. Qui vos audit, me audit:
 & qui vos spernit, me spernit,
 &c. Si non audierit eos, dic
 Ecclesiæ: Si autem Ecclesiam
 non audierit, sit tibi sicut Ethni-
 cus, & Publicanus. Vbi summum
 atque extremum iudicium CHRI-
 STVS defert, deferriq; iubet
 ad Ecclesiam, id est, ad Ecclesiæ
 Præpositos, & Rectores, sicut
 Chrysostomus interpretatur, &
 verba Euangelii mox sequentia
 declarant, atq; conuincunt. Pro-
 inde nec frustra scriptum est de
 Apostolo Paulo: Perambulabat
 Syriam, & Ciliciam, confirmans
 Ecclesias, præcipiens custodire
 præcepta Apostolorum, & Se-
 niorum.

*Cuiusmodi porrò sunt Apostolorum
 seniorumq; præcepta quæ
 Paulus custodire iussit?*

De Eccl. **P**Auli discipulus Dionysius
 Hier. Areopagita testatur, dupli-
 Et B. cis ea generis esse, partim
 de Spiri-scripta, partim non scripta. Ad
 tu sancto. vtrunque genus pertinet quod
 1. Ioan. 4. Ioannes affirmat Euangelista.

Qui nouit DEVM, audit nos; qui non est ex DEO, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritus erroris. Ac primum quidem genus, quod literis mandatur, scriptisque legibus constat, satis est perspicuum: posterius verò circa præcepta, & instituta ea versatur, quæ vno Traditionum nomine comprehendendi, & sic à Patribus nuncupari solent. Non enim scripto, vti superiora, sed viua voce tradita, & veluti per manus à Maioribus ad nos transmissa, Ecclesiæque commenda retinentur.

Cypr. de ablut. pedum.
Hieron. contra Lucifer.
Chrysof. in. 2. ad Thess. 2.

Est ne utrunq; hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

Est planè, si doctorem Paulum sequitur. Itaque fratres stete, inquit, & tene Traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Vnde laudat hoc nomine corinthios, quod Apostolica præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, sedulò custodirent. Atque hoc est, quod sacrosancta synodus Nicena diuina scripturæ consonans, verbis

1. Thess. 4.

1. Cor. 11.

2. Nic. contra Ichniomas.

SVMMA DOCT.

tam luculentis expressit : Oportet nos Ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue consuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare.

Quomodo cognoscemus, quæ sint
Apostolica, & probata
in Ecclesia Traditiones?

In epist.
ad Ianuarium.

De bapti.
contra
Donat. li.
4. cap. 24.

Serm. 2.
de ieiun.
Pente.

DE his nobis Regulam obseruatu dignissimam Augustinus præscribit. Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata, atque statuta retineri. Sic idem rursus docet contra Donatistas: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Consonat Leo ille Magnus, cum ait: Dubitandum non est, quicquid in Ecclesia in consuetudinem est deuotionis retent

tentum, de Traditione Apostolica, & de sancti spiritus prodire doctrina.

Exempla profer Traditionum

Apostolicarum, quæ Chri-

stianis obseruanda de

mandantur?

Hoc loco, vt veritas indubitata constet, exempla quædam à sanctis petemus, Patribus, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirum secundum Traditionem Origenes a & Augustinus docent, b Paruulos esse baptizandos: Dionysius c & Tertullianus d ostendunt, preces & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere. Hinc Hieronymus e & Epiphanius festas Ecclesiæ ieiunationes, præsertim Quadragesimæ, obseruandas esse commonstrant. Sic etiam Ambrosius g & Chrysostomus h eorû dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio solenniter peraguntur. Tum præter Damascenûm Patres, quos Nicæna Synodus secunda citat, eadem ratione testatur, quòd CHRISTI & Sancto

a In ca. 6.

ad Rom.

b Lib. 1.

de origi.

animæ.

c De Ec-

cles. Hie-

rarch.

d De ex-

horta. ca-

stitat.

e Ad Mar-

cellam.

f Contra

Ærium.

g In offi-

cio Me-

diolané.

h In Li-

turgia:

Lib. 4.

contra

I conoma-

chos.

C

SVMMA DOCT.

De spiri-
tu sancto
cap. 27.

rum eius Imagines deceat vene-
rari. Demum, vt cæteros omit-
tamus, Magnus ille Basilius ob
Traditionem retineri vult sacrû
chrisma, aliasq; solennes cere-
monias, quæ Sacramentis sanctif-
icis adhibentur.

Ibidem.

Et addit Basilius: Si instituta
consuetudinesq; non scriptas tan-
quàm in eis vis magna non insit,
semel repudiare aggrediemur,
clam ac pedetentim ratas ipsas
Euangelii sententias improbabi-
mus, aut potius ad inane nomen
eius prædicationem cōtrahemus.

Cap. 29.

Sed Apostolicum existimo ait, in
iis etiam Traditionibus, quæ scri-
ptæ non sunt, permanere.

*Quantum hodie circa Traditio-
num huiusmodi dignitatem,
& auctoritatem aber-
ratur?*

Plurimum. Graùiter enim
erratur circa doctrinam de
hisce Apostolicis & Eccle-
siasticis traditionibus, dum eas
pleriq; contemnunt, alii negli-
gunt, aut certè pluris non faciunt
quàm cæteras Magistratum Po-

liticorum constitutiones : & hæc instituta esse hominum fingunt, quæ vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguæque, aut nullius omnino frugis: ipse *αδ' α' πορ* vocant. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdem esse ponderis velint, atque adeò fædè commiscunt Scripturæ loca, perinde ac idè sit iudicium de Traditionibus Pharisaicis & Apostolicis, de Iudaicis & Ecclesiasticis, de priuatis, seu particularibus & iis, quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communiq; piorum usu passim comprobata inueniuntur.

*Quid uerò de ijs iudicandum, qui
Ecclesiæ Traditiones repu-
diant, ac pronihilo
habent?*

HOs verbum *DEI* redarguit, cùm Traditiones obseruandas esse decernit: cùm iubet Ecclesiam audire, & Apostolorum, Seniorumq; præcepta custodire. Verbum *DEI* sub iicit nos Magistratibus cùm Politicis tum Ecclesiasticis, modestis iuxta & discolis, idque

2. Thef. 2.
1. Cor. 11.
Mat. 18.
Act. 15.
Rom. 13.
Matt. 22.
& 23.
Luc. 10.

C ij

SVMMA DOCT.

1. Pet. 2. propter conscientiam: horum le-
 Rom. 13. gibus deferri vult & reuerentiam
 Tit. 3. & obedientiam maximam. Obedi-
 Heb. 13. te, inquit, Præpositis vestris, &
 Mat. 28. subiaceite eis: Omnia quæcunq;
 1. Thef. 4. dixerint vobis, seruare & facite:
 Luc. 10. secundum opera verò eorum no-
 Ioan. 20. lite facere. Quapropter isti non
 Mat. 10. tam homines spernunt, quam
 1. Cor. 13. DEVM ipsum Opt. Max. quæ in
 Rom. 13. Apostolis, eorumque successio-
 Basil. cap. ribus audire, ac reuereri sanè o-
 27. de Spi porteabat. Ita resistunt planè ver-
 ritu san- bo DEI, dum potestati & ordina-
 cto. tioni DEI resistunt, & hinc, si
 Et Augu- Paulo credimus, sibi dammatio-
 sti. contra nem acquirunt. Nimirum Diui-
 Donati- na est istæ ordinatio; nec abo-
 stas. Et leri potest humana auctoritate,
 Epipha. vt certis legibus, iisque partim
 contra scriptis, partim nō scriptis, quas
 Melchi. Apostolica nobis commēdat Tra-
 sed. ditio, Ecclesia regatur, dogma-
 In cap. 3. ta conseruentur, Religio iundi-
 Epist. ad cetur, disciplina retineatur.
 Titum.

Quid Patres hac de re iudicant?

ORigenes, qui celebris, &
 peruetustus est auctor,
 in hæc verba scripsit:
 Hæreticus nobis habendus est

omnis ille, qui CHRISTO se credere profitetur, & aliud de ueritate Christianæ fidei credit, quam habeat definitio Traditionis Ecclesiasticæ. Idem verò alibi: Illa sola credenda est veritas, inquit, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione. Et Hieronymi verbum est: Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ Fidei nõ officiunt, ita obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt. Augustinus verò ita docet: Si quid Diuinæ Scripturæ præscribit auctoritas, non est dubitandum quin ita facere debeamus, vt legimus: similiter etiam, si quid per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc, quin ita faciendū sit, disputare, insolentissimæ insanix est. Tū rursus: In his rebus, de quibus, nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi DEI, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuicinatores, diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq;

Ad Lucianum.

Epistol.
118.

Ad Casulanum
epist. 86.
dist. 11.
ca. in his.

1. Co. 14.

SVMMA DOCT.
Ecclesia DEI.

Age uerò, quid est Ecclesia?

1. Cor. 13. **E**cclēsia est omnium CHRIS-
TI fidem, atque doctrinā
1. Pet. 5. profitentium vniuersitas,
Ioan. 21. quam Princeps ille Pastorum tū
Mat. 16. Petro Apostolo, cum huius suc-
Conciliū. cessoribus pascendam tradidit,
Florent. atque gubernandam.

*Quenam Ecclesie dignitas est,
atque auctoritas?*

1. Cor. 12. **M**ultis, & eximiis sanè do-
Eph. 4. ctibus, promissionibus,
Ioan. 14. ac beneficiis illustrat
16. & 17. DEVS Ecclesiam suam, qua nihil
Mat. 28. habet in terris charius. Hanc
& 16. vsque ornat, conseruat, defendit,
Psal. 120. vindicat: hanc porrò constituit
1. Tim. 3. esse domum suam, in qua omnes
Psal. 22. filii DEI foueantur, doceantur
Ioan. 10. & exerceantur. Voluit esse colū-
1. Tim. 3. nam, & firmamentum veritatis,
Cypria. vt de illius non dubitemus doctri-
de Sim- na, quæ tanquàm Magistra, cu-
plicitate. stos & interpretes veritatis, fidem
prælato- atque auctoritatem obtinuit in-
rum. uiolabilem. Præterea fundatam
Mat. 16. esse supra firmam petram decre-
Ephes. 2. uit, vt certi essemus, eam immo-
Psal. 86. bilem, inconcussam quæ stare,

atque inferorum etiam portis in-
expugnabilem præualere . De-
mum vult eam sanctissimam quan-
dam esse ciuitatem supra montē
positam, omnibusq; conspicuam
atque aditu facilem: ne quis ea
relictā pestíferas speluncas, late-
brasq; consecretur, atque insanis
illis vocibus: Ecce hic est CHRIS-
TUS, ecce illic fortè perculsus,
ab ea diuertat, aut dimoueatur.

Hæc est, quam Scriptura nobis
proponit atque commendat
CHRISTIANICA, soror, & spō-
sa vnica: pro qua redimenda, mū-
danda, congreganda, sanctifican-
da, & prorsus adiungenda sibi,
Filius DEI nihil non fecit, ac-
pertulit, vt corpus etiam, San-
guinemque suum sacrosanctum il-
lius amore tradiderit . Pro hac
rogauit, & impetrauit, vt fides,
vnitas, & firmitudo eius deficeret
nunquam . Huic promisit, fide-
literque trāsmisit, & reliquit Docto-
rem, Præsidem, ac rectorem Spi-
ritum Sanctum . Ille, inquit, ipsa
Veritas docebit vos omnia, ille
suggeret vobis omnia, quæcunq;
dixero vobis: ille docebit vos, &
semper docebit omnē veritatē, scilicet
videlicet creditūq; necessariā.

Mat. 16.
Apost. 21.
Psal. 86.
Matt. 5.
Malac. 1.
Act. 1.
Psal. 21.
1. Ioan. 2.
Matt. 24.
& ibidem
Origen.
Cant. 4.
& 6.
Ephes. 1.
Ioan. 11.
Ioan. 17.
Luc. 12.
Matt. 16.
Ioan. 14.
15. 16.
Act. 2.
Ioan. 14.
& 16.

SVMMA DOCT.

Per quos tandem nos docet Spiritus in Ecclesia ueritatem?

Act. 20. **P**ere eos planè, quos Aposto-
 1. Tim. 3. lus testatur à spiritu sancto
 Heb. 13. esse constitutos, vt Eccle-
 Ephe. 4. siam regant: eosdemque vocat
 1. Cor. 12. Episcopos, Præpositos, Pastores
 Ex Can. itidem, atque Doctores. Qui
 Apost. post Apostolos fuere semper, ac
 33. & 37. etiam num sunt primarii DE I,
 & 38. Ecclesiæque ministri, & summi
 1. Cor. 4. dispensatores mysteriorum DE I.
 Ex 36. Horum verò auctoritas in sacris
 Can. A- Synodis quàm maximè cernitur,
 post. ubi de fide, ac religione illi non
 August. modò definire quædam, sed suo
 ad lanua- etiam iure, ac pro auctoritate
 riū epis. Apostolica contestari possunt, ac
 118. dicere: VISVM EST SPIRI-
 Acto. 15. TVISANCTO ET NOBIS,
 sicut ex actis constant primi Con-
 cilio Hierosolymis celebrati.

*Quorsum uerò spectat Diuina
 isthæc ordinatio, ut Pastores
 & Doctores in Eccle-
 sia conseruentur?*

Non parùm utilis, ac saluta-
 ris est nobis Diuina hæc or-
 natio-

dinatio, seu institutio. Prodest enim ad cōsummationē Sanctorū in opus ministerii, in ædificationem corporis CHRISTI: item, vt non simus paruuli fluctuantes, & circūferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris, quin potius, vt veritatem facientes, crescamus in illo per omnia, qui est caput nostrum CHRISTVS. vt apud Paulum legimus.

Eph. 5.

Ibidem.

Quo pacto insignes hos fructus consequemur?

ITa nimirum si non altè, sed sobriè sciamus solliciti semper seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt nosmet oues CHRISTI humiles, obediētesque præstemus. Quarum sanè ouium illud est proprium, Lupos fugere: nec alienos, sed suos Pastores sequi: illis velut Ordinariis ouilis Domini Præfectis se se submittere, in illis audire spiritum Veritatis. Is est, qui per malos etiam Præpositos Domini cum gregem docere, pascere, & conseruare dignatur: quiq; per eosdem, tum DEI Patris, tum

Rom. II.
Eph. 4.Ioan. 10.
& 21.Ioan. 10.
Tit. 3.Heb. 13.
Matt. 10.Ioan. 11.
Mat. 23.Phili. 1.
Mat. 18.Deut. 17.
Prou. 1.

B v

SVMMA DOCT.

Ecclesiæ Matris præcepta nobis
his verbis commendat: Audi Fili
mi disciplinam Patris tui, & ne
dimittas legem Matris tuæ.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

<p>Concil.
Lugdu-
nen.
Ex Can.
47. & 21.
Concil.
Agathen.
Exo. 68.
can. Apo.
& Conc.
Gagr. &
Mogúria
co, & Sa-
legun sta
dienfi.
Tertull.
ad vxorē
li. 2. & in
Apolog.
Ex Con-
cil. Late-
ranen. ca.
21.
Ibidem.</p> | <p>PRæcipua, quinq; numerant,
cuiq; Christiano & scitu, &
obseruatu certè necessaria.</p> <p>1 Statutos Ecclesiæ festos dies
celebrato.</p> <p>2 Sacrum Missæ officium diebus
festis reuerenter audito.</p> <p>3 Ieiunia certis diebus, tempo-
ribusq; indicta obseruato, vt
in Quadragesima, Quatuor
anni temporibus, & Festorum
quorundam solennium pridia-
nis diebus, quos Maiores no-
stri, quòd iisdem temporibus
in templis peruigilaretur, Vi-
giliae appellarunt.</p> <p>4 Peccata tua Sacerdoti proprio
annis singulis confitetur.</p> <p>5 Sacrosanctam Eucharistiam ad
minimum semel in anno, idq;
circa Festum Paschæ, su-
mito.</p> | <p><i>Quem fructum adfert horum
præceptorum obseruatio?</i></p> |
|--|--|---|

HÆc & eiusmodi reli-
qua Ecclesiæ tum institu-
ta, tum præcepta, tot
sæculis recepta, magnoque
piorum consensu, & usu con-
firmata, pietati atque rationi
ualde consentanea, insignes se-
cum adferunt commoditates.
Quippè Fidei, humilitatis, &
obedientiæ Christianæ salutaria
sunt exercitia: honestam discipli-
nam, & concordiam popularem
promouent: Religionis pulchra
extant symbola: notæ, & indicia
interioris nostræ pietatis, quibus
ad ædificationem, & bonis col-
lucere, & malis prælucere oport-
teat. Breuiter, eò nos promo-
uent, vt Apostolicus ille Canon:
Omnia honestè, & secundum or-
dinem fiant in vobis, ad vnguem
obseruetur.

*Vbi necessaria est nobis Ecclesiæ
auctoritas?*

Primùm in eo quidè, vt Scri-
pturas Canonicas & veras
ab adulterinis certò discer-
namus. Vnde testatur Hierony-
mus: Nouum & vetus Testa-

Phil. 4.

1. Cor. 14.

Matt. 5.

Rom 15.

Phil. 2.

1. Cor. 14.

Ad Dama-
sum in
Symb. &
in lib. Ma-
chabæo.

C. vj

SVMMA DOCT.

Contra e-
pist. Ma-
nichei.
Vincent.
Lirinen.
côtra no-
uatores.

Lib. 1. de
Trinita-
te.

Aduer.
Lucife-
rianos.

Deut. 17

Acto. 15.

Contra
Apostoli-
cos.

Contra
Mani-
cheos.

Ioan. 14.

& 16.

mentum recipimus in illorum
librorum numero, quem sanctæ
Ecclesiæ Catholicæ tradit aucto-
ritas. Et Augustinus: Ego verò
inquit, Euangelio non crederem,
nisi me Catholicæ Ecclesiæ com-
moueret auctoritas. Deinde vt
constet de vero Scripturæ sensu,
& apta interpretatione: ne alio-
quin sine fine dubitemus, vel di-
sceptemus de verborum senten-
tia. Omnes enim Hæretici, vt
scripsit idē Augustinus, ex sacris
Scripturis falsas, atque fallaces
opiniones suas conantur defende-
re. Atqui non in legendo, sed in
intelligendo Scripturæ consistūt,
Hieronymo teste.

Tertio, vt in grauioribus de fi-
de quæstionibus, atque contro-
uersis, quæ possunt incidere, iu-
dex, & moderator adsit. Verissi-
mum est enim quod contra Hære-
ticos docet Epiphanius, à Diui-
na scriptura non posse accipi om-
nia. Et si vt Augustinus affirmat:
Palam est, quod in re dubia ad fi-
dem, & certitudinem ualeat au-
toritas Ecclesiæ Catholicæ. Nō
enim deesse potest Ecclesiæ Spi-
ritus, qui ipsam in omnem ducit
veritatem sicut CHRIS TV S IP

CHRISTIANÆ. 31

se promisit. Rursus, ut pro ratio-
ne personarum, locorum, & tem-
porum Canones constituentur,
disciplina integra conseruetur,
ac iura dicantur. Dedit enim hanc
potestatem DEVS Ecclesiæ ad
edificationem, & non ad destru-
ctionem.

Præterea, ut quàm CHRISTVS
instituit coercendi, & excommu-
nicandi potestatem, qua Paulus
etiam est vsus, peruicaces sentiât
ipsa que corrigantur, & compri-
mantur. Hinc Augustinus, Eis,
inquit, per quos Ecclesia regitur,
adest salua pace potestas discipli-
næ aduersus improbos, aut nefar-
ios exercendæ.

Iam, ut cætera omittamus, in
omnibus his profectò, quæ dicta
sunt, Ecclesiæ auctoritatem non
solum utilem, sed etiam necessa-
riam esse ad eò constat, ut sine il-
la nihil aliud Christiana respu-
blica, quàm confusio Babylonica
possit existimari. Proinde sicut
Scripturæ propter testimonium
Diuini Spiritus in illa loquentis
credimus, adhæremus, ac tribui-
mus maximam auctoritatem: sic
Ecclesiæ fidem, reuerentiam, obe-
dientiamque debemus, quòd eo

Canon.
Apost.
33. 36.
38.
1. Cor. 10.
Mat. 18.
Ex. Ca-
non Apo-
stol. 10.
11. 12.
Lib. de fi-
de & ope-
ribus.

2. Pet. 1.
2. Tim. 3.
Matt. 18.
Ioan 14.
& 16.

SVMMA DOCT.

Act. 2.

Ephe. 4.

1. Tim. 3.

ipso Spiritu à CHRISTO capite, sponsoque suo informata, dotata simul, & confirmata sit: vt nō possit non esse quod dicitur, columna, & firmamentū Veritatis.

Quis est doctrinae totius de Ecclesiae praeceptis, & traditionibus usus ac fructus?

Vincent:

Lirinen.

Lib. 3.

cap. 4.

Multus profectō, atque inter ceteros primus est, vt intelligamus nos solis Diuinis literis, vel scripturis minimē alligari. Quid enim (vt Irenaei verbis vtamur) si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, non ne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus cōmittebant Ecclesias? Nec minus luculenter scripsit Basilii: Dogmata, quae in Ecclesia seruantur, ac praedicantur, partim ex cōscripta doctrina habemus: partim ex Apostolorū Traditione ad nos delata in mysterio recepimus. Quae vtraque eadē ad pietatē vim habet: & nemo his contradicit. q. vel modicam saltem Ecclesiasticorum iurium experientiam habet. Sic Basilii. Neque dubium esse po-

Lib. de

Spiritu.

sancto ca.

27.

CHRISTIANÆ. 32

test, quin CHRISTVS, & Apostoli multa tum egerint, tū docuerint, quæ & si scripta quidē non sint, ad nos tamen, posterosque maximè pertineant. Audi CHRISTVM in Apostolo suo loquentē: De cætero Fratres, quæcunq; sunt vera, quæcunq; pudica, quæcūq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunque bonæ famæ, si quæ virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines ocio, luxuque capti, si vnquam aliàs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus loquitur: Illius prætextu fœdis voluptatibus inserviunt, & quicquid ferè libet, etiam circa Religionis instituta, id licere sibi arbitrâtur. Atqui ab ista temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica, & Ecclesiastica, dogmata simul, & instituta: frenum iniiciunt humanæ licentiæ, docēt cōuenienter vti Christiana libertate: ita nimirum, vt à iure peccati, & à seruitute veteris legis per CHRISTVM effecti liberi, vtrò, libeterq; præstemus Christianum officiū, seruiamus DEO in iustitia,

Ioan. 20.

& 21.

August.

ad Seleu-

cianam.

epi. 108.

Phil. 4.

Galat. 4.

2. Pet. 2.

Galat. 5.

Augusti.

epi. 118.

1. Pet. 2.

Rom. 6.

Galat. 3.

& 4.

Rom. 8.

SVMMA DOCT.

Coloff. 3. & sanctitate, ducem sequamur Spiritum in lege Charitatis. Iustitiæ serui, obedientiæ filii, humilitatis cultores, patientiæ custodes, poenitentiae, & crucis amatores. Vos, inquit Apostolus, in libertatem uocati estis. Fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per Charitatem Spiritus seruite inuicem. Ad quam Spiritus Charitatem sanctæ seruitutis obsequio, & alendam, & conseruandam cum honesta cuncta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ Traditiones.

Postremus est, ut verum inter legitimos, & nothos Ecclesiæ filios, seu inter Catholicos & Hæreticos discrimen inde accipiamus. Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ siue scripto tradita, ut ea in Biblicis literis extat, siue Patrum Traditione comprobata, acquiescunt: sequitur enim Verbum DEI: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui. Hi verò, qui sunt Hæretici, ab hac simplicitate Fidei, & a venerandæ matris Ecclesiæ, sanctorumque Patrum probata sententia discedunt, ni

Basiliius
de Spiritu
sancto.
cap. 27.
Pro. 22.

Origen.
in Cap 3.
Epist. ad
Titum.

miūque sibi, vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeoq; ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de iis seriò sanxit, dum ait: Hæreticum hominem post vnâ, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est. Atque vt cum Cypriano concludamus, quisquis ab Ecclesiæ vnitæ discesserit, cum Hæreticis necesse est inueniatur.

Ad Ti-
tum 3.

Ad Pom-
pei.

*Quæ demum est summa omnium
superiorum?*

QUæ à principio quidem hucusque tractata sunt de summa Christianæ doctrinæ, eò nimirum spectant, vt vera Christiani Sapientia constitutur: quæ tribus illis virtutibus FIDE, SPE, & CHARITATE comprehenditur. Et Fide quidem veritati DEI firmiter assentitur, ei que innititur anima: Spè autem propius adhuc apprehendit bonitatem DEI, Fide iam cognitam atque conceptam: Charitate demum DEO, proximoque propter DEVM coniungitur, & vnitur. De Fide nos docet Syn-

August.
lib. 2. Re-
tractat.
1. Cor. 13
2. Tim. 2.
Heb. 11.
Galat. 5.
Rom. 8.
Ioan. 14.
Rom. 13.

August.
in Enchi-
ridio.

In cap. 4.
Epist. ad
Roman.
Luc. 11.
Rom. 2.
Lucæ. 6.
Matt. 7.
19. 25.
Ioan. 15.
Mat. 10.
& 24.

August.
in Ioan.
Tractatu.
120.

SVMMA DOCT.

bolum Apostolicum, dum ea pro-
ponit, quæ maximè sunt creden-
da, & profitenda Christiano. De
his verò, quæ speranda & deside-
randa, precatio nos instituit Do-
minica. ad Charitatem demum
spectant, quæ duabus tabulis De-
calogus exhibet. Præclare igitur
Origenes: Puto, inquit, quod
prima salutis initia, & ipsa funda-
menta Fides est: profectus verò,
& augmenta ædificii Spes: perfe-
ctio autem, & culmen totius ope-
ris Caritas. Illi demum beati,
qui audiunt, & custodiunt verbū
DEI, quique voluntatem Patris
cognoscunt, & faciunt, in Fide,
Spe & Charitate perseverantes.
Et hæcenus, pro instituti quidē
nostri ratione, satis de Sapientia
Christiana.

*An ne aliud quicquam ad hanc do-
ctrinæ Christianæ par-
tem spectat?*

Etiam: huc enim planè spe-
ctat doctrina de Sacramen-
tis, vt norint Christiani,
quibus veluti instrumentis Diui-
nitus institutis habeant opus ad
Fidem, Spem, & præcipuè Cha-

ritatem accipiendam, exercendam, augendam, aut etiam reparandam. Adde, quòd non Sapientia modò, sed etiam Iustitia Christiana neque constitui, neq; retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus Religionem vniuersam extinguere prorsus necesse sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoque tractationem.

August.
lib. 19.
contra
Faustum.

CAPVT QVARTVM de Sacramentis.

*Cur de Sacramentis docendi sunt
Christiani?*

Via Sacramentorum cognitio, & vsus facit, vt illi accipiant ex IESU CHRISTI meritis gratia, quæ per Sacramenta ipsa conferuntur, legitimè exerceantur, & cõferuentur, atq; promoueantur in Diuino cultu.

Ad Titum 3.
Ioan. 3. 6.
& 20.

*Quid, & quotuplex est Cultus
Diuinus?*

SVMMA DOCT.

August.
lib. 10. de
Ciuitate
Dei.
Prou. 16.
Genes. 1.
2. Cor. 5.
1. Thef. 5.
August.
lib. 1. de
Doctri-
na Chri-
stiana, &
in Enchi-
ridio.
Mat. 5.
Rom. 22.
1. Cor. 14.
Psal. 15.
1. Tim. 6.
Matt. 5.
Gen. 2.
Pro. 16.
Luc. 10.
Matt. 22.
1. Co. 16.
Psal. 83.

Cultus Diuinus dicitur,
quem Christianus tan-
quam præcipuum ac sum-
mum obsequiū debet Creatori,
ac Saluatori suo DEO OPT. MAX.
Hominem enim ea potissimum
causa, vt DEVM purè, integreque
colat, & initio conditum, & po-
steà redemptum, atque ad id om-
ninò destinatum esse docet Chri-
stiana religio. Est autem diuinus
cultus duplex, Interior, & Exte-
rior. Interior, quo per intellectū,
& affectum DEO coniungimur, Fi-
de, Spe, & Charitate, vt antea
dictum est, perficitur. Exterior
est professio quædam cultus In-
terioris, quem externis quibus-
dam, & uisibilibus signis, , riti-
busque declaramus. DEVS enim,
qui bonorum nostrorū non eget
alioquin beatus per se, totusque
perfectus, tamen sicut totum ip-
se hominem tum corpore, tum
animo constare voluit, sic eundē
quoque totum, hoc est, secundū
omnem sui partem exigit, à quo
sincerè studioseque colatur: ani-
ma quidem secundum interiorē,
vti docuimus: corpore verò secū-
dum exteriorē cultum cum inte-
riore coniunctum, quod præci-

puè, & saluberrimè sit in usu Sacramentorum.

Quid est Sacramentum?

Est Diuinæ, & inuisibilis gratiæ externum, & visibile signum a CHRISTO institutum, ut per id quisq; DEI gratiam accipiat, atque sanctificationem. Quare non quævis signa sunt, quæ Ecclesiæ Sacramenta dicuntur: sed certa, sacrosancta, & efficacia signa, Christianis ex Diuina institutione & promissione commendata. Signa quidè idcirco, quoniam externa quadam specie, & similitudine id nobis referunt, & declarant, quod per ipsa DEVS nobiscum inuisibiliter atq; spiritualiter agit. Certa verò, sacrosancta simul, & efficacia signa, quoniam indubiè quam gratiam significant, etiam continent, conferuntque ad nostram sanctificationem. Sacramenta enim quantum in se est, (ut Cyprianus loquitur) sine propria esse virtute non possunt, nec vllomodo Diuina se absentat Maiestas mysteriis, quàmuis etiam ab insignis administrentur.

d

August.
lib. 3. de
Doctrin.
Christ.
Et de Ca-
techiru-
dibus.
Ambro.
lib. 4. de
Sacra.
Doncil.
Floren.
& Late-
ranen.
August.
in psal.
37. & lib.
19. cōtra
Faustum.
Serm. de
Cœna.
Domini.
August.
cōtra Do-
natistas.

SUMMA DOCT.

Tit. 3.
Rom. 6.
1. Cor. 6.

Aug. in
Psal. 73.

Ioan. 3.
Tit. 3.
Acto. 8.
Ioan. 6.
Ioan. 20.

Concili.
Florenti
num.

Ut exempli causa, in sacramen-
to Baptismi exterior ablutio,
quæ sordes corporis purgat,
efficax est symbolum interioris
ablutionis, utpote testimonium
præbens indubitatum, quod spi-
ritualiter anima purificetur. Sic
res aliæ uisibiles & externæ, ut
oleum, panis viniq̃ue species, qua-
rum in Sacramentis necessarius
est usus, aptè nobis constituuntur,
tum ad significandum, tum
ad conferendum homini Diuinā
gratiam, animæq̃ue salutem, mo-
dò ad hæc non indignè accedat.
Per Baptismum etenim regenera-
mur, & renouamur: per Confir-
mationem augemur, & roboramur:
per Eucharestiā nutrimur,
& reficimur: per Pœnitentiam re-
stituimur, & sanamur in uita spi-
rituali: in qua per reliqua itidem
Sacramenta, pro sua cuiusque ra-
tione iuuamur atq; prouehimur,
ut suo deinde loco aperiemus.

*Quibus partibus constat unum-
quodque Sacramentum?*

Verbo, & elemento. Per
Verbū hic intellige cer-
ta quædam, & determina-
ta uerba, in quibus ipsa consistit

forma, quam vocant, Sacramentorum. Per Elementum acciperes externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum & eiusmodi. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio Diuina, minister idoneus, interio recta in ministro, Fides in suscipiente, & si quæ sūt huius generis alia.

Quot sunt sacramenta?

Septem, quæ a CHRISTO per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusque CHRISTI sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: Baptismus, a Confirmatio b, Eucharestia c, Pœnitentia d, Extrema unctio e, Ordo f, & Matrimonium g. Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in Scripturis nõ extet omnia, modò de re ipsa cõstet, ac Sacramentorum veritas, & virtus Diuinis testimoniis approbetur. Quanquàm ea, quæ uniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat

De his singillatim posita.

Concil.

1. Florentin. & constantien.

Cãtic. 4.

1. Tim. 3.

a Mat. 18.

b Act. 8.

c Mat. 26.

d Ioã. 20.

e Iaco. 5.

f 2. Tim.

4.

g Eph. 5.

August.

contra

Donatistas, &

ad Ianuari-

um.

CHRISTIANÆ. 37

Secundo, vt habeamus certa, efficaciaque signa Diuinæ erga nos gratiæ, & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrūt, non solum excitant fidē in CHRISTVM, Dei que misericordiam, & bonitatem, verum etiam viuifica sunt instrumenta, per quæ visum est DEO, salutem nostram efficaciter operari. Vt præclare dictum sit iam olim, per se ipsum quoque Sacramentum multum valere.

Tertiò, vt extent velut symbola, & externæ notæ Christianæ professionis, quibus DEI, & Ecclesiæ filii se mutuò agnoscant: tum in vnione, humilitate, & obediētia se fructuose exerceant, & contineant, atque ita vnus Religionis necessariis quasi nexibus, & fœderibus inter se inuicem maneant colligati. Alioquin sine Sacramentis nec constare, neque discerni satis potest vlla Religio.

Quid uerò sentiendum est de Sacramentorum ministris?

Itaplanè sentiendum est de illis, tanquam ministris Ecclesiæ, & dispensatoribus myste

Rom. 9.

Tit. 3.

Ioan. 6.

& 20.

Augu. li.

4. contra

Donatistas.

Idem lib.

19. contra

iaustum.

Et ca. 17.

de vera

Religio-

ne.

1. Cor. 4.

Esa. 51.

Num. 1.

D

SVMMA DOCT.

2. Reg. 8. riorum DEI, qui portant uasa Do
Concil. mini, Tabernaculoq; deseruiunt;
Nicenum & sacris ex professo præsunt. Nō
cap. 14. enim omnibus indifferenter, sed
Sacerdotibus, & Episcopis incū
bit Sacramenta conficere, dispen
sare vel administrare.

De his ministris porrò Regu
lam præscribit Augustinus: Non
ideo veriora, & sanctiora sunt Sa
cramenta, inquit, quia per me
liora ministrantur: illa nanque
per se ipsa vera, & sancta sunt,
propter verum, & sanctum DEVM
cuius sunt. Et rursus: Memento
Sacramentis DEI obesse nihil
mores malorum hominum, quò
illa vel omninò non sint, vel mi
nus sancta sint. Suffregatur his
Ambrosii illa sententia: Non me
rita personarum consideres, sed
initian. officia Sacerdotum: puta in admi
nistratione Sacramentorum. Nā
Home. 8. & per indignos consuevit DEVS
in 1. Cor. operari, & nihil propter Sacer
3. dotis vitam Sacramenti gratia læ
ditur, Chrysostomo teste.

*Quid iudicandum de Cæremo
niis, præcipuè quarum solen
nis est usus in Sacramētis?*

Ceremoniæ ab Ecclesia probatæ, ritus quidam sunt externi, religiose ac decenter instituti, Primum vt signa, testimonia & exercitia sint cultus interioris, quem DEVS in primis requirit: deinde, vt viua extent Religionis incitamentum, quibus fragilitas humana, ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra myſteria tum capeſſenda, tū retinenda veluti manu ducatur: Poſtremò, vt quæ ad cultum Diuinum promouendum, & ad diſciplinam, concordiamq; conſeruandam publicam pertinent, honeſtè, ac decenti quodam ordine, ſicuti Apoſtolus iubet, in Eccleſia peragantur.

Et verò, quarum eſt uſus in Sacramentorum adminiſtratione, quasque veluti per manus traditas, & commendatas nobis à Patribus accepimus, ingenti præcipuè ſtudio retineri, & obſeruari debent. Nā præterquàm quòd decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, ſingulari quoque antiquitatis commendatione nobis ſunt venerandæ. Habent præterea institutionem non ſolùm

Matt. 5.
Rom. 12.
Eſai. 1.
Matt. 15.

Rom. 1.

Leo epi.
82. Inno-
cent. ad
Eugubi-
num.

1. Co. 14.

Phil. 4.

Hiere. 6.

Prou. 22.

Baſil. de

Spiritu

ſancto.

Tertull.

de coro-

namilitis

Auguſt.

contra

Donati-

ſtas.

D i i

SVMMA DOCT.

Serm. de
suffr. pro
defunctis
August.
lib. 2. de
Baptis.
cap. 7.

vetustissimam, & Apostolicam, verum etiam mysteriorum gravitate, atque dignitate plenam, ut sanctissimi, doctissimi que Patres annotarunt. De his demum aliisque id genus, præclare ita Damascenus: Quæ Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula servat inconcussa, minime uana sunt, sed utilia, de o placita salutique nostræ conducibilia plurimum.

Homel. in
Numeros
Et Basil.
de Spiritu
sancto.

Iam de Cæremoniis, quæ Sacramentis omnibus adhibentur, sigillatim admonere, ut longum est, ita difficile, & huic quidem instituto haud necessarium videtur. Quia & apertè fatetur Origenes, in Ecclesiasticis huiusmodi observationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse sit, rationem autem cur ita fiant, nondum satis esse compertam.

DE BAPTISMI
Sacramento.

Quid est Baptismus?

St nouæ legis primum, & maximè necessarium Sacramentum, in ablutione corporis exteriori, & legitima verborum enunciatione iuxta CHRISTI institutionem consistens. Nec solum adultis, sed etiam paruulis necessarium est, & efficax ad salutem æternam consequendam. Sic enim generatim legislator edixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in Regnum DEI. Alibi verò: Non est voluntas ante Patrem, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis. Perirêt autem non baptizati etiam paruuli, sicut olim in Synagoga incircumcisi. Iam cum sit vnum Baptisma CHRISTI fidelium, hoc semel acceptum nefarium est prorsus iterare.

D iii

Act. 1.
Mar. 16.
Ioan. 3.
Tim. 3.
Mat. 28.
Concil.
Lateranen. Vien.
nen. &
Mileuita.
Dionisi.
de cœlest.
hierar.
Ioan. 3.
Mat. 18.
August.
de nupt.
& concu-
piscant.
lib. 1.
August.
epi. 28.
Ephe. 4.
Concili.
Nicenum.
Heb. 6.

SVMMA DOCT.

Quæ circa hoc Sacramentū præcipue sunt notanda ?

Ioan. 3.
Ephe. 5.

Tit. 3.
I. Cor. 6.
Conc. La-
teranen.
& Flo-
rentin.

Elementum ablutio, eiusq; significatio, verbum, & effectus Baptismi. Elementum est aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quæ natura sua sordes omnes abluere solet. Cui respondet significatio, quæ per aquam nobis ostendit, Baptismi proprium esse, animam emundare peccatis, & hominem, vti dicemus, iustum reddere. Verbū quo Sacramenti forma consistit, ex CHRISTI præcepto sic habet: Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Quem fructum & effectum præstat Baptismus ?

I. Cor. 6.
Rom. 6.
Basil. in
exhorta-
tione ad
baptismū
Augu. ad
Bonifa-
cium cōt.
pelagia.

EVm planè, quem docente CHRISTO, ac testibus Apostolis Petro, & Paulo discimus, nimirum per Baptismū, & peccata remitti, & Spiritū dari, quo & vetus homo aboleatur & noua fiat in CHRISTO creatura. Quippe susceptus ritè Baptismus non hoc modò largitur, vt plenè peccato omnia condonē

tur, atq; tollantur, sed etiam vt Baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iustus, sanctus, & cœlesti gloria dignus in CHRISTO efficiatur. Vt iute à Paulo dictum sit omnibus baptizatis: Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, in nomine Domini IESU CHRISTI, & in Spiritu DEI nostri. Atque alibi testatur idem Apostolus, Baptismum esse Lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti: Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rursum ille scribit: Quicumque in CHRISTO baptizati estis, inquit, CHRISTVM induistis. Scitè Bernardus, ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos complectitur: Lauamur in Baptismo inqt, quia deletur Chi-rographum dānationis nostræ, & gratia hæc nobis confertur, ne iā nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

*Quid à nobis requirit acceptum
tanti sacramenti beneficium?*

PRimum à nobis summā postulat, & assiduam animi gratitudinem vt prædicemus,

D iiii

1. epist.
Damasc.
in. 4.
Tit. 3.
Ephe. 5.
1. Cor. 6.
Rom. 6.
Actor. 2.

1. Pet. 3.
Galat. 3.

Serm. in
Cœna
Domini.

SVM MA DOCT.

amemus, & celebremus eum, qui secundum suam misericordiā saluos nos fecit per lauacrū hoc regenerationis, & renouationis Spiritus sancti: quem effudit in nos abūdē per I E S V M C H R I S T V M Dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundū spem vitæ æternę.

Deindē sic huius Sacramenti mysterium rememorandum est, vt identidem se ipsum quisque ad moneat præclaræ illius suæ spon- sionis, & Christianæ professionis, quam in sacro lauacro per sponso- res edidit. Cogitet igitur Chri- stianus, illic se ex iræ filio, & Sa- tanæ seruo, D E I filium, CHRIS- TI QVE membrum, & cohære- dem, viuūque templum Spiri- tus sancti factum esse.

Ingressus es regenerationis sacrarium, inquit Ambrosius: re- pete quid interrogatus sis, reco- gnosce quid responderis. renun- ciasti Diabolo, & operibus eius, mundo, & luxuriæ eius, ac volu- ptatibus. Memor esto sermonis tui, & nunquā tibi excidat tuę series cautionis. Et præclara Pau- li baptizatos omnes adhortantis vox est: An ignoratis Fratres, quia

August.
de recti-
tudine.
Cathol.
conuers.
Ambro.
de initia.
myst.
Rom. 8.
Gal. 4.
Ambros.
de initian.
dis myst.
Idem l. 1.
de Sacra-
mentis.
Rom. 6.
Gal. 5.

CHRISTIANÆ. 41

quia quicumque baptizati sumus.
in CHRISTO IESV, in morte
ipsius baptizati sumus? Confe-
pulti .n. sumus. illo per baptismū
in mortem: vt quomodo CHRIS-
TUS surrexit à mortuis per glo-
riam Patris, ita & nos in nouita-
te vitæ ambulemus..

DE CONFIRMATIONIS Sacramento..

*Quod est alterum à Baptismo
Sacramentum?*

Confirmatio, Lib. 2. cō-
quæ Sacramē- tra lite-
tum est nouæ ras Peti-
legis, æquē sa lian.
cro sanctum, vt Concil.
Augustinus in Aureli.
quit, ac ipse Melden.
Baptismus: quod baptizatis con- Florent.
fertur cum impositione manuum
Episcopaliū, & sacri Chrisma-
tis inunctione..

*Vnde nobis comprobatur hoc
Sacramentum?*

TEstimonium habet à diuina Cypria
scriptura secundum Patrum, epi. 12.

D v

SVMMA DOCT.

lib. 1. Aug-
gust. lib.
5. contra
Donatist.
Astor. 8.
& 19.

Ibidem.

Hiero. cō-
tra Luci-
ferianos.
Sermo.
de vnctio-
ne Chris-
matis .

Vrbā.
Pont. &
Martyr.
ante an-
nos 1300
sub Ale-
xandro
Seuero.

& Ecclesiæ concordem senten-
tiam , atque interpretationem .
Huc enim spectat, quod Lucas
Euangelista semel atque iterum
scribit de Apostolis, qui super ba-
ptizatos manus imposuerūt : hoc
signo vtētes visibili Diuinitusq;
instituto , per quod CHRISTO
iam initiatis noua, & amplior Spi-
ritus sancti gratia conferretur .
Quarē cū Apostoli manus illis
imposuissent, acceperunt, vt Lu-
cas de iisdem baptizatis refert,
Spiritus sanctum , cum accessio-
ne scilicet , ac exuberantia qua-
dam gratiæ spiritualis . Nunc ve-
rō , vbi Apostolorum vicem Epi-
scopi gerunt , & locum tenent ,
non fraudat DEVS Ecclesiam suā
hactam salutare gratia , sed per
eosdem Episcopos in hoc Sacra-
mento efficaciter operatur , vt ad-
sit , Cypriano teste , & veritas si-
gno , & Spiritus Sacramento . At-
que huc pertinet vetus Ecclesiæ
Canon : Omnes fideles per ma-
nus impositionem Episcoporum
Spiritus sanctum post Baptismū
accipere debent , vt pleni Chri-
stiani inueniātur, quia cū Spiri-
tus sātus infūdatur, cor fidele ad
prudentiā & constātiā dilatur .

*Quæ necessaria sunt ad conficiē
dum hoc Sacramentum ?*

TRia præcipuè ad hoc requi-
runt; Sacramēti propria ma-
teria, certa verborū forma, & mi-
nisterio idoneus. Materia ex oleo
& balsamo mista est, quæ ab Epi-
scopo cōsecrata sacri Chrismatis
nomē iā olim obtinuit, & in hoc
Sacramēto frōti solēni ritu illiniť.
Forma verborum hæc præscripta
est. Cōsigno te signo Crucis, & cō
firmo te Chrismate salutis, In no-
mine Patris & Filii & Spiritus sã
cti. Minister Sacramenti huius so-
lus est Episcopus, vt Apostolorū
exēplū, forma, & traditio retinea-
tur. Quæ de re iā olim ita sancitū
accepimus: Manus impositionis
Sacramentū magna veneratione
tenendū est, quod ab aliis perfici
nō potest, nisi à summis Sacerdo-
tibus: nec tēpore Apostolorum ab
aliis quàm ab ipsis Apostolis legi-
tur, & scitur esse peractum.

*Cur autem baptizati, sacro
Chrismate inunguntur ?*

QVia per Spiritum san-
ctum Apostoli ita nobis
tradiderunt sicuti Cle-

Ciprian.
de ablu-
tione pe-
dum.

Basil. de
Spiritu
sancto.
Fabianus
ante an-
nos 1290.

Acto. 8.
Concil.
Floren.
Vorma-
tien.
Euseb.
Pont. &
Mar. sub.
Dioclet.
Acto. 8.
& 19.

Basil. de
Spiritu
sancto.

D vj

SVMMA DOCT.

a. Epi. 4.

b. De Ecclesi. hierar.

In Epist. ad orient.

Episcopos.

Synod.

Laodicēs

Lib. 1. Epist. 12.

Et de vnctione.

Chrismatis..

Lib. 15.

de Trinitate.

Et in sententiis

Properi.

Lib. de

carnis resurrectione.

ne.

mens a & Dionysius b, Petri Paulique Apostolorum discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso utique acceperant, de Chrismate conficiendo, ut grauis est testis Fabianus, idem & CHRISTI Martyr, & Pontifex Ecclesiæ. Sacro sanctæ etiam Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cœlestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus reddit hanc, ut accepto Chrysmate, id est, vntione Christianus esse vnctus DEI, & habere in se CHRISTI gratiam possit, teneatque sanctitatem. Atqui vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, ut Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donum, quo Spiritus sanctus CHRISTVM in primis, qui & à Chrismate nomen suum trahit, ac deinde Christianos omnes interna vntione imbuatque confirmat. Vnde pulchrè Tertullianus, velut ad olei naturam alludens, ita de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, ut anima consecretur. Caro signatur, ut & anima muniatur. Caro manuum

impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.

*Quis Sacramenti huius est usus
& fructus?*

IN Baptismo regeneramur ad vitam: post Baptismum autē in hoc Sacramēto confirmamur ad pugnam: in Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos & consolator, & tutor ad sit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pontificis, & Martyris Melchiadis est doctrina: nec dissentit ab eo, quod Clemēs testatur, se ab Apostolis ipsis accepisse. Cū regeneratus, inquit, quis fuerit per aquam, postmodum septiformis Spiritus gratia ab Episcopo cōfirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquā poterit.

Prodest igitur hoc Sacramentum mirifice, vt qui fidei mysterioris initiati sunt, sicut geniti modo infantes, & adhuc imbecilles, in CHRISTO adulescant, atq; corroborentur. Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet in vnctione, vt aduersus

Ioan. 3.
Melchias
des ad
Hispaniæ
Episcop.

Epist. 4.
Vixit A-
postolorum tem-
pore.

Dionys.
de eccle-
hierar.
I. Pet. 2.

SVMMA DOCT.

Pſalm. 50. tot hoſtes, & quotidiana pericu-
la Spiritu principali confirmen-
tur: conſignat illis Cruce fron-
tem, quæ pudoris eſt ſedes, vt
Mat. 10. conſtanter, & intrepide nomen
1. Pet. 2. Domini confiteantur: impingit
Luc. 21. & alapam, vt Chriſtianam mili-
tiam inuiſta patientia exercen-
dam, & ornandam eſſe ſibi perpe-
tua memoria retineant.

DE EVCHARISTIÆ Sacramento.

Quid ſignificat nomen Eucha- riſtiæ?

Vide Al-
gerum de
hoc Sacra-
mento
ſcriben-
tem.
Origen.
contra
Celſum
Et Aug.
contra
aduerſa.

Vmmum illud,
& longè ſacra-
tiſſimum Sa-
cramentum,
quoniſil ha-
bet Eccleſia di-
gnius admira-
hilius, efficacius, ſalubrius ue
hoc vno nomine designatur. Et
rectè quidem Eucharistiæ, tan-
quam bona gratia, ſeu gratiarum
actio dicta eſt, quia præcipuum
& maximum de I donum, ipſumq;
omnis gratiæ fontem, & autho-
rem continet: ſummorumq; nos

bonorum admonet, pro quibus acceptis, gratiarum actionem, laudem, & gloriam summam DEO summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissimus quàm quod CHRISTVS IESVS Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam assumptus, se nobis totum ita largiatur, vt etiam nunc corpus, sanguinemque suum verè sumamus, illique per hoc Diuinum sacramentum prorsus incorporemur.

Legis & Prophe.
Libro 1.
1. Tim. 3.
Ioan. 6.
Cirill. li.
10. in
Ioan. Et
Hilar. de
Trinita.
lib. 8.

Quæ in hoc Sacramento præcipue continentur?

TRia continet Eucharistia species visibiles, veritatè corporis, & sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem. Quod enim oculis nostris apparet, species sunt visibiles, panis videlicet, & vini. Quot autem sub speciebus iisdem Fides nostra non ratio, comprehendit, id verum Corpus & Sanguis est CHRISTI Saluatoris. Cæterum quod participatione Sacramenti huius consequimur, eximia quædã est Spiritus sancti gratia, fructus nimirum, & effectus, vt

Mat. 26.
Luc. 22.
Ambros.
Lib. 4. de
Sacramen
tis
Damasc.
in 4.
Mat. 26.
Augn.
Tractatu
in Ioan.
26.

SVMMA DOCT.
ostēdemus, salutaris Eucharistiæ.

*Quæ sunt præcipua de hoc Sa-
cramento capita scitu
necessaria?*

EA quinque potissimum se-
se offerunt: primum de ve-
ritate Eucharistiæ, alte-
rum de panis, & vini transub-
stantiatione, tertium de adoratio-
ne eius, quartum de eiusdem ob-
latione, & Sacrificio, postremum
de sumptione ipsius sub altera,
vel utraque specie. De his enim
præcipuè hac quidem tempestate
scire, magnum est operæ preciū.

*Quid igitur de ueritate Euchae-
ristiæ sentiendum?*

Ioan. 6.
& ibidem
Cyrillus
Concili.
Ephesi-
num.
Lateran-
nense.
Consta-
rien.
Lucæ. 1.

ID planè, vt cum tota Eccle-
sia contra omnes Capharnai-
tas certò credamus, sub spe-
ciebus panis, & vini ueram IESV
CHRISTI carnem, ac verum
eius sanguinē in Eucharistia exhi-
beri, ministerio quidem Sacerdo-
tis, virtute autem, ac potentia
Domini nostri IESV CHRI-
STI, apud quem impossibile nō

est omne verbum. Ipse dixit, & facta sunt. ipse mandauit & creata sunt. Dixit autem in coena illa pridie quàm pateretur, instructa, cum panem primum, ac deinde calicem suis manibus apprehendisset, cumque de huius Sacramenti tum institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planissimè, Hoc est Corpus meum. Dixit, Hic est Sanguis meus. De qua institutione dixit, & antea, Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Dixit, Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nec obscura sunt alia tum Euangelistarum, tum Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidem luce clarius adstruunt, in Eucharistia CHRISTVM totum, secundum Diuinam, humanamque naturamque naturam existere, & nobiscum manere vsque ad seculi consumationem.

Psalmo

148.

Ambros.

Libro 4.

de Sacramentis.

Mat. 26.

Mar. 14.

Iustin A-

pol. 1. I-

ren. li. 4.

ca. 32. &

34.

Ioan. 6

Vide Hi-

lar. 8. de

Trinita.

Mar. 1.

Lucæ. 22.

1. Corin.

10. & 11.

Mat. 28.

SVMMA DOCT.

Quid autem uerba efficiunt con-
secraria, quibus panis & ui-
num à Sacerdote uice

CHRISTI con-

secrantur?

Ambros.
lib. 4. de
Sacramē-
tis. Theo-
ph. in 26.
Mat. 8. sy-
nodus Ve-
ronen.
Vercell.
Lateran-
nen. &
Florent.
a Lib. 48

Mat. 28.
Mar. 14.
& ibidem
Theophi-
lact.

HOc certo efficiunt, vt om-
nipotenti CHRISTI
virtute per uerba illa ope-
rante, panis quidem in Corpus
vinum autem in Sanguinem Do-
mini subitò, & super naturaliter
transmutetur. Hæc verè stupen-
da transmutatio non immeritò
Transsubstantiatio tum à Synodis
cū à Patribus appellata est, quod
panis, viniq; substantia in Cor-
pus Sanguinemque CHRISTI
cōuertatur, siue, vt Ireneus ait, a
transmutetur, Si enim valuit tan-
tum sermo Eliæ, vt ignem de cœ-
lo deuocaret, non valebit CHRI-
STI sermo (sic enim colligit Am-
brosius) vt species mutet elemē-
torum? Atqui CHRISTI sermo
ne nihil apertius, dum ait, Hoc
est Corpus meum: Hic est San-
guis meus: ne quis omninò pu-
tet, post consecrationem esse pa-
nem, & vinum in Eucharistia.

Est ne uenerandum nobis, adorandumq; hoc Sacramentum?

Est maximè, sic postulante à nobis officio Religionis, ut quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoq; debito prosequamur creaturæ Creatorem, serui Dominum atque Redemptorē Opt. Max. De quo Scriptura ipsa pronunciat: Adorēt eum omnes Angeli eius. Et rursus: Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruiant ei. Laudantur ergo Magi similesque nonnulli apud Euāgelistas, quod CHRISTO adhuc in carne mortali honores Diuinis exhibuerint, coram eo proidentes, eumque adorantes. At qui nobis idē nunc est CHRISTVS in Eucharistia: non mortalis, sed immortalis, omni gloria, & virtute prorsus admirabilis. Quā fidē religioso corporis animiq; cultu iure testamur, dū nostræ humilitatis, & debitæ gratitudinis officiū coram tremenda illa, semperq; reuerēda DEI Maiestate exhibem⁹.

August.
in Ps. 98.
Mat. 4.
Apo. 14.
Psal. 94.
Psal. 71.
& 21.
Matt. 2.
Ioan. 9.
Matt. 14.
& 28.
Luc. ult.
Ambros.
in oratione ante
Missam.
Psal. 94.
Basil. in
dialogo
de digni.
Sacerd.
Greg. 4.
Dialogo-
rum.
Ioan. 6.

Quid porro de Altaris Sacrificio credendum est?

SVMMA DOCT.

1. Cor. 10
& 11.
August.
ep 120.
de Ciuit.
Dei lib.
17. & con
tra Fau-
stum l. 20
Et serm.
32. de
verb. A-
post.
Cip. li. 2.
Epi. 2. &
9. Aug. 3.
oratione
contra Iu-
dæ. Chri-
so. & Am-
bros. in e-
pi. ad He-
br. in Da-
mas. in 4.
Isidorus
de Diui.
officiis.
Dan. 12.
Num. 28.
Gen. 14.
Heb. 7.

ID procul dubiò, institutam
esse Eucharistiam non in eũ
vsum tantũ, vt à Christia-
nis velut alimentum salutare su-
matur: vnde cibus, potus, viuus.
ac vitæ panis dicitur: sed etiam
vt tanquàm summum, & propriũ
noui Testamenti sacrificium offe-
ratur: vt hinc iam olim nomen
acceperit hostiæ, Sacrificii, vi-
ctimæ, oblationis, holocausti.
Offeritur autem in iugem passio-
nis dominicæ memoriam, & gra-
tiarum actionem, atque vt credẽ-
tibus prosit ad huius, & futuræ
vitæ mala depellenda, bonæque
impetranda: neque solũ viuus
sed etiam defunctis prosit in re-
missionem peccatorum, sicut è
scriptura Diuina, & traditione
Apostolica grauissimi Patres as-
seuerant.

Hoc est demũ illud iuge Sa-
crificium, quod aliquandò obla-
tũ iri Daniel testatur. ad hoc spe-
ctat Sacerdotium secundum ordi-
nem Melchisedech, quod etiam
Dauid in CHRISTO futurum
prædicat: hæc oblatio munda,
quæ Iudaicæ legis Sacrificiis
quamplurimis vnice succedens,
apud Gentes in omni loco, id est,

toto orbe terrarum ad celebrandum DEI & Redemptoris nostri nomen offertur atq; sacrificatur, vt apud Malachiam legimus: Hęc est Missæ oblatio, Sacrificium, Liturgia, cui testimonium omni exceptione maius præbent Canones Apostolorum, Sanctæ Synodi, b magnus consensus, & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ, Orientalis, & Occidentalis.

Quod Missæ Sacrificium, si rem omnem æquè perpendimus, est reuera Dominicæ passionis, & illius cruenti Sacrificii, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quædam, & viuua representatio, atque simul incruenta, & efficax oblatio. Ex qua fit primum, vt memoria, fides, & gratitudo nostra in Redemptorē ipsum viuuida excitetur, confirmeturq; secundum illud, Hoc facite in mei commemorationem. Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpretes fuit, vt omnem incruenti huius Sacrificii eternum ornatum, vestes sacras, uasa, ritus, actionesque omnes ita instituerit, vt ob oculos circumstantium nihil aliud quàm cō

Psa. 109.

Sic Mala-

chiam in-

terpretā-

tur Mar-

turiis, Ire-

tial Orig-

Augut.

Euseb.

Missæ no-

men legis

apud Cle-

mentem.

Ignat. A-

exan 1.

a Can. 3.

& 8.

b Nicen.

SVMMA DOCT.

Damas.
in 4.

Diony.

c. 7. eccl.

hier Epi-

ph. cōtra

Acrium

Serm. de

Cœna.

Ad Bur-

degalens.

Vide Io-

commui

Hofmei-

steri.

Concil.

Ephefin.

August.

contra

Fauftum.

lib. 20

Ephef. 5.

Heb. 10.

Exo. 12.

Gen. 14.

Heb. 7.

memoratio illa sãcta obuerfetur.

Hinc fit etiam , vt oblationis
CHRISTI in cruce factæ , &
Redemptionis fructus nobis , atq;
credentibus itidem omnibus tam
defunctis , quàm viuis applicetur . Quare Cyprianus hoc Sa-
cramentum ad sanandas infirmita-
tes , & purgandas iniquitates tum
medicamentum , tum holocau-
stum esse testatur . Martialis verò
Apostoli Petri discipulus , ita scri-
bit : Quod Iudæi per inuidiam
immolauerunt , putantes se no-
men eius à terra abolere , id cau-
sa salutis nostræ in ara sanctifica-
ta proponimus , scientes hoc so-
lo remedio nobis vitã præstandã ,
& mortem effugiendam . Omitti-
mus interim eiusdem fidei , ac sen-
tentix testes Patres alios , vt in-
stituta nobis breuitas retineatur .
Ex quibus liquidò constat
CHRISTVM dici , & esse nobis
Sacrificium duplici modo , cruen-
to videlicet , ac incruento . Nam
in cruce cruentum ille Sacrificiũ
pro nobis obtulit sese , vt typo
Paschalis agni , qui apud Iudæos
immolabatur , verus ipse agnus
sine macula , id est , figuræ veritas ,
responderet . In cœna verò , sicut

& in altari, modo, cultuq; incruentō, quemadmodum, & Cyrillus vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech, quæ sub specie panis vimq; celebrabat, cōsumationē suā acciperet, maneretq; verus Sacerdos secundum ordinē Melchisedech, eiusq; sacerdotiū esset in æternum, nullo vnquam alio succedente. Illic semel, & vno duntaxat in loco Iudææ, peregit Sacrificium, de quo Paulus Hebræis differit: hic vero sæpius, & omni in loco, seu per omnē passim Ecclesiā sacrificatur, vt Malachias Propheta cōfirmat: Illic in mortē offert, hic in mortis illius iugē recordationē, & salutiferā eius, q̄ inde velut à capite ad mēbra dimanat, participationem.

Heb. 9.
Ambros.
in eādē
c. 9. & 10
ad Hebr.
Malac. 1.
Heb. 10.
& ibidem
Chrysost.
Photius.
Occumē.

*Est ne sub altera tantum, panis
scilicet, an uerò sub utraque
panis, ac uini specie, sumenda Eucharistia?*

DE Sacerdotibus quidem seu Sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neque offerre possent vnquam.

Gelasius
de conse.
dist. 2. c.
Comperi
mus & 6.
Relatum

SVMMA DOCT.

Hinc. to- Eucharistiam. Cuius rei causam
 ties in ex Sacrificio ipso pendentem red
 Cūcil. fit dere, hic iam necesse non est. De
 mētio de aliis verò fidelibus non sacrifican
 cōmunio tibus illud fatendū est, nunc vnā
 ne laica tantū, nunc vtrunque spe-
 seū pere- ciē aliquandō eis dispensatam
 gri. fuisse in Ecclesia: sicut, & Scri-
 Ioan. 6. ptura, vbi de hoc Sacramento dis-
 I. cor. 10. serit, modō panis, & calicis, mo-
 & 11. dō panis solius meminit. Neque
 Actor. 1. vero CHRISTI nobis hic exē-
 & 10. plum deest, qui in Emmaus cum
 Luc. 24. duobus discipulis agens, sub vna
 & ibidem solū specie porrexit illis Eucha-
 Theoph. ristiam, ac postea statim illinc se
 Beda. se subduxit, sicut Euangelicum
 Chrysost. hunc locum Patres interpretan-
 in Math. tur. Proindē damnandi non sunt
 & Aug. siue qui nunc vnica contenti spe-
 lib. 3. de cie, ab vsu calicis abstinēt, &
 consensu multis ab hinc seculis prius absti-
 Euang. nuisse leguntur, siue qui olim
 Euse. lib. cū ita probaret Ecclesia, vtran-
 6. Ecc. hi que speciem in vsu publico ha-
 sto. & Cy buere.
 pri. ser. 5. At magister rerum vsus paula-
 de lapsis. tim docuit, maiore cum populi
 commoditate, ac minore pericu-
 lo, multisque de causis frugiferē
 fieri posse, si omisso calicis vsu,
 alterius tantū speciei commu-
 nio re-

nio retineretur.

Atque ita faciendum iandiu decreuit Ecclesia, non discedens quidem à Sponsi sui instituto præcepto ue (columna enim & firmamentum veritatis est, & mysteriorum DEI fida dispensatrix) sed potestatem à Sponso acceptā in dispensandis mysteriis ad ædificationem, communemque fidei vtilitatem conuertens, pro ut temporum hominemque conditio postulare videtur,

Quod vt rectius etiam intelligatur, Euangelii certè nobis verba declarant, CHRISTVM in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, imò & ordinandæ, & administrandæ rotius Ecclesiæ. Horum iudicio, prudētiae, & auctoritati reliquit, cum de aliis plerisque ad rē Christianam spectantibus, tum de modo ordineque dispensandæ fidelibus Eucharistiæ, ius in posterum constituendi, atque pro ratione temporum ritè disponendi. Id probat etiam ex Paulo Augustinus, & multis Apostolorum institutis euinci facile potest.

1. Tim. 3.
Cyprian.
de simpli-
cit. præ-
latorum.

Mat. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Acto. 20.
1. Pet. 5.
Luc. 10.
Ephe. 4.

1. Co. 11.
Ad inqui-
sitiones
Ianuarii.

E

SVMMA DOCT.

Mat. 18. Nec est cur Plebeis iniuria ir-
Ioan. 20. rogari vlla putetur, si vt in ple-
1. Tim. 3. risque itidem aliis, hac in parte
& 4. non æquantur sacerdotibus. Nā
Tit. 1. in confesso est, **CHRISTVM**
Cyrill. in non esse dissectum in partes duas
Epist. ad secundum duo Sacramenti huius
Calosyrū. signa, sed tam sub vna, quā sub
Et de vtraque specie, immo sub vnus
Cōf. dist. etiam hostiæ consecratæ particu-
2. ca. qui la **CHRISTVM** totum exhibe-
mandu- ri atq; sumi, videlicet secundum
cat. &c. carnem, animam, sanguinem,
Singuli. diuinitatem. Vbi autem **CHRIS-**
TVS totus sumitur, illic deef-
 se non potest integer quoque fru-
 ctus & gratia tanti Sacramenti.
 Quapropter nulla hic laici vtili-
 tate fraudantur, siue rem ipsam
 in Sacramento contentam, **CHRIS-**
TVM scilicet **DEVM**, & homi-
 nem spectes, siue fructum, & gra-
 tiam, quæ Eucharistiam sumentibus
 ad animarum salutē donatur,
 quæras: sed tantum hi sub altera
 accipiunt, quantum alii sub vtra-
 que, siliceret, specie essent per-
 cepturi.

Aug. de Quæ de re vel ambigendi, vel
Ianuar. disceptandi amplius nullus iam
Ioan. 14. relictus est locus, posteaquā Spi-
& 16. ritus sanctus, qui iuxta promissio

nem CHRISTI docet, ac regit Ecclesiam, certam nobis, & explicatam sententiam edidit, editamq; confirmavit Sacrosanctæ Synodi non violanda auctoritate. Eius sententiæ verba si quis requirit, breuiter sic habent.

Fideles Laici, siue Clerici communicantes, & non conficientes nō astringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraq; specie, panis scilicet, & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentū. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua CHRISTVS manet vsque ad consummationē sæculi (sicut ait Diuina scriptura) ordinare habet quomodo ipsis non cōficiētibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire &c.

Ac rursus in alia Synodo: cum huiusmodi consuetudo (communicandi laicum populum sub vna specie) ab Ecclesia, & sanctis Patribus rationabiliter introducta & diutissimè obseruata sit, habenda est pro Lege, quam non licet reprobare aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare.

E ii

Luc. 21.

Synod.

Basilie.

sessione

30.

Ioan. 14.

16. & 17.

1. Tim. 4.

Mat. 28.

Concili.

Constan.

sessione

13.

SVMMA DOCT.

Hæc sacrosanctarum Synodo-
rum doctrina est, ac sanctio non
leuiter promulgata, quam Chri-
stianus etiam orbis agnoscit, re-
cipit, ac retinet magno consen-
su populorum: iamque tot sæcu-
lis in vsu habet, vt eiusmodi Cõ-
munionis initium nequeat com-
monstrari. Quarè mirum est ad-
huc reperiri, qui priuatæ piete-
tis specie ducti, aliter statuant,
& hac in parte cum nouis Eccle-
siæ contemptoribus aduersus ve-
nerandam totius Ecclesiæ aucto-
ritatem conspirent. His verendũ
est sanè, ne dum externa Sacra-

Aug. con-
tra Cre-
scõ. lib. 1.
1. Tim. 3.
Matt. 18.

Aug. lib.
2. cõ. lite-
ras Peti-
liani. et
lib. 21. de
Ciuitate
Dei.

menti signa tantopere vrgent,
fructum ipsum internum, adeoq;
CHRISTVM totum amit-
tant. Quandoquidem neque Fi-
des, neque Sacramenta vlla pro-
sunt, nisi persistentibus in Eccle-
siæ vnitate: cuius quidem vnita-
tis maximum est Symbolum Eu-
charistia, nullum idcirco fructũ
præbens Hæreticis, atque Schis-
maticis, quòd hanc scindant vni-
tatem.

*Quem fructum exhibet ritè sum-
pta Eucharistia?*

Purimum sanè maximumq;
præbet . Hoc enim sacrum
est conuiuium, in quo CHRI
STVS sumitur, recolitur memo
ria Passionis eius, mens impletur
gratia & futuræ gloriæ nobis pi
gnus datur: vt præclarè horum
fructuum sensu, experientiaque Ioan. 6.
excitata decantat Ecclesia. Hic & ibidem
est panis, qui de cœlo descendit, Theophi
& dat vitam mundo, nostrosque lac. ac Cy
animos in vita spiritali sustētat rill. Item
atque confirmat . Hæc sacra sy Orige. in
naxis, siue communio, quæ fide cap. 26.
les tanquàm eiusdem corporis Matt.
membra inter se iungi, ac sancto 1. Co. 10.
rum, piorumque omnium meri Hilar lib.
tis associari, significat atque præ 8. de Tri
stat: tum quod augustius est, nit. Chri
eosdem capiti suo CHRISTO so. hom. 9
arctissimè vnit, vt in eo illi ma & 10. ad
neant, & ipse in illis, atque ita populū.
vitam æternam consequantur. Ioan. 6.
Hoc est viaticum nostræ peregri August.
nationis, quod in huius vitæ de lib. 2. de
serto, militiaque versantibus, & visit. in
hinc ad cœlestem Hierusalem cō firmorū.
tendētibus, veluti Māna patribus Exo. 16.
datum, affert consolationem, de Deut. 8.
lectationem, uirtutem, & gratiam Sapi. 16.
lōgè efficacissimam . Hoc est cor Ioan. 6.
pus CHRISTI (vt egregiè do-

SVMMA DOCT.

cet Bernardus) ægris medicina,
peregrinantibus via: quod debi-
les confortat, valentes delectat,
languorum sanat: per hoc homo
mansuetior ad correptionem, pa-
tientior ad laborem, ardentior ad
amorem, sagacior ad cautelem,
ad obedientiam promptior, ad
gratiarum actionem deuotior.

*Quenam ad Eucharistiã dignè
sumendam, eiusque fructus
consequendos requi-
runtur?*

I. Co. II.

Serm. de
aduentu
Domini.

I. Tim. 3.
Orig. lib.
I. periar-
chion.

EXpedita est Apostoli respó-
sio: Probet seipsum homo,
& sic de pane illo edat: quẽ
admodum, & Augustinus dixit:
In CHRISTI corpore vita no-
stra consisti: mutet ergo vitam
qui vult accipere vitam.

Hæc autem probatio sui, & vi-
tæ mutatio in quatuor potissimũ
rebus versatur, vt adsit fides, pœ-
nitentia, mentis attentio, & Chri-
stiani hominis habitus decens. Fi-
des hoc postulat, ne de his quæ
diximus, aliisque similibus ad
hoc mysterium pertinentibus

quidquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia Ecclesiæ, vt est sanè necessarium, per omnia acquiescas. Pœnitentia, de qua mox plura dicemus, peccatorum detestacionem, & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratâq; absolutionem exigit. Animus de inde præsens accedat necesse est, qui sese per meditationes, & orationes pias ad hoc tantum Sacramentum conuertat. Demû Christiani decens habitus, & compositio postulat, ad sacram Synaxim neminem, nisi ieiunum, modestum, humilem, supplicem, minimeq; sordidum, accedere oportere. Qui verò sacram Eucharistiam indignè sumunt, non vitam sed iudicium sibi sumunt, & rei sunt Corporis, & Sanguinis Domini, Apostolo teste.

E iiii

Chryso.
hom. 3.
in Matt.
Et Aug.
in Ioan.
Euang.
tract. 26.
& in Psal.
98.

Ambro.
in oratione
ante Missam.
Aug. ad
Ianuar.
& Serm.
de aduentu
Domini.

1. Cor. II

Mat. 18.

SVMMA DOCT.

DE POENITENTIAE
Sacramento.

Quid est Poenitentiae Sacra-
mentum?

St, in quo Sa-
cerdotalis ab-
solutio à pec-
catis, quæ de
testatus, riteq;
confessus quis
fuerit, impe-

tratur. Quam absoluendi po-
testatem vt in Ecclesia certam
haberemus, diuina promissio Sa-
cerdotibus facta hæc fuit: Acci-
pite Spiritum sanctum, quorum
remiseritis peccata, remittuntur
eis; & quorum retinueritis, re-
tenta sunt. Rursus verò, Amen
dico vobis, inquit Dominus,
quæcunque alligaueritis super
terram, erunt ligata & in cælo:
& quæcunque solueritis super
terram, erunt soluta & in cælo.
Ex quibus verissimum cernitur,
quod Chrysostomus palam affir-
mat: Nostreis Sacerdotibus non
corporis lepram, verùm animæ

Ioan. 20.

Mat. 18.

Chryl.
de sacer-
dotio li. 3

fordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessū est. Et Augustinus eadem ratione concludit: Quid facit Ecclesia, in quiens, cui dictum est, quæ solueritis, soluta erunt? nisi quod ait Dominus ad discipulos: Soluite illum, & finite abire.

Augu. de
verbis
Domini.

Ioan. 11.

Cur opus est Pœnitentiæ Sacramento?

VT homo post Baptismum relapsus, & inimicus DEI factus, DEO reconcilietur, & remissione peccatorum accepta, per hoc Sacramentum resurgat, & reuiuiscat ad vitam spirituales. Vnde Patres pœnitentiam non temerè secundam post naufragium Tabulam vocant, quæ scilicet ex vortice mortalis peccati, tanquàm è naufragio subuehi & in gratiam amicitiamque DEI transferri unusquisque possit, quantum libet multis magnisque criminibus sit prægrauatus.

Ambro.
li. de pœ-
nitentia
1. & 2.
Tertull.
Hiero. su-
per Da-
nielem.
August.
de vera
& fal. pœ-
nitentia.
Ezech.
18. & 33.

*Quando hoc Sacramentum ritè
accipitur, & efficaciter
operatur?*

E

SVMMA DOCT.

Concil.
Florent.
August.
hom. 50.
lib. 50.
hom.

Hom. 29.
ad popo-
lum.

Pfal. 50.

A&. 19.

Iacob. 5.
& ibidem
Beda.

Matt. 3.
Luc. 3.

Cum is, qui remissionem peccatorum implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem videlicet, Confessionem, & Satisfactionem. quæ totam hominis ad **DEVM** conuersionem, & renouationem complectuntur. De quibus ita Chrysostomus: Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia liber ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hanc esse frugiferam pœnitentiam Chrysostomus asserit, ut quibus modis **DEVM** offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, iisdem reconciliemur **DEO**, corde quidem per Contritionem, ore per Confessionem, ac opere per Satisfactionem.

Ad Contritionem pertinet illud, Sacrificium **DEO** Spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum **DEVS** non despicies. Confessionem his verbis Lucas indicat: Multi credentium inquit, veniebant confitentes, & annuntiâtes actus suos. Et Iacobus Apostolus docet: Confitemini alterutrum peccata vestra. Ad satisfactionem porro spectant digni pœnitentiæ fructus, quos

Ioannes Baptista postulat, inter quos & Eleemosynæ. De his autem Daniel propheta: Peccata tua, inquit, Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. Grande scelus grande habet necessariam satisfactionem, ait Ambrosius.

Quid est Contritio?

Est animi dolor, & quæ de peccatis concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius commutandæ coniuncta. Hæc contritio paratur, si quis peccatorum suorum sceditatem, magnitudinem, ac multitudinem sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de DEI gratia, cæterisque donis amissis sollicitè cogitet: si mortis incertæ ineluctabilem necessitatem, futuri iudicii severitatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat, atque per time scat. Huc pertinet illud Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et illud Davidis, Iniquitatē meā ego cognosco, & peccatū meum contra me est semper. Idēq; alibi, A iudiciis tuis timui.

Dani. 4.

Ambros. ad virg. apsam.

August. de Spiritu & anima, & de pœn. medicina.

Chryf. in Psal. 50.

Et de concup. cor. li. 2. Basi.

in ps. 33.

Heb. 9.

Soph. 1.

Mat. 25.

Marc. 6.

Esa. 38.

Psal. 50.

Psal. 118.

Apoc. 1.

Luc. 12.

E vj

SVMMA DOCT.

De hac
Chryf.
hom. 42.
in Matt.
Pfal. 31.
Ambro.
lib. 1. de
pœniten.
Augu. li.
2. de visit.
infirmor.
Chryfost.
in Mat.
Acto. 19.
6. Syno.

Quin, & manifesta DEI vox est
ad peccatorem : Charitatem tuâ
primam reliquisti: memor esto
itaque vnde excideres: & age pœ
nitentiam. Sed & CHASTVS in
Euangelio, Timete eum, inquit,
qui postquam occiderit, habet
potestatem mittere in gehēnam,
ita dico vobis, hūc timete. Iam
verò contritionis hic dolor ita
demum ad remissionem peccato
rum nos præparat, si cum fiducia
diuinæ misericordiæ, votoque
præstandi ea, quæ ad sacramentū
hoc spectant, coniungatur.

Est ne Confessio necessaria?

Concil.
Florent.
Clemens
ad Iaco.
Leo in e
pist. 89.
& 57.
Ioan. 20.
& in hūc
locum
Grego.
hom. Et
Chryso.

Est vtique, non solū au
tem, vt quidam falsò autu
mant, interior quæ corā
DEO quotidie facienda est Dau
dis exemplo, qui ait, Dixi con
fitebor aduersum me iniusticiam
meam Domino: verū etiam ex
terior illa, quæ apud Sacerdotem
de criminibus peragitur omni
bus, quæ post examinatam sedu
lò conscientiam in mentem homi
ni veniunt. Ita de hominibus Ec
clesiæ primitiæ scriptum est:

Multi credentium veniebant cō-
 fiētes & annūciantes actus suos .
 Quam confitendi rationem esse
 necessariam non Ecclesiæ modò
 sacra iura, & Patrum veneranda
 scripta confirmant, sed etiam
 CHRISTI diuina verba conclu-
 dunt declarantque, cū ait: Quo-
 rum remiseritis peccata, remit-
 tuntur eis: & quorum retinueri-
 tis, retenta sunt. Atqui remitte-
 re, vel retinere peccata (cum iu-
 dicis hæc sint officia) nullus re-
 ctè potest Sacerdos, nisi illorum
 causâ probè cognita, atque per-
 specta sit. Quæ causâ cognitio
 prius fieri nō potest, quàm is, qui
 expendendū se Sacerdoti, vt Iudi-
 ci, ac medico suo, absoluendumq;
 tradidit, spontanea confessione
 vulnera sua sigillatim detegat, at-
 que ita aperiat, vt sacerdos quid
 ligandum sit, quid ue soluendum
 explicatè cognoscere queat.

de Sacer-
 do .lib. 3.
 Dionys.
 ad Demo-
 philum.
 Later. &
 Florent.
 Hiero.
 in cap. 16
 Matt.

*Quomodo Patres de Confessione
 scribunt ?*

HI certè non modò confitē-
 di veilitatem, & vsum, qui
 semper in Ecclesia fuit,

Clemens
 ad Iac.
 Origen.

SUMMA DOCT.

in Psa. 37. sed ius etiam, atque necessitatē
 Chryl. li. nobis magno consensu commen-
 3. de sa- dant, comprobantque. Ut etiam
 cerdotio. è plurimis paucos, & probatissi-
 In Regu- mos illos testes producamus, sic
 la mona- habet in primis magnus ille Ba-
 chorum, filius: Necessarium videtur his,
 & Insti. quibus dispensatio Mysteriorum
 monast. D E I commissa est, confitenda
 Serm. 5. esse peccata. Sic enim, & hī, qui
 de lapsis. antiquitus pœnitebant, inueniū-
 tur apud Sanctos cōfessi esse pec-
 cata sua. Tum Cyprianus, Confi-
 teantur, inquit, singuli, quæso
 vos fratres, delictum suum, dum
 adhuc qui delinquit in seculo est,
 dū admitti e ius confessio potest,
 dum satisfactio cuiusq; , & remis-
 sio facta per Sacerdotes apud Do-
 Lib. 2. de minum grata est. Accedit his Au-
 uisit. in- gustini sententia: qui ait, Sunt,
 firmo. ca. qui sufficere sibi ad salutem autu-
 4. & li. 1. mant, si soli D E O, cui nihil occultū
 ca. 2. Tū est, quē nullius latet conscientia,
 in Pl. 66. sua cōfiteant crimina. Nolunt .n.
 Leui. 14. aut erubescūt siue dedignantur se
 Luc. 17. ostēdere Sacerdotib⁹, quos tamē
 inter leprā, & leprā discernere p.
 Legislatorem constituit Domi-
 nus. Sed nolo, ut ipsa decipiaris
 nione, quatenus confundaris
 opifiteri coram Domini Vicario,
 con

vel tabescens præ rubore, vel cer-
uicosus præ indignatione. Nam
ipſius ſimiliter ſubeundum eſt iu-
diciũ, quem Dominus ſibi non
dedignatur Vicarium. Ergo ad
te venire roges Sacerdotem, &
fac ipſum conſcientiarum tuarũ
penitus participem. Nec minus
eſt euident, quod Leo ille Ma-
gnus ſcriptũ reliquit: Multiplex
miſericordia DEI ita lapſibus ſub-
uenit humanis, vt nõ ſolũ per ba-
ptiſmi gratiã, ſed etiã per Pœnitẽ-
tiã medicinã ſpes vitæ reparetur
æternæ, vt q̃ Regenerationis do-
nũ violaffent, proprio ſe iudicio
cõdẽnãtes, ad remiſſionẽ criminũ
peruenirẽt: ſic Diuinæ bonitatis
præſidiis ordinatis, vt indulgentia
DEI niſi ſupplicationibus Sacerdo-
tũ nequeat obtineri. Mediator .n.
DEI, & hominum homo CHRISTI
IESVS, hanc præpoſitis Eccleſiæ
tradidit poteſtatẽ, vt & conſitẽti-
bus ſatisfactionem pœnitentiæ da-
rent, & eadem ſalubri ſatisfactio-
nem purgatos ad communionem
Sacramentorum per ianuam re-
conciliationis admitterent.

*Quid porro de Satisfactione
ſentiendum eſt?*

Epico-
dorum.
ad Theo-
Epist. 91.

SVMMA DOCT.

Heb. 9.
 Ephe. 5.
 1. Ioan. 2.
 Ioan. 1.
 Ephe. 2.
 1. Co. 15.
 1. Cor. 5.
 Cypri. li.
 3. epi. 8.
 & 4.
 Tertul.
 de pœni-
 rent.
 Isai. 56.
 Eze. 18.
 2. Cor. 7.
 Psal. 50.
 & ibidem
 Chrisost.
 & in c. 3.
 Matth.

IDvidelicet, quòd alia **CHRIST**
ISTi Redemptoris propria,
 alia fidelium pœnitentium cõ-
 munis sit Satisfactio. Illa semel
 in corpore **CHRIST**i crucifixi,
 dum agnus ille mundi peccata tu-
 lit, peracta est, vt qui natura sunt
 iræ filii **DEO** reconcilientur;
 hæc verò, quæ ad pœnitentes per-
 tinet, à **CHRIST**i membris in Ec-
 clesia quotidie peragitur, cùm
 pœnitentes post Confessionem
 ea, quæ Sacerdos absolvens in-
 iunxit, perficimus, aut cùm vltro
 quidem dignos pœnitentiæ fru-
 ctus edimus, quæ vindicatoria
 simul, & emendatoria quædam
 est Satisfactio, & Redemptoris
CHRISTi beneficium, atque
 Satisfactionem adeò non obscu-
 rat, vt magis etiam commendet
 illustretque. Illa enim præeunte,
 ac præcipuè cooperante, iudiciũ
 facimus, & iusticiam, iuxta diui-
 nam scripturam, delicta nostra cõ-
 tra nos ipsos vindicantes, & resi-
 duos in nobis peccatorum reli-
 quias diluentes, Dei que gratiam
 nobis pleniorẽ conciliantes,
 atque promerentes. Cui rei lucu-
 lentum præbent exemplum Da-
 uid, & alii, quos in cilicio, cine

re, gemitu, luctu, ieiuniis, aliisque
afflictionibus pœnituisse constat,
& hinc DEO grati, & approbati
fuisse leguntur. Huc etiam spe-
ctant illa: Peccata tua eleemo-
synis redime. Item, Conuertimini
ad me in toto corde vestro, in
ieiunio, & fletu, & planctu. Et
quod Paulus docet, tristitiâ, quæ
secundum DEVM est, operari
vindictam. quodque idem scribit,
Si nos ipsos diiudicemus, non
vtique iudicemur à Domino.
Ea propter non est, cur de Satis-
factionis nomine, quod certè Pa-
tribus perquam familiare est, di-
scepssemus, cum in scripturis res
ipsa perspicuè proponatur.

2. Reg. 2.

Ionæ. 3.

3. Re. 21.

Matt. 11.

Iudith. 4.

Ioelis 2.

Dani. 4.

Ioel. 2.

2. Cor. 7.

1. Cor. 11

*Profer aliquot Patrum de Satis-
factione sententias:*

Cyprianus ille, sanctiss.
Martyr, & testis grauissi-
mus, in hunc modum do-
cet: DEVS quantum Patris pie-
tate indulgens est, tantum iudi-
cis maiestate metuendus est. Al-
to vulnere diligens, & longa me-
dicina non desit: pœnitentia cri-
mine minor sit: orare oportet im-

Serm. 5.

de lapsis.

Idem. li.

1. epi. 3.

& lib. 3.

epi. 14.

SVMMA DOCT.

penſus, diem luctu tranſigere, vigiliis noctes, ac ſletibus inſomnes ducere, tempus lachrymoſis occupare lamentationibus, ſtratos adhærere cineri, in cilicio volutari, & ſordibus. Idemque rurſus: Rogandus eſt D E V S, & ſatisfactione noſtra placandus, delicta noſtra reputanda, actus noſtri, & animi ſecreta voluenda, conſcientiæ merita ponderenda. Nec multò poſt: Pœnitentiæ iter, quod oſtendit antiſtes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de ſcripturis cœleſtibus ille depromit, aſſumamus, & ex vulneribus etiã occultis, quorum exomologefin fecimus, exponentes apud eum cōſcientiæ noſtræ pōdus, ſalutare medicinam exquiramus: nec ceſſemus in agenda pœnitentia atq; in Domini miſericordia deprecāda, ne quod nimis eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta Satisfactione cumuletur.

Et Auguſtinus clariffimè dixit:
 De pœni Non ſufficit mores in melius cō-
 ten. li. 2. mutare, & à factis malis recede-
 & Ench. re, niſi etiam de iis, quæ facta ſunt,
 cap. 70. ſatisfiat D E O per humilitatis gemitū, per contriti cordis ſacrificiū, cooperantibus eleemoſynis.

Tum alibi quoque sic idem habet: Quomodo nullus dies est, in quo homo possit esse sine peccato, sic nullo die debet esse sine Satisfactionis remedio. Et Apud Hieronymum legimus in hunc modum: Affligendū corpus, quod multis vacauit delitiis, longus risus perpeti compensandus est He tu, mollia linteamina, & serica preciosissima asperitate cilicii cōmutanda. Tum rursus: Peccator dormiat in sacco, & præteritas vitæ delicias austeritate compen-
 set. Eodem spectans Ambrosius, Qui agit pœnitentiam, inquit, nō solum diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendationis factis operire, & tegerē superiora facta, vt ei non imputentur. Atque idem alibi: Grandi plagæ alta, & prolixa opus est medicina. Grande scelus grandem necessariam habet satisfactionē.

Hom. 2.
 in Apoca.
 in epita-
 phio Pau-
 læ.

In Ma-
 lachi.

Lib. de
 pœniten.

Alvir-
 nem lap-
 sam.

*Est'ne Satisfactioni etiam post
 mortem locus?*

AD hoc explicandum varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alii gratiam D E I, vi-

SVMMA DOCT.

In oratio
ne Manaf
sis pœni-
tentis .

1. Re. 12.
Pfal. 6.
Esa. 38.
Mat. 27.
Luc. 7.
In Ench.
cap. 110.
1. Cor. 3.
& ibidem
Origen.
Ambro.
Hieron.
August.
Grego.
Apo. 21.
Pfal. 14.
& 23.
Augu. in
Pfal. 37.
Augu. lib.
20. de ci-
uit. Dei,
Et Da-
ma. serm.
de his qui
ex hac

tæque innocentiam ad fidē vsq;
conseruant : ad quos pertinet Ma-
nassis dictum, Iustis, & iis, qui nō
peccauerunt, vt Abraham, Isaac,
& Iacob, pœnitentiam non esse
positam. Alii peccauerunt quidē
& ex accepta DEI gratia excide-
runt, sed criminum sordes dignis
pœnitentiæ fructibus expiarunt :
vt David, Ezechias, Petrus, Ma-
gdalena . Vtrunque hoc genus
nulla post mortem eget Satisfa-
ctione, sed ab ea prorsus est libe-
rum . At longē plures sunt homi-
nes mediū generis morientes, nec
valde mali, vt Augustin⁹ indicat ,
qui peccatorum suorum pœniten-
tiam in vita perfectam non præsti-
terunt: ideoque per ignem saluan-
di, vt quod satisfactioni pro hac
vita conuenienti defuit, in altero
sæculo iustitiæ diuinæ per solua-
tur. Nihil enim coinquinatum
intrabit in sanctam illam ciui-
tatem .

Huiusmodi ergò defunctis, vt
ad quæstionem propositam respō-
deamus, subeunda est quædam,
& grauis illa profectò post mor-
tē satisfactio. Quā interim DEVS
pro ingenti clementia sua relaxa-
re consuevit, pietate viuorum

intercedente, ut defuncti, suorum in Ecclesia fratrum, adeoque membrorum adiuti suffragiis, à peccatis, horrendisque peccatorum pœnis releuentur. Et huc spectat, quod sacra scripturæ tradit auctoritas, Sancta, & salubris est cogitatio, pro defunctis orare, ut à peccatis solvantur. Unde laudatus est ille Machabæus, quod singulari religione ductus pro mortuorum peccatis non preces modò, sed etiam sacrificium offerri sollicitè atque sumptuose curarit.

In hanc sententiam concedunt venerandæ Synodi, & Patres, qui veram Ecclesiæ doctrinam traderunt. Ex quibus ut vnus pro multis, idemque fide dignissimus testis Augustinus, proferatur. In secundo inquit Machabæorum libro legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed si nusquam omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine clâret, auctoritas, vbi precibus Sacerdotum, quæ Domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio animarum. Et rursus

uita migrarunt.
2. Machab. 15.
Ibidem.
Concil. Cartha.
4. ca. 79.
& 95.
Braccar.

lib. de cura pro mortuis gerenda.

SVMMA DOCT.

De ciuitate Dei
lib. 21.
Augusti.
de verb.
Apost.
serm. 32.
Et in En-
chi. c. 109
& 110.
a lib. 4. e-
pist. 2. &
li. 1. epist. 9.
b in leu-
c de Ec-
cle. hier.
d epist. 1.
In 1. ca.
epist. ad
Philipp.
& in 15.
1. Cor.
Epipha.
contra Æ-
r. um, &
Augu. de
hæresib.
In Psal. 37
Orige. in
Hiere. &
alibi: Purgatorias pœnas nullas
futuras opinandū est, nisi ante il-
lud vltimum, tremendūque iu-
diciū. Et quid illis verbis lucu-
lentius? Orationibus sanctæ Ec-
clesiæ inquit, & sacrificio saluta-
ri, & eleemosynis, quæ pro eo-
rum (defunctorum) spiritibus
erogantur, non est dubitandum
mortuos adiuuari, vt cum eis mi-
sericordius agat à Domino, quàm
peccata eorum mernerunt. Hoc
enim à Patribus traditum vniuer-
sa obseruat Ecclesia. Sic Augusti-
nus ante MCC. annos, vt inte-
rim eo vetustiores etiam, Cypria-
num a, Origenem b, Dionysium
c, Clementem d in hac doctrina
max. cōsentiētes, prætermittam⁹.
Quocirca Chrysostomus palā
hortatur, vt pro viribus, & ipsi
defunctos iuuenimus, & alios, qui
pro ipsis orent, commonefacia-
mus. Non enim frustra ab Apo-
stolis sancitum est, vt in celebr-
atione venerandorum mysteriorū,
memoria fiat eorum, qui hinc de-
cesserunt. Nouerunt illis multū
hinc emolumenti fieri, multum
vtilitatis. Ita Chrysostomus. Hoc
est demū, quod aduersus Ærianos
Ecclesia fida Scripturæ interpretes

CHRISTIANÆ. 60

usque docuit, ignem esse quendam
 purgatorium seu emendatorium, In Ench.
 ut Augustinus appellat, eoq; pœ- c. 110. Et
 nas peccatorum, quas hic Pœ- de cura
 nitentia non diluit, defunctis pro mor.
 in CHRISTO fidelibus luen- gerenda
 das & expiandas esse, nisi pro- ca. 1. 4. &
 ut Augustinus loquitur, viuen- 18.
 tium suorum pietate illi rele- Matt. 3.
 uentur.

Quæ commendatio ac di- gnitas est Pœni- tentiæ?

HÆc est Euangelicæ prædi-
 cationis exordium, Ange- Mar. 1.
 lorum in cœlis gaudium, Luc. 15.
 via in terris arctu, & angusta por- Mat. 7.
 ta, per quam fideles ad vitam con- Matt. 11.
 tendunt, & violenti rapiunt re- Augu. de
 gnum cœlorum. Hæc lapsos eri- pœniten.
 git, faucios curat, imbecilles ro-
 borat, mortuos viuificat, perdit- Hier. 18.
 tos restituit, omniaque demum, Ezec. 18.
 quæ peccatum vitiat, Pœniten- & 33.
 tia in nobis redintegrat. Hac Dæ-
 mones, & vitiorum pestes su-
 peramus: hac meritas pœnas

SVMMA DOCT.

Tonæ. 3. auertimus, **DEI** placamus iram,
Mat. 3. conciliamus gratiam, & gloriam
2. Cor. 7. æternam comparamus. Hinc il-
Acto. 11. læ **CHRISTI** voces in Euan-
Mat. 3. gelio: Pœnitentiam agite, appro-
Mat. 9. pinquauit enim regnum cœlorũ.
 Non veni vocare iustos, sed pec-
 catores ad pœnitentiam. Nisi pœ-
Luc. 13. nitentiam habueritis, omnes simi-
 liter peribitis. At is demũ ve-
 ram pœnitentiam agit, vt Cypria-
 ni verbis hæc omnia concluda-
Cyp. ser. mus, qui **DEI** & Sacerdotis
5. de la- præceptis obediens, & obsequiis
psis. suis, & operibus iustis Dominum
 promeretur.

DE SACRAMENTO extremæ vnctionis.

*Quid de Sacramento extremæ
unctionis credendum est?*

**Concili.
Florent.**

**Hieron.
& Beda**

**in cap. 6.
Marci.**

D ipsum nem-
 pè, quod Ca-
 tholica Eccle-
 sia constanter
 docet, signum
 hoc esse sacrũ
 in consecrato
 oleo institutum, vt per illud cœ-
 lestis virtus ad salutem applicetur

CHRISTIANÆ. 61

tur ægrotis ex diuina institutio-
ne. Cui sacramento testimoniū
longè clarissimum præbet D. Ia-
cobus Apostolus, quum in hæc
verba scribit: Infirmatur quis in
vobis, inducat Presbyteros Ec-
clesiæ, & orent super eum, un-
gentes eum oleo in nomine Do-
mini: & oratio fidei saluabit in-
firmum, & alleuiabit eum Domi-
nus: & si in peccatis fuerit, re-
mittentur ei.

Iacob. 5.
& Aug.
lib. 2. de
uisit. in-
firmorum

Quid his uerbis docet Apostolus?

PRimum Sacramenti huius
ostendit elementum, seu
materiam oleum esse, quod
rectè Hieronymus consecratum
oleum vocat, quia solenni bene-
dictione per Episcopos consecra-
tur. Significat autem hilaritatē
animi, & confortationem inter-
nam, quæ per DEI gratiam Sa-
cramenti huius virtute ab ægro-
to percipitur. Deinde per Apo-
stolum designatur Sacramenti mi-
nister proprius, nimirum Sacer-
dos qui sacram, hanc Vnctionem
cum orationibus decenter exer-
ceat. Ita non frustra de Aposto-

In 6. cap.
Marci,
& Inno-
cent. ad
Episcop.
Eugub.

Chrys.
lib. 3. de
Sacerd.
Mar. 6.

F

10 SVMMA DOCT.

& ibidem
Beda
Innocēt.
ad Decē-
tium epi-
stol. &
Conc.
Florent.

lis est scriptum : Vngebant oleo multos ægrotos , & sanabantur. Tertiò , qui suscipiunt hoc Sacramentum , a Iacobo dicti sunt infirmi , quoniam , vt Ecclesiæ mos est ingrauibus , & periculosis infirmitatibus tantùm sacra isthæc vnctio celebratur.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus ?

Tertull.
ad Sca-
pulam.
August.
lib. 2. de
uisit. infir-
morum.

Confert primùm ad remissionem peccatorum , quæ quidem ab ægroto Pœnitentiæ remediis non sunt expurgata. Deinde prodest ad corporalem infirmitatem , vel depellendam , vel alleuiandam , quatenus expedit eam ægroto recuperare. Postremo ad consolationem , & fiduciam subministrandam iuuat , qua sanè in supremo illo agone , exituquæ animæ opus est maximè quando , & cum doloribus maximis , & cum horrendis dæmonibus morituro est grauissimè conficiendum . Atque hoc est quod per Apostolum suum **D E V S** pro-

CHRISTIANÆ. 62

misit: Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Ad quos quidem de signandos effectus etiam olei natura, seu natiua vis pulchrè congruit, vt explicat Theophilactus Quocirca retinendum est prorsus, quod saluberrimè monet Augustinus: Qui ægrotat, inquiēs, in sola DEI misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide, ac deuotione accipiat, Oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde suum corpus vngatur, & secundum Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus.

F ii

Iacob. 5.

In cap.
Marci
Lib. de re
ctitudine.
catholice
conuersa
tionis.

Iac. 5.

SVMMA DOCT.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

Quid est ordinis Sacramentum?

Conc.

Florent.

Ambr. in

12. cap. 1.

ad Corin.

2. Cor. 4.

Malac. 1.

2. Tim. 3.

Ephe. 4.

1. Cor. 14.

Ephe. 4.

Heb. 5.

Act. 1.

Cypria.

lib. 4. epi

sto. 2.

Tertul.

de præ.

Hæretic.

Mat. 10.

Luc. 9.

Marc. ult.

Ioan. 20.

Act. 13.

Tit. 1.

St, quo singula
ris gratia, ac
potestas spiri-
tualis quibus-
dam traditur,
vt munus in Ec-
clesia ex profes-

so gerant. Hoc est Sacramentum,
per quod, velut ostium, neces-
sario intrant legitimi dispensato-
res mysteriorum, & eloquiorum
DEI, ministri CHRISTI, &
Ecclesie, Episcopi, Presbyteri,
Diaconi, & quotquot demum in
Ecclesiasticis muniis obeundis ri-
tè, & cum auctoritate versantur.
Nemo enim, vt Scriptura testa-
tur, sibi sumit honorem, exercē-
dorum videlicet ministeriorum
Ecclesie, nisi qui vocatur à DEO,
tanquam Aaron: hoc est, nisi Sa-
cramento visibilis Ordinationis
initiatu, & ab Episcopo legiti-
mè ordinatus, missusque fuerit
ad opus certi ministerii, quod in

CHRISTIANÆ. 63

Ecclesia pro suo statu gerat iuxta
leges diuinæ, & Apostolicæ Tra-
ditionis.

*Non ne omnes Christiani ex
æquo sunt Sacerdotes?*

MInimè quidem. Quippè
si propriè Sacerdotis
nomen accipimus dun-
taxat quadrat iis, quibus aucto-
ritas, & potestas ex istituto CHRI-
STI facta est consecrandi, offerē-
diq̃ue sacram Eucharistiam, Epi-
scopalia item munia exercendi,
peccata insuper, tum remittendi
tum retinendi in Ecclesia. De qui-
bus nouæ legis sacerdotibus, seu
presbyteris ita Paulus: Qui bene
præsunt presbyteri, duplici hono-
re digni habeantur, maximè qui
laborant in verbo, & doctrina.
Id quod congruere non potest
mulieribus, quas in Ecclesia idē
Apostolus non docere iubet, sed
tacere: neque omnino plebeis
cōuenit, quorum est, ouium mo-
re, pasci non pascere, regi non
regere, nec se præferre, sed subii-
cere, & subiacere præpositis, &
quæcunque hi, siue boni, siue ma-

Hieron.
contra
Lucife-
rianos.

1. Tim. 5.
1. Tim. 2.
1. Cor. 14.
Ioan. 21.
1. Pet. 5.
& 2.
Heb. 13.
Rom. 13.
Matt. 23.
Luc. 10.
1. Ioan. 4.
Ephes. 1.
Colos. 1.

SVMMA DOCT.

Dani. 7. li, in Cathedra sedentes dixerint
 Diony. audire, seruare, & facere, vt Ver-
 decœlest. bo DEI præcipitur. Quapro-
 hierarc. pter sicut in Ecclesia triumphan-
 1. Tim. 3. te Angeli sunt ordine, ac potesta-
 Cantic. 6. te differentes, qui iniuncta sibi
 Anaclet. munia decentiquadâ serie obeunt,
 & Isidor. ac fideliter exequuntur: sic mili-
 Distinct. tans etiam Ecclesia, quæ domus
 12. DEI, & velut castrorum acies quæ
 Heb. 5. dam ordinata est; ministros ha-
 2. Cor. 5. bet sibi peculiare, à reliquis
 Heb. 13. Christianis seiunctos, & pulchro
 ordine inter se dispositos ad pu-
 blica, & communia Ecclesiæ mi-
 nisteria peragenda: nimirum vt
 pro Christiano populo in his
 quæ ad DEVM, salutemque ani-
 marum spectant, suas illi operas
 ex professo, ac pro dignitate præ-
 stent.

Quo loco Scriptura testimoniū huic Sacramento præbet?

ILLIC scilicet, vbi de Apосто-
 lis legitur, quod in Ecclesiæ
 Acto. 6. ministris deligendis, instituē-
 14. & 15. dis, atq; ordinandis vsi sunt ma-
 1. Tim. 4. num impositione. Hoc enim ve-
 2. Tim. 1. luti symbolo certo, & efficaci præ-

sentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur, & accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum: Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens, Noli, inquit, negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum Presbyteri. Et rursus ad eundem: Admoneo te, ut resuscites gratiam DEI, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Quoniam verò per magni refert, quales in Ecclesia quibuscunque muniis præficiantur, & Ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

Generatim quidē minores ordines, maioresq; continet: minores scilicet quatuor, Ostiariorum, Lectorū,

F iiii

Ambros. lib. 3. de Dignit. sacerdo. 1. Tim. 4. & ibidem Theoph.

1. Tim. 1.

Concil. Basilien.

1. Tim. 5. Leo in. B pist. 65.

Concil. Car. 4. & Laodic. Ignat. ad

SVMMA DOCT.

Antioch.
Diony. de
eccl. hie-
rarc.
Luc. 9. &
10.
Cypr. li.
1. epist. 3
& lib. 3.
epist. 9.
Ignat. ad
philadel.
Acto. 20.
1. Pet. 5.
Heb. 13.
Ad Tit. 1.
Luc. 10.
Anacle.
epist. 3.
Heb. 5.

Mat. 9.

Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempè Subdiaconorum, Diaconorum ac Presbyterorum. Ex Presbyteris porro alii maiores, alii minores à CHRISTO instituti inueniuntur. Maiores enim Presbyteri Apostoli sunt, quorumque successores Episcopi, magna sanè potestate, & reuerenda dignitatis prerogatiua excellentes. Nam horum est (Scriptura teste) attendere sibi, & vniuerso gregi, quem à Spiritu sancto curandum pascendumque accipiunt, regere Ecclesiam, ea, quæ desunt, corrigere, per ciuitates item Presbyteros constituisse. Minores verò Presbyteri sub Episcopis, sicut septuaginta duo illi Discipuli sub Apostolis, in Ecclesiæ ministerio deferuiunt, dona, & sacrificia pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquam operarii, secundum illos existunt: Verum presentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones, & leges præscriptæ sint, enucleare. Illud sanè constat, magno in precio cunctos Ordines habendos, ac sedulò retinendos esse. Firmum enim testimonium illi præbet sa-

cra

cra Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

Ambr. in
epist. ad
eph. c. 4.

*Quomodo ueteres Patres de
hoc Sacramento scribunt?*

Certè Augustinus Doctor Lib. quæ
verè Catholicus suam, & stio. vete
Ecclesiæ sententiam his ris & no-
verbis manifestè declarat, Quod ui restam.
insufflasse in discipulos Dominus Et lib. 2.
legitur post dies paucos resurre- contra li-
ctionis suæ, & dixisse: Accipite teras Par
Spiritus sanctum, Ecclesiastica meniani.
potestas collata intelligitur esse. Ioan. 20.
Quia enim omnia in Traditione
Dominica per Spiritum sanctum
aguntur, idcirco cùm regula eis,
& forma traditur huius discipli-
næ, dicitur eis: Accipite Spiritu
sanctum. Et quia verè ad ius Ec-
clesiasticū pertinet, statim subie-
cit dicens, Cuius tenueritis pec-
cata, tenebuntur: & cuius remi-
seritis, remittentur ei. Inspira-
tio ergò hæc, gratia quædam est,
quæ per traditionem infunditur
ORDINATIS, per quam com-
mendatiores habeantur. Vnde

1. Tim. 4.

F v

SVMMA DOCT.

Apostolus dicit ad Timotheum,
Noli negligere gratiam, quæ est
in te, quæ data est tibi, per im-
positionem manuum Prebyteri.
Semel ergò fieri oportuit, vt de
cætero Traditio ista non sine do-
no Spiritus sãcti esse crederetur.
Hucusque Augustinus. Extant,
& Apostolorum Canones publi-
co Ecclesiæ iudicio recepti, in
quibus hoc modo statuitur. Epi-
scopus à duobus, aut tribus Epi-
scopis ordinator: Presbyter ab
vno Episcopo ordinator: ita Dia-
conus, & reliqui Clerici. Tum
infra. Si quis Episcopus, aut
Presbyter, aut Diaconus, aut
Hypodiaconus, aut Lector, aut
Cantor sacram Quadragesimam
non ieiunauerit, aut quartam fe-
riam, aut Parasceuen (hoc est,
sextam feriam) Ordine mouetur,
nisi fortè infirmitas corporis im-
pediat. Caius verò ante annos
m c c. Pontifex, & Martyr illu-
stris, hos ipsos gradus, & Ordi-
nes sigillatim recenset, quum ait:
Si quis Episcopus esse meruerit,
primò Ostiarius, deinde Lector,
post Exorcista, deinde sacretur
Acolythus: dehinc verò Subdia-
conus, Diaconus, & postea Pre-

In 6. Sy-
nodo.

Canon. 1.
& 2.

Can. 68.

Vide infi-
gnes Ca-
nones 61
distinctio-
nis.

sbyter: exinde, si meretur, Episcopus ordinetur. Laudat igitur Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero, tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari scribit: Quia non iste ad Episcopatum subito peruenit, sed per omnia Ecclesiastica officia, promotus, & in Diuinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad Sacerdotii sublimè fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit: tum deinde Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vi inuasit: sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demùm, & coactus excepit. Quos igitur Ordines vetus, & Apostolica probauit Ecclesia, sicut a Dionysii, b Anacleti c Ignatiiq̃ue scripta declarant, eosdem ætas omnis complexa posterior, suo etiam iure conseruat.

Lib. 4. e
pist. 2. Et
distinct.

36. cap.
Qui Ec-
clesiast.

a De Ec-
cles. hie-
rar. & ad
Demo-
philum.
b dist. 21.
c Ad An-
tiochen.

Quis est Ordo in Ecclesia magis celebratus?

Presbyterorū Ordo siue Sacerdotium: de cuius ingenti, semperque reuerenda

E vj

SVMMA DOCT.

Epist. ad
Smyrnen
ses.

Malac. 2.
Et. disti.
43. ca. Sit
rektor.
Deut. 17.
Et Cyp.
lib. 1. E-
pi. 3. & 8.

1. Tim. 4.
Vide 2.
Epistol.
Fabian.

1. Tim. 4.

dignitate Chrysostomus, & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo Magnus etiam ille Ignatius, SACERDOTIVM inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, DEVM inhonorat, & Dominum IESVM CHRISTVM primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem Sacerdotem DEI. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinum oraculum: Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Et rursus: Qui superbieret, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino DEO tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Hinc, & Apostolus iubet: Aduersus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Idque ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribitur, sicut & illud: Qui bene præ sunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui la-

borant in verbo, & doctrina.

Quid uerò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

DIuina isthæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoq; Sacerdotes in Ecclesia honorentur. Vult enim suis ministris agnosci, recipi, audiri, atque obseruari, ille qui dixit. Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruare, & facite: secundum autem eorum opera nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Iam inter malos delectus quidam habendus est, vt quod ad munus, auctoritatemq; docendi spectat, illis tantùm fidem, obedientiamq; deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati, ac missi, sanam Ecclesiæ doctrinam profitentur. Quæ de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Iræneus: Iis qui in Ecclesiis sunt Presbyteris obaudire oportet, & qui successionem habent ab Apostolis, & qui cum Episcopatus successionem

Ecol. 7.
Chrysoft.
in Gen.
August.
epi. 137.
Mat. 10.
Luc. 10.
Mat. 23.
Et c. Secundum
distinct.
19.
Cyp. lib. 1. epist. 3.
Chryso.
ad Heb. c. Quiescamus.
Distinct.
42. & c. adiucimus
16. q. 1.
Lib. 4. c.
43. Vide

SVMMA DOCT.

eundem
li. 3. c. 2.
Lib. 3. c.
44.

Lib. de
præscri-
ptionib.
hæretico-
rum.

charisma veritatis acceperunt:
Reliquos, verò qui abſiſtunt à
principali ſucceſſione, quocun-
que loco colliguntur, ſuſpectos
habere, vel quaſi hæreticos, &
malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindē-
tes, & elatos. Nec multò poſt:
Ab omnibus talibus abſiſtere o-
portet: adhiærere verò his, qui
Apoſtolicam, ſicut prædiximus,
doctrinam cuſtodiant, & cum
Præſbyteri Ordine ſermonem ſa-
num, & conuerſationem ſine of-
fenſa præſtant ad confirmationē,
& correctionem reliquorū. Hæc
Irenæus ille, qui ſancti Ioannis
Euangeliftæ diſcipulum Polycar-
pum præceptorum audiuit. Et
hæc Tertulliano cauſa fuit, cur
hæreticis exprobandis diceret: Or-
dinationes eorum temerariæ, le-
ues, inſtantes. Nunc Neophi-
tos collocant, nunc ſeculo obſtri-
ctos, nunc Apoſtatas noſtros: ut
eos gloria obligent, quia verita-
te nō poſſunt. Nuſquā facilis
proficitur, quā in caſtris rebel-
lium, ubi ipſum eſſe illic, prome-
reri eſt. Itaque alius hodie Epi-
ſcopus, cras alius, hodie. Diaco-
nus, qui cras Lector, hodie Præ-
ſbyter, qui cras Laicus. Nam &

Laicis sacerdotalia officia iniungunt. Hucusque Tertullianus.

Quæ uirtus est huius Sacramenti, & quis effectus?

EXimia certè uirtus est, & effectus multiplex. Nam qui septem his Ordinibus quos diximus, ritè initiantur, DE I consequuntur gratiam, & potestatem spiritualement, ut quæ ad Ordinū ipsorum functiones proprias pertinet, salubriter exequantur, ac inter DEVM DEI QVE populum idonei ministri sint constituti. Vnde Ambrosius: In loco Ordinis officii Ecclesiastici positus, gratiam habet qualisuis sit, non utique propriam sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

Habent præterea iisdem ordinati certum ex eo, & illustre testimonium, quo se, ministeriaque sua commendunt, & comprobent aliis. Ita fit, ut iis Ordinibus insignes, & in ministerium Ecclesiæ segregati rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur. Vnde autem iis, quos non

Concil.

Florent.

Et Aug.

lib. 2. contra

litter.

Parme-

niani.

In 12. c.

1. Cor.

Acto. 6.

13. 14.

15.

1. Tlm. 4.

Tit. 1. &

Cypr. li.

1. Epist.

4. & 6.

Num. 17.

SVMMA DOCT.

- Heb. 5. Aaronis à DEO vocati exemplū
2. Paral. 26. impellit, sed animi tumor atque
superbia ad instar Ozix Regis,
ad Sacerdotalis dignitatis mune-
ra quomodocunque occupanda,
obtinendaq; præcipitat. In quos
Hier. 13. Diuinus ille sermo rectè compe-
tit: Non mittebam Prophetas, &
ipsi currebant: non loquebar ad
eos, & ipsi prophetabant. Quo-
modo autem prædicabunt, nisi
mittantur? vt segregatus ille in
ministerium Paulus inquit.
Certè Ordine confuso, & sub-
lato Sacerdotio, veri & legitimi
Æt. 13. Ecclesiæ ministri haud interno-
Ex Leo- ne & scerentur, docendi munus, & au-
Grego- rioritas vilescerit, Sacramento-
rio, qui ci rum dispensatio infidè præpos-
tantur e- reque curaretur, ac vana etiam fo-
tiam di- ret, functiones Ecclesiasticæ per-
stinct. 61. turbarentur, atque, sicut res nūc
& 89. ipsa docet, nouæ, falsæque do-
ctrinæ passim spargerentur, graui-
bus demum, & exitiis moti-
bus identidem Ecclesia concute-
retur. Quapropter Apostolus
Paulus non modò gradus mini-
strorū in Ecclesia diuersos posuit,
1. Cor. 12. verū etiam quā salutare, ac
Ephe. 4. necessarii essent, adiunxit, vt af-
firmer diuinitus eos esse datos Ec

clesiæ ad consummationem San-
ctorum in opus ministerii, in ædi-
ficationem corporis CHRISTI,
& ut iam non simus paruuli flu-
ctuantes, & circumferamur om-
ni vento doctrinæ in nequitia ho-
minum, in astutia ad circumuen-
tionem erroris.

Eoque magis ministrorum ist-
hæc institutio, tanquam nexus
firmissimus Ecclesiæ, & conser-
uandæ unitatis pulcherrimū vin-
culum sedulò retinenda, & in ma-
lis etiam Ecclesiæ ministris (uti
diximus) propter Diuinam ordi-
nationem est usque honoranda.
Vnde scripsit Augustinus, In il-
lum, inquit, ordinem Episco-
porum, qui ducitur ab ipso Petro
usque ad Anastasium, qui nunc
eandem Cathedram sedet, si quis
quam traditor per illa tempora
subrepisset, nihil præiudicaret
Ecclesiæ, & innocentibus Chri-
stianis: quibus Dominus preui-
dens, ait de Præpositis malis:
Quæ dicunt, facite: quæ autem
faciunt, facere nolite. Hæc Au-
gustinus.

Epi. 165.
de schis-
mate Do-
natistarū.
Et I. q.
c. Non
quales.

Mat. 23.

SVMMA DOCT.
DE MATRIMONII
Sacramento.

Quid est Matrimonium?

27. quest.
2. 61.

MATRIMONIUM
est legitimi vi
ri, foeminaeq;
cōiunctio, quę
cōsuetudinem
vitę indiuiduā
retinet. Cuius

Gen. 2.
Mat. 19.
1. Cor. 7.
Ephe. 5.
31. q. 2.
c. Sicut.
1. Cor. 7.

quidem coniugalis coniunctio-
nis si primarium auctorem quæ-
ris, DEVS est Opt. Max. sin fi-
nem institutionis spectas, est hu-
mani generis propagatio, ac de-
inde fornicationis in hac naturæ
corruptæ imbecillitate deuitatio.

*Qua ratione Matrimonium est
Sacramentum?*

Ambros.
in cap. 5.
Ephes.
Concil.
Constan.
& Floren-
tinum.
Hier. in

QVatenus ea coniunctio,
quæ inter virum, & vxor-
em arctissima interce-
dit, congruum, & sacrum est si-
gnum diuinitus institutum, quo
CHRISTI sponsi, & Ecclesia
sponsæ coniunctio sanctissima fir-
missimæque designatur. Hoc ip-

sum signum Christianis coniugibus, quando matrimonium rite auspicantur, ad gratiam DEI prodest accipiendam: nimirum ut duo sint, maneantq; in carne vna secundum suam vocationem, & fiat in eis quod Apostolus docet, honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Proinde Paulus idem, ubi coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicue dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST, ego autem dico in CHRISTO & in Ecclesia. Sic & Augustinus: Non tantum, inquit, fecunditas cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus: Viri diligite vxores vestras, sicut, & CHRISTVS dilexit Ecclesiam. Et rursus: Fœdus illud initum nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat.

Mat. Ca.
Cónubi.
32. q. 2.
& q. 4. c.
Nemo.

Heb. 13.

Eph. 5.

Lib. 1. de
nuptiis
& concupiscentia.

Ephes. 5.
Aug. lib.
de bono-
côiugali.

*An dirimi unquàm potest Matri-
monium?*

SVMMA DOCT.

Luc. 16. **M**atrimonium dirimi nō
 Matt. 5. posse, c h r i s t u s Do-
 minus apertè testatur,
 cū ait, Omnis, qui dimiserit
 uxorem suam & alteram ducit,
 mœchatur: & qui dimissam à vi-
 ro ducit, mœchatur. Ac rursus
 Matt. 15. alibi: Quod d e v s coniunxit,
 homo non separet. Hanc d e i le-
 gem, & inuiolabilem ordinatio-
 nem Paulus porrò illustrans, His,
 1. Cor. 7. ait, qui matrimonio iuncti sunt,
 præcipio non ego, sed Dominus,
 uxore à viro non discedere: quod
 si discesserit, manere innuptam,
 aut viro suo reconciliari. Et vir
 uxorem non dimittat. Ac postea
 subiicit: Mulier alligata est legi,
 quanto tempore vir eius vivit.
 Ibidem. Et si igitur nulla etiam proles cō-
 Augu. de sequatur, & quælibet vitæ acce-
 adulter. dant incommoda, durissimiq; ca-
 coniugiis sus, tamen consummatum semel
 Et de uo- matrimonium valet, adeoque ra-
 to redem- tum, & firmum est, vt vsque in-
 ptio. in. 6. dissolubile in omni vita perseue-
 Ephes. 5. ret. Cuius rei causam in c h r i
 Cant. 4. s t o ipso statuemus, qui summa,
 perpetua, & inseparabili pror-
 sus vnione Ecclesiam, Sponsam il-
 lam vnicam, semperque charissi-
 mam sibi adiunxit, atque copula-

uit. Neque solum hæc ipsa, quæ inter virum, & uxorem est, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verum etiam omnem inde Polygamiâ, ne vni videlicet plures nubant, penitus excludit.

Quare CHRISTVS vt Matrimonium, & certius confirmaret, & ad puriorem, primæuumque illum statum reuocaret, significanter dixit: Erunt duo in carne vna. Et: iam non sunt duo, sed vna caro.

Gen. 2.
Mat. 19.
Mar. 10.

Est ne permissum omnibus Matrimonium?

Minimè. Tradiderunt. n. sancti Apostoli, vt Epiphanius inquit, peccatum esse, post decretam uirginitatem ad nuptias conuerti. Idque tale, ac tantum esse peccatum asserit Hieronymus, vt dicat, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteras esse, quàm incestas. Et Augustinus ait: Virgo, quæ, si nuberet, non peccaret, sanctimonialis si nupserit, CHRISTI adultera reputabitur. Proinde quod Aposto-

Epipha.
contra se-
ctam An-
gelineorū.
Lib. 1.
contra Io-
uinia.
In Psal.
82. & in
Psal. 75.

SVMMA DOCT.

1. Cor. 7.
Lib. ad
corru-
ptam vir-
ginem.

lus habet, Melius est nubere quã
vri, prout Ambrosius disertè pro-
nunciat, ad non pollicitam, ad
nondum velatam pertinet. Cæte-
rum quæ se sponndit DEO, &
sanctum velamen accepit, iam nu-
psit, iam immortalis nupta est vi-
ro: & si iam voluerit nubere com-
muni lege coniugii, adulterium
perpetrat, ancilla mortis effici-
tur. Sic Ambrosius. Vnde
semper laudatum fuit Ioviniani
Imperatoris Rescriptum, & à Iu-
stiniano Imperatore in Codicem
relatum, quod sic habet: Si quis
non dicam rapere, sed atten-
tare tantum iungendi causa ma-
trimonii sacratissimas virgines
ausus fuerit, capitali pœna fe-
riatur.

L Si quis
C. de san-
ctis. Epi
sco. &
Cler.
Leo Epi.
92. cano
Apos. 26.
Compro-
bante
Concil.
Constan-
tinop. &
Chalce-
donen.
Cant. 16.
1. Tim. 5.
August.
de bono
viduita.
Concil.

Iam de Monachis, & Sacerdo-
tibus eadem ratio, idem iudicium
est prorsus: damnationem enim
habent, si laxatis libidini habe-
nis, primam fidem DEO, & Ec-
clesiæ datam fefellerint, seu, vt
Apostolus loquitur, irritam fece-
rint. Qui vltro se abdicarunt
coniugio, dum seruandum perpe-
tuo Cœlibatum, aut voto expres-
se nuncupato firmarunt, aut sa-
crorum Ordinum susceptione sal-

tem tacitè comprobarunt, atque
testati sunt. Audiant igitur Ver-
bum DEI: Vouete & reddite Do-
mino DEO vestro. Tum illud: Si
quid vouisti DEO, ne moreris
reddere. Et quod CHRIS-
TUS ipse docet: Nemo mit-
tens manum ad aratrum, & re-
spiciens retrò, aptus est Regno
DEI.

Tolet. 5.
& Car-
thag. 2.
Eccl. 5.
Deut. 33.
Luc. 9.

*Cogit igitur ad Cœlibatum quos-
dam Ecclesia?*

NON cogit sanè pia, proui-
daque mater, quæ legem
Cœlibatus nemini impo-
nit: ab iis verò, qui legem eam,
vti dictum est, ultro receperunt,
exigit, ne soluant religionem,
ne ue conuentionem, quam cum
CHRISTO, & eius Ecclesia san-
ctè iniuerunt, violent, atque re-
scindant. Meritò igitur vrgentur
illi stare promissis, & seruare,
quod semel amplexi sunt, confi-
lium Euangelicum: de quo Paul-
us: Et qui matrimonio iungit
virginem suam, bene facit (quam
diu scilicet DEO dicata non est)

Leo epis.
92. Cœci.
Constati.
sub Iusti-
niano ca.
13. & 46.
vide Can.
dist. 28.
1. Cor. 7.
Et Theo-
ph. ibidè.
Ambros.
de virgi-
nit. & lib.
de viduis

SVMMA DOCT.

Hieron. & qui non iungit, melius facit,
 lib. 1. con Acursus: Bonum est homini mu-
 tro Ioui- lierem non tangere. Quocirca
 nianum. laudantur à CHRISTO, & in
 Mat. 19. Ecclesia semper apprimè laudati
 Basil. de fuerunt Eunuchi Euangelici, si-
 virgini. ue, vti Tertullianus vocat, spa-
 Ephan. dones voluntarii, qui seipso pro
 cont. An- pter DEI regnum castrauerunt,
 gelinos. vt sint sancti corpore, & spiritu,
 1. Cor. 7. DEO in carne sine carne militā-
 tes. Reliqua verò huc spectantia
 in locum alium commodiorem,
 qui consilia Euangelica declara-
 bit, seruabimus.

Quæ est summaria doctrina su- periorum?

QUæ pro instituta dicta sunt
 hætenus breuitate, eò
 sunt demùm referenda, vt
 habeant simplices assertionē Ca-
 tholicam de septem Ecclesiæ Sa-
 cramentis. Quæ duplicis quidē
 esse generis inueniuntur. Alia
 enim, vt priora quinque, singu-
 larem vniuscuiusque fidelis salutē
 promouent: alia verò, duo vide-
 licet posteriora, multiplicando
 DEI populo & Ecclesiæ propa-
 ganda

CHRISTIANÆ. 73

gandæ deferuiunt. Vtrunque autem illud ex Diuina, nobisque necessaria institutione efficiunt. Enimuerò Baptismus ad spiritua-
lem uitam, quæ in CHRISTO est, regenerat. Confirmatio vires porrò, ac robur addit Regenerato. Eucharistia cibus, potus, ac viaticum est peregrinati. Pœnitentia præsens aduersus omnes animi morbos pharmacū, lapsum hominem erigit, curatq; vulneratum. Succedit extrema vnctio, quæ in postrema cum morte lucta munit, atque consolatur emigrantem. Ordo deinde ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præ sint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruent, & applicent. Deniq; Matrimonium Christianam gentem propagat, & humanæ prouidet in continentia.

Hæc sunt igitur antidota, diuinaque remedia, quæ misericordia plenus ille Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispensanda concredidit, nimirum ad probè curandos ægros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoad illi, si velint, veram, perfectamq; sanitatem adipiscantur. Quæ qui

Ioan. 3.

Tit. 3.

Acto. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 20.

Ezec. 18.

Iac. 5.

Tit. 1.

1 Cor. 4.

Eph. 5.

1. Cor. 7.

Luc. 10.

1. Cor. 4.

Ioan. 20.

G

SVMMA DOCT.

Luc. 10.

dem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter etiam aliis applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est sapientiæ. De qua cùm factis dictum sit hactenus, quemadmodum præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, vt ad alterâ huius operis partem, quæ CHRISTIANAM INSTITUTIONEM continet, porrò transeamus.

Ecclesiastici IIII.

SAPIENTIA filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se: & præibit in via IUSTITIÆ, & qui illam diligit, diligit vitam.

CHRISTIANÆ. 74

Iustus pro iniustis mortuus.

I. Pet. III.

Vt sine timore de manu inimi-
corum nostrorum liberati, serui-
mus illi IN SANCTITATE
ET IUSTITIA coram ipso,
omnibus diebus nostris. Luc. I.

G ii

SVMMA DOCT.
DE IUSTITIA
Christiana.

Quæ nam pertinent ad Iustitiam Christianam.

VMMATIM
duo, quæ his
verbis conti-
nentur: Declina à malo, &
fac bonum: sicut & Esaias

Psal. 36.
Esai. I.

docet: Quiescite agere peruerse, & discite bene facere. Prius est in cognoscendis, fugiendisq; peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: Posterius verò in bonis expetendis, atque confectandis uersatur. Ut autem iustitiæ hoc officium utrunque præstemus, DEI gratia per IESVM CHRISTVM nobis parta, & promissa, semperque necessaria est. Ea uerò præeunte, atque cooperante, efficitur id nobis, quod Ioannes affirmat: Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille (DEVS) iustus est. Addit porro qui facit peccatum, ex Diabolo est.

Quid est peccatum?

A Vgustino teste, Peccatum voluntas est retinendi, vel cōsequendi quod Iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Ambrosius verò, Quid est peccatū, inquit, nisi Legis Diuinæ præuaricatio, & cœlestium inobedientia præceptorum?

Lib. 1.
Retractionum.

Lib. de
paradiso.

Quare peccatum est fugiendum?

Q Via stipendium peccati mors est, Apostolo teste. Et sicut per Prophetam ait Dominus, Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Rursusque scriptum est, Homo per malitiam occidit animam suam. Nihil autem ea morte infortunius, quam homo à Sanctorum omnium consortio, ab Angelorum, & cœlitum gaudio, atque ab ipso denique summo, & æterno bono, in cuius cognitione, ac fruitione sanè omnis salus, & perfecta hominis beatitudo consistit, in æternum separatur. Neque solum a DEO, DEIQUE gratia, & gloria peccatum nos excludit, sed præterea etiam in potestatem tradit Dæmonum,

Rom. 6.

Ezec. 18.
Sapi. 16.

Esai. 65.
Ioan. 17.
Psal. 16.
1. Ioan. 4.

Rom. 2.
Mat. 18.

G iii

SVMMA DOCT.

- Mat. 25. vt cum his torqueamur, & malis
 Mar. 9. omnibus in gehēna ignis in extin-
 Apoc. 2. guibilis addicamur. Atque id est
 & 21. demum verè mori, ac damnari,
 morte secunda, scilicet in semp-
 ternum. Quapropter tam seriò
 iubet Ecclesiasticus, Quasi à fa-
 Eccl. 21. cie colubri fuge peccatum Et se-
 nior ille Tobias: Omnibus die-
 bus vitæ tuæ, ait, in mente habe
 Tob. 4. to DEVM, & caue ne aliquandò
 peccato consentias, & pretermi-
 tas præcepta Domini DEI nostri.
 a Gen. 4. Hinc notanda sunt in scripturis
 b Exod. 14. sacris quæ passim de punitis pec-
 catoribus exempla proferuntur
 c. Dan. 4. vt de a Cain, b Pharaone, c Na-
 d Gen. 19. buchodonosore, d Sodomitis,
 e Ægyptis, f Israeliticis & cate-
 rris: eoquæ præcipue sunt referen-
 Ezec. 16. da, vt peccatorū vindicem DEVM
 e Exod. 8. 9. 10. ipsum quisque cognoscat, cogno-
 12. 14. scendo timeat, timendo caueat
 f Deut. 32. salutis suæ, & cauendo pœnas eua-
 dat horribiles peccatorū. Graui-
 1. Co. 10. ter sanè dixit Esaïas: Hic est om-
 Esaï. 26. nis fructus, ut auferatur peccatū.

*Quæ uia ad peccati foueam
 ducit?*

August. de sermo. **T**ribus præcipuè gradibus
 ad peccatum peruenitur,

suggestione, delectatione, consensu. Suggestione quidem, dum nobis prava ingeritur cogitatio, siue tentatio à mundo, carne, Satana: delectatione autem dum animo vel carni nostræ nimium adlubescit, quod prava suggestit tentatio: demum, & consensu quoque, dum in peccatum ipsum voluntas allecta consentit deliberatè. Ex quo sanè consensu peccatum iam consummatur, & coram DEO gehennæ obnoxium facit hominem, etiamsi non semper opere perpetretur. Vnde non temerè dictum est illud: in suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem in esse peccati.

Quod si exactius quoque consideremus, oritur ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defessio, ex peccati defessione gloriatio, ex gloriatione dānatio. Hæc est demum longa illa, & horrenda peccatorum cathena: hi funes, atque cōpedes, quibus astrictum hominum

Domini
in monte
Et c. Sicut.
de
pœnitent.
distin.

Iacob. i.

Distin. 6.
c. Sed pē
sandum.

Ex Gregorii
Magni Moralibus.

SVMMA DOCT.

Sathanas non solum in omne genus malorum, sed etiam in tartaream abyssum præcipitat. Atque idcirco plurimum refert, peccatorum gradus eiusmodi, atque propagines, ne fallamur atq; periclitemur, studiose discernere, & obseruare.

Quomodo peccata faciliè deuitantur?

EO sanè, si illorum initiis, prauisq; desideriis, quibus ad peccandum sollicitamur, statim **CHRISTO** adiuvante occuremus, atque repugnabimus. Sicut Ecclesiasticus monet his uerbis: Post concupiscentias tuas non eas, & a uoluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Vnde Diuinum etiam oraculum pronunciat: Non ne si bene egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.

Eccl. 18.

Gen. 4.

Quæ

*Quæ sunt peccata præcipuè ani
maduertenda?*

EA nimirum, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint veluti fontes, vel capita reliquorum, & è quibus velut ex corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, scandala, damna, corruptelæ, ac pestes humani generis descendunt, atque profluunt.

*Quot sunt peccata eiusmodi
Capitalia?*

SEptem, quæ sic numerantur: De his
Superbia, Avaritia, Luxu- Gregor.
ria, Inuidia, Gula, Ira, Ace- lib. 3. 1.
dia. Sed ut hæc maximo semper Moral.
odio prosequenda, fugiendaque, & Cassia.
sic Virtutes septem, quæ pec- de octo
catis illis opponuntur, summo qui principa-
dem studio, & amore, si uitam ani libus vi-
mæ quærimus, sunt consecretandæ. tiis.
Superbiæ cōtraria est Humilitas,
Avaritiæ Liberalitas. Luxuriæ
Castitas, cū Inuidia pugnat Cha-
ritas, Gulæ opponitur Abstinē-

G

SVMMA DOCT.

tia, Iræ Patientia, demum Acediæ Deuotio, seu pia sedulitas, sedulaque pietas aduersatur.

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

Gregor.
in Morali
bus.

Psal. 18.

Tobiæ 4.

Ezec. 10.

Iacob. 4.

1. Pet. 5.

Superbia est inordinatus appetitus excellentiæ, siue intus lateat in animo, siue extrinsecus etiam sese prodat. Hæc vitiorum quidem omnium mater princeps ac regina est: præcipuè tamen infelicem hanc sobolem gignit, Inobedientiam, iactantiam, hypochrism, contentione pertinaciam, discordiam, curiositatem. Iam ut delictum hoc maximum caueatur, Tobix sententia vsque obseruanda est: Superbiã, inquit, nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Hinc Apostolica illa doctrina: *U E S* superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Quid est auaritia, & quarum filiarum mater?

AVaritia est habendi appetitus inordinatus. Avarus enim rectè iudicatur, non solùm qui rapit, sed etiam qui concupiscit aliena, vel cupidè servat sua. Filia sunt Gregor. huius pessimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immisericordia, seu inhumanitas, & cordis duricies. Damnat hoc vitium Apostolus, vbi sic ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum 1. Tim. 6. Diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Et CHRISTVS ipse testatur: Non potestis DEO servire, & Mammonæ. Et iterum: Nolite solliciti esse in crastinum. Matt. 6.

*Quid est Luxuria, qualemq;
sobolem gignit?*

G vi

SVMMA DOCT.

Gregor.

L Vxuria est appetitus inordinatus impuræ, & libidinose voluptatis. Gignit autem ex se mentis cæcitatem, inconsiderationem, inconstantiam, præcipationem, amorem sui, odium DEI, desiderium huius vitæ nimium, mortis horrorem, futuri autem iudicii, ac felicitatis æternæ desperationem. Aduersus hoc peccatum nos munit Apostolus, cum ita scribit. Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt CHRISTI? Tollens ergo membra CHRISTI, faciem membra meretricis? Ac rursus: Omne &c. Omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Et alibi: Fornicatio, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut de cet Sanctos: aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magis gratiarum actio.

Ephes. 4.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

Inuidia est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, ne sibi æquantur: & respectu parium, quia sibi æquantur, vt Augustinus inquit. Filias verò procreat odium, susurratio nem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionē. Cain Abel germano fratri, & Saul Dauidi destinato regi cernitur inuidisse.

Gregor.

Gen. 4.

1. Re. 20.

Quod execrandum crimen Scriptura ita taxat: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarū: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius. Rectè igitur Apostolus monet: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidētes.

Sapi. 2.

Galat. 5.

Quid est Gula, & quæ nam illius filia?

Gula est appetitus inordinatus cibi, & potus. Filias habet ineptam lätitiam, multiloquium, scurrilitatem, spurcitiem, & sensuum ad intellectum hebetudinem. Prohibet hoc vitium **CHRISTVS**, cum

Gregor.

Luc. 21.

SVMMA DOCT.

ait, Attendite vobis, ne forte grauentur carda vestra in crapula, & ebrietate. Nam vt alibi quoque scriptura testatur. Propter crapulam multi obierunt: Qui autem abstinens est, adiiciet vitam. Ad ebrios autem hæc DEI tum indignâti, tum maledicentis uerba spectant: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vnde Paulus etiam. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Neque enim ebriosi regnû DEI consequentur.

Eccl. 37.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

Gregor.

Ephe. 4.
Coloss. 3.

IRa est cupiditas puniendi eius; à quo æsum se quis arbitratur. Nascuntur ex illa detestanda filia, rixæ, tumor mentis, cõtumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia. Sed aduersus hoc animi virus nos præmunit Apostolica medicina, hisce verbis: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem be-

CHRISTIANÆ. 80

nigni, misericordes, donantes
inuicem, sicut & DEVS in CHRI
sto donauit uobis. Et plena gra
uitatis vox est Saluatoris: Omnis Mat. 5.
qui Irascitur fratri suo, reus erit
iudicio: Qui autem dixerit fra
tri suo Racha, reus erit concilio:
Qui autē dixerit fatue, reus erit
gehennæ ignis.

*Quid est Acedia, & quas gi
gnit filias?*

ACedia est remissi animi
languor ad bene operan
dum: præsertim verò tri
stitia est de re spirituali. Quæ
has gignit filias, Malitiam, ran
corem, pusillanimitatē, despera
tionem, torporem circa præce
pta necessaria, mentisque uaga
tionem circa res illicitas. Huius
peccati graue periculum ex his
CHRISTI verbis ostenditur.
Omnis arbor, quæ non facit fru
ctum bonū, excidetur, & in ignē Matt. 7.
mittetur. Tum alibi: Inutilem
seruum eiicite in tenebras exte
riores. Hinc idē sic alibi: Videte,
uigilate, & orate. Nescitis enim Mar. 13.
quando tempus sit.

Gregor.

SVMMA DOCT.

Et hæcenus quidem hæc pro instituta breuitate satis, vt qui Christianæ iustitiæ sunt ex animo studiosi, hos præcipuos humani generis morbos, atque excrandas pestes, quas ostendimus, non solum cognoscant, & obferuent, sed etiam fugiant, ac depellant ex præscripto diuinæ legis.

DE PECCATIS alienis.

Quæ peccata dicuntur aliena?

A, quæ aliorum quidem manibus, operaque perficiuntur, & interim nobis meritò imputatur, nostrasque

conscientias damnant coram Deo. Quamobrem de his accipi potest quod scriptura imperat: Ne communicaueris peccatis alienis. Et quod orat Propheta Regius: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Eodem refert Basilius Magnus,

1. Tim. 5.
Psalm. 18.
In Trac.
Quomodo ex Apostoli sententia

CHRISTIANÆ. 81

quod Ephesiis scriptum est à Paulo, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Tum illud eiusdem Apostoli: Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante in ordinatè, & non secundum traditionem, quam accepistis à nobis.

tia cū operibus infructuos. non sit cōmunicandum. Ephe. 5. 2. The. 3.

Quot numerantur eiusmodi aliena peccata?

NOuem, sicut nouem ferè modis committuntur, vt pote Consilio, Iussione, Consensu, Irritatione, Laudatione, seu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia, vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defensione.

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Cum mali scilicet consilii, quod alii sequuntur. vel sequi possent, ipsi su-

SVMMA DOCT.

- mus auctores, & administri. Exē
 plo sit Cayphas, qui consilio suo
 Ioan. 11. Senatum Iudaicum in mortem
 C H R I S T I concitauit, atque
 permouit. Contrā verò laudatur
 Ioseph ab Arimathæa, & vir bo-
 nus, iustusque dicitur, quia non
 Luc. 23. consenserat consilio, & actibus
 eorum, Pontificum scilicet, &
 Ioan. 11. Phariseorum in C H R I S T I ne
 Mat. 26. cem impiè conspirantium.

Quando iussu est peccatum alienum?

- C Vm ex decreto, mandato,
 imperio ue nostro redit
 ad proximum iniuria, vel
 malum quodcunque perpetratur.
 Sicut Dauid Rex innocentem oc-
 cidit Vriam, non suis quidem,
 aut seruorum manibus, sed per
 2. Re. 11. literas hoc agens, atque deman-
 dans, vt in prælio ille occideret-
 Ioan. 19. tur. Et præses Pilatus mortis
 C H R I S T I reus est, quòd illū
 in Iudæorum gratiam cruci affi-
 gendum, & si iniustus quodam mo-
 dò, auctoritate sua adiudicauit.
 ac tradidit.

Consensus quando peccatum alienum constituit?

CUm quod ab aliis fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & saltè tacitè approbatur. Ita peccauit Saulus in Stephani Protomartyris necem consentiens: peccarunt, & Iudæi, suis Magistratibus, quòd **C**H R I S T V S perderetur, suffragantes, vt idcirco Petrus illis exprobrans dixerit, Auctorem vitæ interfecistis. Retinendum est igitur Pauli verbum, Non solùm qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.

Iræneus
lib. 4.
cap. 46.
Acto. 7.

Mat. 27.
Luc. 23.
Acto. 4.
Acto. 3.
Rom. 1.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

CUm scientes prouocamus alium ad tram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacūque alia ratione: Hinc alienum

Iob. 2.

SVMMA DOCT.

non est, quòd vxor Iob, dum patientissimo viro petulanter insultat, quantum in se quidem erat, suasisit etiam *DEVM* blasphemare. Contra uerò monet Ecclesiasticus: Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimitiam.

*Quando per Laudationem, uel
Adulationem nostram peccato alieno foedamur.*

CVM aliquem in malefactis, vel de improbitate comendamus, vel, tanquã re benè gesta, calcar addimus malè currenti, ut ille in prauo instituto pergat. Væ autem qui consunt puluillos sub omni cubitu manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis ad capiendas animas, ut est apud Prophetam. In hoc uitium incidunt non nunquàm Ecclesiastici concionatores, ii præsertim, quos Esaias verbis his notat: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te deci-

Eccl. 18.

Ezec. 13.

Esaia. 3.

piunt . & uiam gressuum tuorum
dissipant. Quoniam enim lauda-
tur peccator in desiderijs animæ Psal. 9.
sux, & iniquus benedicitur, exa-
cerbabit Dominum peccator, ut
Regius Propheta testatur.

*Quando Reticentiæ nostræ cul-
pa peccatum alienum in
nos redundat ?*

QUum nostrum silentium
sive subdito, sive cuius
alteri affert detrimen-
tum. Exempli causa, si docendi,
monendi, corripiendique fratris,
aut populi nobis munus incum-
bit, & in eo interim, dum pro-
desse possumus, nō sine culpa ces-
samus. Vnde per Esaiam testatur
Dominus omni Euangelizanti :
Clama ne cesses, quasi tuba exal-
ta vocem tuam, & annuncia po-
pulo meo scelera eorum, & do-
mui Iacob peccata eorum. Audi
porrò periculum in his, qui ca-
nes muti latrare non ualentes di-
cuntur: Si dicēte me ad impium,
dicit Dominus, morte morieris,
non annunciaueris ei, neque lo-
cutus fueris, ut auertatur a via

Chyrsoft.
orat. 2.
cōtra Iu-
dæos.
Esai. 56.
Ezec. 3.

SVMMA DOCT.

- sua impia, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Adeò, necessarium est obseruatu, quod Paulus non sine graui obtestatione postulat, Prædica verbum, instat opportunè, importunè argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.
2. Tim. 4. Tum idem alibi, Peccâtes inquit, coram omnibus argue, vt & cæteritimorem habeant.
1. Tim. 5.

Quando nostra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

- Q**uoties id, quod facultate vel auctoritate nostra emendari vindicarique potest, & debet, nos tamen impunitum & in peius abire sinimus. Ita peccant Magistratus, cum gladium frustra portant, neque sicuti dicuntur, ministri DEI sunt, & vindices in iram his, qui agunt sceleratè, vel seditiosè. Eodem re ferri potest, quod Apostolus Corinthiis præcipit: Auferte malum ex vobis ipsis: nescitis quia modicum fermentum totam massam
- Rom. 13.
- 1 Cor. 5.

corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Secundo hic peccant Patres, & Matres familias, Heri & Præceptores, dum sibi creditos nimia dissimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, negligentia, socordiaq; sua in discrimen deduci permittunt. Sic paternæ prorsus indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios Heli, qui idcirco immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit. Hic etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omissio fraternæ correptionis, admonitionis, vel reprehensionis. Quando quidem CHRISTVS quoque semel, atque iterum, & tertio corripendum esse fratrem monuit vt peccantem illum lucri faceremus. Quanquam alii distinguunt inter huiusmodi omissionem & priorem, de qua diximus, coniuentioniam, vt duos alieni peccati modos ex hisce constituent.

1. Reg. 4.

Matt. 18.

Quid est Participazione alieni peccatum contrahere?

ID maximè fit, cum in parte n lucri cum furibus, siue raptoribus uenimus: cum itidem

SVMMA DOCT.

Pfal. 49.

Eſai. 1.

bona iniuſtè parta , vel quouis modo aliena nobis una cum aliis ſcien- ter uendicamus aut retine- mus : cùm inſuper ſpoliis alienis diteſcimus. Huc ſpectare poteſt, quod Pſalmographus dixit, cum furibus iſtis currere, & cum adul- teris portionem habere. Sicut Eſaias obiicit populo Iudaico : Principes tui infideles, ſocii fu- rum, omnes diligunt munera, ſe- quuntur retributiones. Grauius adhuc delinquant, qui lucrum ſi- bi ex aliena turpitudine aperte parant, vt Lenones, qui ue latro- nibus, & notæ turpitudinis, uel factionis hominibus præbere au- dent hoſpitiū, & locum, quò ſe illi, aut ſua recipiant.

Quomodo alienum peccatum no- ſtra Deſenſione contrahimus ?

CUm aut malefactoribus patrocinarum, aut doctri- nam alterius quâuis per uerſam, & impiam tuemur, ac ſpargimus : quum noſtra itidem cura, vel opéra, quod contra fas, & æquum inſtituitur, promoue- re, atque propugnare contendi- mus

malum bonum, & bonum malum
ponentes tenebras lucem, & lu-
cem tenebras, ponentes amarum
in dulce, & dulce in amarum. Ac
rursus: Væ qui iustificatis impiū
pro muneribus, & iustitiam iusti
aufertis ab eo.

Ibidem.

Hæc satis de peccatis, vt vo-
cant, alienis, quæ nunc profe-
cto longè, lateque patent, & sum-
ma quotidie licentia, à magna-
tibus præsertim, perpetrantur.
Adeoq; vulgo ea non cauentur,
vt plerique peccata non esse pu-
tent, ac floccipendant, etiam si
suas conscientias his criminum
sordibus conspurcent, animasq;
condemnent. Possunt autem di-
ctæ species omnes in tria ferè ge-
nera coniici, breuiterque, vt Ma-
gnus Basilius ostendit, compre-
hendi. Quod enim in alieni erro-
ris, vel peccati societatem inci-
dimus, id fit, aut re, & opere:
aut voluntate, certo ue animi pro-
posito tantum, aut supina negli-
gentia, si quando admonendi, &
emendandi officio nostro alii de-
fraudentur. Sed longe omnium
detrimentum peccandi genus est,
quo delinquitur in Spiritum san-
ctum.

Basili. Quomo-
do ex
Apostoli
sententia
cum ope-
ribus in-
fructuo-
sis non
sit com-
munican-
dum.

H

SVMMA DOCT.

DE PECCATIS IN
Spiritu Sanctum.

*Quid est peccatum in Spiritum
Sanctum?*

St, oblatam
DEI munifi-
cétiam, & gra-
tiam, qui Spi-
ritui sancto,
ceu fonti bo-
norum tribui

Matt. 12. peculiariter solet, ex malitia cō-
Marc. 3. temptum abiicere. Atq; hoc est
August. peccare inexpiabiliter, vt iuxta
de verbis CHRISTI verbum, nec in hoc
Domini. ipso, neque in futuro sæculo ta-
lis tantique peccati remissio im-
petretur. Hac enim lege nobiscū
agit DEVS, vt nec gratiam in
terris, neque gloriam in cœlis
tribuat aliis, quàm qui peccatum
detestatur agnitum, & præter id
bonum sibi proponunt, rectumq;
eligunt vitæ institutum. Cæterū
in hisce peccatis, quæ fiunt in
Spiritu sanctum, abest tum pec-
cati detestatio, tum boni, quod

sectandum erat, electio, & abii-
citur præterea id, quo Spiritus
sanctus pro sua gratia hominem à
peccando solet reuocare. Hinc
fit, vt eiusmodi peccatis implica-
ti, nullam DEI gratiam impetra-
re possint. Peccatur enim non ex
humana imbecillitate, vel fragi-
litate: quod vocant peccare in Pa-
trem, Patrisque potentiam, vt in
Petro Apostolo CHRISTVM
ipsum negante cernimus: neque
rursus ex ignorantia, quod est
peccare, vt appellant, in Filium
Filiique sapientiam, sicut Saulo
accidit Ecclesiæ persecutori: sed
quod longè grauius est, peccatur
hic ex malignitate, & peruica-
cia mentis: vt exemplum præbēt
peruersissimi, & obstinatissimi il-
li Pharisei.

August.
lib. 83.
quæstio-
num.
Matt. 26.

Acto. 9.
1. Tim. 2.

Chrysol.
in Matt.

*Quot sunt peccata in Spiritum
Sanctum?*

Eiusmodi sex recensentur,
vt vulgo quidem recepta
sunt eorum hæc nomina:
Præsumptio de misericordia DEI
vel de impunitate peccati, Despe

H ii

SVMMMA DOCT.

ratio, Agnitæ ueritatis impugna-
tio, Fraternalis charitatis inuiden-
tia, Obstinatio, & Impœnitentia.
Significantius autem erit si quis ita numeret: I. Diuina misericordia confidenter abuti, II. De gratia dei, vel salute sua prorsus desperare. III. Veritatem Religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare. IIII. Pertinaci inuidia concitari grauitur ob salutis, & virtutum fraternalium successum. V. Obfirmato animo in crimine scienter manere. VI. Absque poenitentia proposito peruersæ uitæ finem nullum facere.

Quenam Præsumptio facit peccatum in Spiritum Sanctum?

EA, quæ hominem sola dei misericordia confidentem & ad peccandum audacem facit, seposita uidelicet, ac abiecta omni iustitiæ, timorisque diuini ratione. Et sic sanè peccant hodiæ complures, qui sola fide in **CHRISTVM** sibi blandientes, vel in mediis peccatorum sordi-

August.
de fide &
operibus
Ioel. I.
2. Pet. 2.

bus, vt iumenta computrescunt,
nec sibi solum, sed aliis itidem
polliceri audent securitatē, modò
fidant meritis CHRISTI, & DEI
gratiæ per fidem apprehensæ,
quantumuis interim pœnitentiæ
fructus non adhibeantur. Horum
verò singulis acclamat gentium
Doctor in fide, & veritate Pau-
lus: An diuitias inquit, bonitatis
DEI, & patientiæ, & longanimi-
tatis contemnīs? Ignoras quo-
niam benignitas DEI ad pœniten-
tiam te adducit? Secundum autē
duritiā tuam, & impœnitens cor-
tuum thesaurizas tibi iram in die
iræ, & reuelationis iusti iudicii
DEI, qui reddet vnicuique secū-
dum opera eius. Quamobrem idē
Paulus alibi, non solam iactare fi-
dem docet, sed cum timore, ac
tremore salutem nostram opera-
ri: Fidemque commendat, quæ
per Charitatem operatur. Con-
tra hoc enorme peccatum sic etiā
Ecclesiasticus clamat, inquit:
De propitiato peccato noli esse si-
nē metu, neque adiicias peccatū
super peccatum. Et ne dicas, Mi-
seratio Domini magna est, mul-
titudinis peccatorum meorum,
miserebitur. Misericordia enim,

Luc. 23.

1. Tim. 2.
Rom. 2.1 Cor. 13.
Tit. 3.
Rom. 2.
Phil. 2.
Galat. 5.Eccl. 5.
August.
de pœni.
medicina

H i ii

SVMMA DOCT.

& ira ab illo citò proxima, & in peccatores ira illius respicit.

Quomodo peccatur in Spiritum Sanctum Desperatione?

Cum presumptioni, de qua dictum est, contrarium prorsus vitiū accesserit, ut omnem spem abiiciat homo, vel impetrandæ apud **DEVM** veniæ, vel salutis æternæ consequendæ. Hoc modo peccavit desperando Cain, ut sua ipse voce testat: Maior est iniquitas mea, inquit, quam ut veniam merear. Peccavit & Iudas **CHRISTI** proditor, cum vitam laqueo sibi infelix abruptit. Atqui nulla nimis est sera homini poenitentia, uti **Latro** testatur, qui in cruce poenitens, **CHRISTI** ingentem gratiam, & cœlestem gloriam est cōsequutus.

Gen. 4.

Mat. 27.

Actor. 1.

Luc. 23.

Quando ueritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

Quoniam de Fidei, & Religionis negotio agitur, & pro falsitate veritas, non ex-

ignorantia, sed malitia studiosè
 oppugnatur, vt hinc veritatis Ca
 tholicæ lædatur synceritas. Huic
 peccato Pharisei obnoxii erant,
 quibus vel præcipuè videmus cu
 ræ fuisse, tam malignè, quàm fal
 sò blasphemare CHRISTVM,
 insectari doctrinam Euangelii,
 testimonium Apostolorum suppri
 mere, idque contra suam ipsorum
 conscientiam. His non sunt abssi
 miles, qui à Propheta dicuntur
 sedentes in cathedra pestilentie,
 à Petro autem Magistri menda
 ces, qui introducunt sectas perdi
 tionis, à Paulo demùm hæretici,
 homines corrupti mente, repro
 bi circa fidem, attendentes spiri
 tibus erroris, subuersi, & suorum
 ipsorum iudicio condemnati.

Mat. 12.

15.21.22.

Actor. 4.

& 5. & 12

Plal. 1.

2. Pet. 2.

Tit. 3.

2. Tim. 3.

Leo 24.

q. 3. can.

Quid au

tem &c.

sequent.

*Quomodo Inuidentia fraternæ
 gratiæ peccatum est in*

Spiritum San-

ctum?

Quando dolemus, ac trista
 mur grauiter de splendore,
 augmento uè virtutum, do
 norumque DEI, quibus frater
 est conspicuus. Quod crimen

August.

de ferm.

domini in

mente.

H iiii

SVMMMA DOCT.

non tam hominis videtur esse
 proprium, quàm Satanæ, qui
 Sapien. 2. DEI gratiam in homine tum au-
 geri, tum conseruari fert impa-
 tientissimè. Satanæ filii ex Iudæis
 fuere, qui nascentem Euangelii
 gratiam omninò gentibus inuide-
 bant, vt est in Actis Apostolicis.

*Quæ obstinatio facit peccatum
 in Spiritum sanctum?*

E A nimirum, quæ obfirma-
 tum planè animum adfert
 aduersus bene monentem,
 vt nullis quidem rationibus ab in-
 stituto damnabili se deflecti quis
 sinat. Huius peccati magnum præ-
 bet exemplum Rex Pharaò, qui
 toties monitus à Mose, & afflictus
 subinde flagellis DEI sæuissimis,
 tamen in proposito Tyrannico
 Exo. 7. perstitit, & periit obstinatus. No-
 Exo. 14. ta est, & Iudæorù inuicta perti-
 Exo. 34. nacia, quos suis veluti coloribus
 Hier. 5. depingens S. Stephanus, Dura
 Actor. 7. ceruice, inquit, & incircuncisi
 cordibus, & auribus, vos semper
 Spiritui sancto resististis. Nec
 24. q. 1. sunt dissimiles hodie, qui nouis
 C. Viola- additi Sectis, ne audire quidem
 possunt

possunt Catholicè docentem, quæ tores.
 si aspidum instar oclusis contra Psal. 57.
 dulcem melodiam, idest, sanam
 Ecclesiæ doctrinam auribus, di-
 cere videantur, Recede à nobis,
 sciētiam viarum tuarū nolumus. Iob. 21.
 Quod nihil aliud est, quàm, vt
 Paulus loquitur, secundum duri-
 tiam, & impœnitens corthesauri-
 zare sibi iram in die iræ, & reue- Rom. 2.
 lationis iusti iudicii D E I.

*Quando peccatum Impœnitentia
 committitur ?*

CUm homo peccatorum Aug. de
 suorum, quæ saluari pœ fide ad
 nitētia expianda forent, Petrum.
 finem, modumque nullum facit, Et de
 ac proponit insuper se nolle un- verbis do-
 quam pœnitere. Talium certè qui mini in
 deploratè peccatores sunt, ac Matt.
 manere volunt, mors pessima Psal. 33.
 est, quum illi si non verbis, at re
 ipsa dicere videantur: Percussimus
 fœdus cum morte, & cum in Esai. 28.
 inferno fecimus pactum.

Hæc dicta sint hætenus de pec-
 catis in Spiritum sanctum, grauif-
 simis illis quidem, & quæ aut nū-
 quam, aut ægrè admodum à DEO

H

SVMMA DOCT.

homini remittuntur . Quapropter aduersus ea sæpe nos ipsos munire , & alios confirmare debemus , vt obseruetur illud : No-
 Ephe. 4. lite contristare , nolite extingue
 1. Thes. 5 re Spiritum d e i . Hodie si uocē
 Psal. 93. eius audieritis , nolite obdurare
 Hebr. 3. corda vestra . Cor enim durum
 Eccl. 3. habebit malè in nouissimo . Nunc
 porrò ad peccata , & ipsa non
 parum enormia sunt , & in cœ-
 lum clamantia dici solent , acce-
 damus .

DE PECCATIS IN cœlum clamantibus .

*Quæ dicuntur peccata in cœ-
 lum clamantia ?*

August.
 in Enchi-
 ridio , &
 libro An-
 not. in
 Iob.

A, quæ præ cæ-
 teris insignem
 & manifestam
 improbitatem
 habere noscun-
 tur, diuinamq;
 iram , & ultio-
 nem insigniter accersunt iis , à q-
 bus committuntur . Eiuscemodi
 quatuor è Scriptura numerantur,

CHRISTIANÆ. 90

Homicidium uoluntarium, peccatum Sodomiticum, Oppressio pauperum, & Merces operariorum defraudata.

Quomodo Scriptura uindicari docet Homicidium uoluntarium?

Grauitè sanè, quemadmodum hisce verbis **DEVS** ostendit, quibus Cain pri-

imum increpat homicidam: Quid fecisti? inquit, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram. Et alibi vox Diuina testatur: Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe **DEI** factus est homo. Concinit Psalter Regius: Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.

Gen. 4.

De pœna homicidii Canones. uide dist.

50.

Gen. 9.

Psal. 54.

Quid uerò de Sodomitico peccato, eiusq; punitione scriptum extat?

H vj

SVMMA DOCT.

- Gen. 13. **H**omines Sodomitæ, inqt
Scriptura, pessimi erant,
& peccatores coram Do-
mino nimis. Ac iterum: Clamor
Gen. 18. Sodomorum, & Gomorrhæorum
multiplicatus est, & peccatum
August. eorum aggrauatum est nimis. Vn-
lib. 3. Cō de ad Loth iustum Angeli, Dele-
fession. bimus locum istum, inquit, eò
Gen. 19. quòd increuerit clamor eorum
coram Domino, qui misit nos, vt
perdamus illos. Igitur Dominus
ibidem. pluit super Sodomam, & Gomor-
ram sulphur, & ignem à Domi-
no de cœlo, & subuertit ciuitates.
vide Ca- has, & omnem circa regionem.
nones. Neque tacet Scriptura causas,
32. q. 7. quæ ad hoc nephandum peccatū
Sodomitas impulerunt, & alios
itidem permouere possunt. Sic
enim legimus apud Ezechielem:
Ezec. 16. Ecce hæc fuit iniquitas Sodo-
mæ sororis tuæ, Superbia, satu-
ritas panis, & abundantia, & ciciū
ipsius, & filiarum eius: & manum
egeno, & pauperi non porrige-
bant.

*Quid legimus in sacris de pau-
perum Oppressione?*

A Duenam non contristabis, dicit Dominus, neque affliges eum: adueniens enim & ipsi fuistis in terra Ægypti. Viduæ, pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio: & erunt vxores vestræ viduæ & filii vestri pupilli. Quapropter Ægyptii tot plagis attriti, & cum suo Rege, ingentiq̃ Tyranno Pharaone submersi demum fuere, Exo. 7. videlicet ob suā in Israilitas plusquam Barbaricam immanitatem. Exo. 9. 10. & 14. Vidi, inquit Dominus, afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter durti- Exo. 1. tiem eorum, qui præsunt operibus & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorum. Hinc apud Esaiam Esai. 10. quoque interminatur Dominus: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

*Quid postremò Scriptura docet
de mercede operariis reten-
ta, uel imminuta ?*

Iacob. 5.

A Pud Iacobum Apostolū
legimus, quā is graui-
ter diuitibus exprobet
crudelem tenacitatem, & solitam
erga operarios iniquitatem. Ec-
ce merces, inquit, operariorum,
qui messuerunt regiones uestras,

Eccl. 34.

quæ fraudata est à vobis, clamat:
& clamor eorum in aures Domi-
ni Sabbaoth introiuit. Nec mul-
tò aliter Ecclesiasticus, Panis egē-
tium, ait vita pauperis est: qui
defraudat illum, homo sanguinis
est. Qui aufert in sudore panē,

Deu. 24.

quasi qui occidit proximum suū.
Qui fundit sanguinem, & qui
fraudem facit mercenario, fra-
tres sunt. Quinetiam Lex Diuina
sic præcipit: Non negabis merce-
dem indigentis, & pauperis fra-
tris tui, siue aduenæ, qui tecū mo-
ratur in terra & intra portas tuas
est: sed eadē die reddes ei præciū
laboris sui ante solis occasum,
quia pauper est, & ex eo susten-

rat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

*Quò referenda est omnis hæc
de peccatis tractatio, &
quis illius usus?*

HÆC tractatio ad priorē partem Christianæ Iustitiæ spectat. Vfus autem totius doctrinæ, ac fructus est ea, quæ præcipuè mala, de o maxime contraria, nobisque perniciosissima sunt, ritè discernere, discreta prorsus cauere, & si quid horum admissum sit, sedulò expiare. Hinc etiam discimus, quo modò sapiens à stulto, iustus ab impio differat, sicuti Salomonis illa verba declarant: Sapiens timet, & declinet à malo: Stultus transilit, & confidit. Atque rursus idem: Iustorum semita, inquit, quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem: via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. Nec alienum illud est: Peccator, Pro. 18. cum in profundum venerit,

Pro. 14.

Prou. 4.

SVMMA DOCT.

contemnit. Ea verò in primis con-
temnit, quæ Christiana Iustitia
ad uitiorum obseruationem, seu
differentiam, deuotionem, &
expiationem postulat.

Quibus uerò modis peccata ex- piantur?

Cyrillus
in Leuiti-
cum. &
Amaros.
lib. 2. de
pœnitēt.

I.
Chrysol.
cont. 4.
de Laza-
ro. & Au-
gu. li. 2.
contra
Cresco-
nium.
Ioan. 20.

II.
Tob. 4.
Dani. 4.

Multos certè huiusmodi
modos, sicuti diuersis
morbis diuersa remedia
conueniunt, sacra Scriptura no-
bis in Ecclesia proponit: Princi-
pem verò locum tenet Pœniten-
tiæ Sacramentum, quo neglecto,
frustra de reliquis lethalium pec-
catorum remediis adhibendis agi-
mus. Hoc enim vt præsens, ita
necessarium pharmacum **C H R I-**
S T V S animarum medicus insti-
tuit, & contra omnem peccati le-
pram valiturum nobis commen-
dauit, quando dixit Sacerdoti-
bus: Quorum remiseritis pecca-
ta, remittuntur eis.

Secundò purgantur, & expiā-
tur eleemosyna: quia scriptum
est, Eleemosyna ab omni peccato,
& à morte liberat, & non patie-
tur animam ire in tenebras. Tum

alibi. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.

Tertio remittuntur peccata, dum læsi, fratri offensam condonamus: dicente Domino, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet, & vobis Pater celestis delicta vestra.

III.

Mar. 6.
& 18.

Quarto idem fit, cum peccantem fratrem lucrifacimus, sicut legitur: Qui conuerſi fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

IIII.

Iacob. 5

Quinto huc pertinet abundantia sincerae charitatis, ob quam de Magdalena dicitur: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Charitas enim operit multitudinem peccatorum.

V.

Lucæ. 7.
Pro. 10.
1. Pet. 4.

VI.

Sexto ad idem valet contriti cordis sacrificium, quod nunquam despiciit DEVS. Respicit enim in orationem humilium, & non spernit preces eorum: sicut scriptum est de Niniuitis: Videt DEVS opera eorum, quia conuerſi sunt de via sua mala, & misertus est DEVS super malitiâ, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.

Psal. 50.
Psal. 101.
Ionæ 3.
Chryso.
in 2. epi.
Cor. c. 4.

SVMMA DOCT.

His, aliisque modis, & officiis
veræ pietatis comparamus, atque
præstamus in CHRISTO IESV
quod Apostolus æquissimè admo-
net: Has habentes promissiones

1. Cor. 7.

charissimi, mundemus nos ab om-
ni inquinamento carnis, & spiri-
tus, perficientes sanctificatione
in timore DEI. Quod etiam haud
obscurè explicans Augustinus,
& Scripturæ testimoniis confir-

Lib. de
pœniten-
tiæ medi-
cina.

mans, dixit: Non sufficit mors in
melius commutare, & à factis ma-
lis recedere, nisi etiam de iis, quæ
facta sunt, satisfiat DEO per pœ-

Et in En-
chiridio.

nitentiæ dolorem, per humilita-
tis gemitum, per contriti cordis

Et Cy-
priân. de
lapsis.

sacrificium, cooperantibus ele-
emosynis. Alioquin quisquis de
peccatis lethalibus in se aliqua

Ser. 41.

dominari cognouerit, vt idem

de Sâctis.

Augustinus est author, nisi dignè
se emendauerit, & si habuerit spa-

cium, longo tempore pœniten-

tiâ egerit, & largas eleemosynas

1. Cor. 3.

erogauerit, & à peccatis ipsis ab-

Orig. in

stinuerit, illo transitorio igne,

Leuitic.

de quo agit Apostolus, purgari

Chrys. ho

non poterit, sed æterna illum

mel. 69.

flamma sine vlllo remedio crucia-

ad popul.

bit: Non enim capitalia post hâc

Antioch.

vitam, sed minuta peccata purgâ

tur, expianturque.

*Quid uerò de minutis peccatis
est sentiendum?*

ID scilicet, quod eiusmodi leuiora, vti mentis euagatio, verbum ociosum, risus immoderatus, & consimilia, quæ quotidiana, seu uenialia peccata dicuntur, & sine quibus hæc vita non ducitur, (in multis enim offendimus omnes,) & si lethalia non sunt, & in speciem minuta videntur, tamen haud quaquã sunt contemnenda. Siquidem DEVM ipsum offendunt, contristant Spiritum sanctum, obfuscant conscientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutûq; profectum remorantur, & ad grauiora sæpe vitia periculaque pertrahunt. Vnde scriptum est, Qui spernit modica, paulatim decidet. Ac rursus: Qui amat periculum, peribit in illo. Cauenda sunt igitur, quantum licet, hæc labes, & sordes animæ: quoniã vt legimus, non intrabit in cœlestē Hierusalem aliquod coinquina-tū. Ac nisi in hac vita illæ diluantur,

Augu. in
Psal. 129.
& Trac.
12. in Io-
an.
Iacob. 3.

Hier. ad
Celatiã.
& Chryf.
in c. 1. ad
Galatas.

Pro. 19.
Eccl. 3.
Apo. 21.
August.
ser. 41. de
sanctis. &
C. Medi-
na de pœ

SVMMA DOCT.

dist. 1.
In P sal.
37. Et li.
de vera,
& falsa
pœnitēt.

etiam post mortem hominem gra-
uant , ne sine pœnis quidem acẽ-
bis purgatorii ignis expiantur .
Qui quidem ignis, & si perpetuus
non sit , tamen , si Augustino cre-
dimus , grauior est , quàm quid-
quid homo in hac vita potest per-
peti .

*Quibus autem remediis peccata
leuiora purgantur ?*

August.
Epi. 108.
Et in En-
chiridio.
Et in Io-
annem
Trac. 12.

VT eiusmodi animæ for-
des in hac vita diluantur,
Ecclesia vetus, remedia
isthæc agnouit , & in vsu habuit
humilem sui accusationem , Do-
minicam precationem , pectoris
tunctionem , & alias id genus piæ
in D E V M , ac etiam erga proxi-
mum exercitationes , corporisq;
afflictiones sponte , ac religiosè
susceptas . Quæ quidem remedia
tanto lubentius, ac studiosius am-
plectuntur sapientes, quò rectius
norunt, & diligentius expendunt
quod metuendus ille Iudex affir-
mat: Dico uobis, quoniam omne
uerbum ociosum , quod locuti
fuerint homines , reddent ratio-
nem de eo in die iudicii : Vt hinc

Mat. 12.

Iob, vir alioquin iustus, & innocens, dixerit: Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquēti. Et Apostolus Paulus: Horrendum est incidere in manus DEI viuentis. Quod si nos ipsos diiudicaremus, vt idem admonet, nō vtique iudicemur. Beatus igitur homo, qui semper est pauidus.

Iob. 9.

Hebr. 10.

1. Co. 11.

Prou. 28.

*An ne satis est à peccatis
abstinere?*

Iustitia quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & uelut æq; necessarias nobis commendat hisce verbis: DECLINA A MALO, ET FAC BONVM, sicut & Paulus docet: ODIENTES MALVM, ET ADHAERENTES BONO. Non sufficit igitur, quod Augustinus perspicuè dixit, abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est ne mini nocere, nisi studeas multis prodesse. Quapropter absoluta utcunque Iustitiæ priore parte, quæ mala prohibet consequens est, vt de altera porrò, quæ in bo-

Hiero. ad
Celatiā.Psal. 33.
Rom. 12.In senten
tiis Pro-
speri.

SVMMA DOCT.

nis confectandis est posita, dicere pergamus.

DE TRIPLICI GENE-
re bonorum operum.

*Iustitia Christiana circa quæ bo-
na uersatur?*

Æc Iustitia tam late patet, vt omnia bona, quæ honestè, iustè ac piè sũt, in se cõtineat, nobisque expe-

- Coloss. 1.** tenda, & confectanda proponat. Vnde ita fideles Apostolus commone facit: Ambuletis dignè DEO, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, prouidentibus bona non tantũ coram DEO, sed etiam coram omnibus. Hic enim nostræ uocationis, & Christianæ Iustitiæ per CHRISTVM partæ verus est usus, ac fructus proprius, eodem Apostolo teste, uidelicet, Vt abnegantes
- Rom. 12.**
- Tit. 2.**

impietatem, & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo. In eundem sensum nobis proponitur Euangelicum illud: Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi in sanctitate, & Iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Nam idcirco redemit nos **CHRISTVS** ab omni iniquitate, vt mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Ipsius enim **DEI** sumus factura, creati in **CHRISTO IESV**, in operibus bonis: quæ præparauit **DEVS**, vt in illis ambulemus. Ita constanter Paulus scribit, omnesque adinonet, de obseruanda, & colenda semper Iustitia Christiana. Quid multis? Filioli, inquit Ioannes, nemo uos seducat. Qui facit Iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum ex Diabolo est. Et Iacobus: Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

Luc. 1.

Tit. 2.

Eph. 2.

1. Ioan. 3.

Iacob. 2.

*Quem fructum pariunt Opera
Iustitiæ Christianæ?*

1. Tim. 4. **P**Ræclarum sanè, atque mul-
tiplicem, cùm in hac, tùm
in futura vita.

I. Primùm quidem hæc opera ex
viua fide, id est, per charitatem
operante profecta, non modò si-
gna sunt Christianæ vocationis,
sed eandem nobis quoque confir-
mant, certamque faciunt. Quam
obrem Petrus Apostolus, qui ad
opera bona nusquam non cohor-
tatur, hoc etiam adiecit: Fratres
magis satagite, vt per bona ope-
ra certam veltram vocationem,
& electionem faciatis. Hæc enim
facientes, non peccabitis ali-
quandò.

II. Secundò gratiam credentibus
2. Cor. 7. augment, atque sanctificationem
Iacob. 2. perficiunt, Apostolo teste: vt
hinc etiam Iacobus affirmet: q̃
Fides, quæ operibus cooperatur,
ex iisdem quoque consummetur.

III. Tertiò, fiduciam bonæ consci-
entiæ pariunt, magisque ad orandũ
& quidlibet à D E O impetrandũ
animant. Scriptum est enim: Fi-
du cia

ducia magna erit coram summo
 D E O eleemosyna omnibus faciē
 tibuseam. Et rursus: Charissi-
 mi, si cor nostrum non reprehē-
 derit nos, fiduciam habemus ad
 D E V M: & quidquid petierimus,
 accipiemus ab eo, quoniam man-
 data eius custodimus, & ea, quæ
 sunt placita, coram eo facimus.
 Exemplum extat in Ezechia Re-
 ge, qui bona conscientia fretus,
 ac D E I voce in hoc ipso compro-
 batus dixit: Obsecro Domine,
 memento quæso, quomodo am-
 bulauerim coram te in veritate,
 & in corde perfecto, & quod bo-
 num est in oculis tuis fecerim.

Demum id efficiunt, vt labo-
 rantes in uinea C H R I S T I, de
 narium diurnum accipiamus, hoc
 est, promissam æternæ vitæ mer-
 cedem, iustitiæque coronam,
 quam in Ecclesia D E I mandata
 seruantes, in C H R I S T O pro-
 meremur. Ait igitur Dominus,
 Voca operarios, & redde illis mer-
 cedem. Ait David. Seruus tuus cu-
 stodit ea, Diuina scilicet præce-
 pta, in custodiendis illis retribu-
 tio multa. Ait & Paulus: Bonum
 certamen eertaui, cursum consum-
 maui, fidem seruaui: in reliquo

Tob. 4.

I. Ioan. 3

Esai. 38.

IIII.

Mat. 20.

& Greg.

in Hom.

2. Tim. 4.

Mat. 19.

Mat. 20.

Psal. 18.

I. Tim. 4.

I

18 SUMMA DOCT.

reposita est mihi corona iustitię,
quam reddet mihi Dominus in il-
la die iustus Iudex : non solum au-
tem mihi , sed & iis , qui diligunt
aduentum eius. Ait denique & ip-
se

Mat. 19.

Mat. 6.

Luc. 9.

CHRISTVS : Si uis ad uitā
ingredi , serua mandata . Qui fa-
cit uoluntatem patris mei qui in
cœlis est , ipse intrabit in regnum
cœlorum . Ex quibus fit perspi-
cuum , quanti nostra omnium re-
ferat Diuinam hanc obseruare
vocem , Qui iustus est , iustifice-
tur adhuc : & sanctus sanctificetur
adhuc . Ecce venio citò , & mer-
ces mea mecum est , reddere uni-
cuique secundum opera sua . Bo-
num igitur facientes non deficia-
mus , tempore enim suo metemus
non deficientes .

Apost. 2 I

Mat. 16.

*Quot sunt genera bonorum ope-
rum , in quibus iustitia Chri-
stiana cernitur , & exer-
cetur ?*

Petrus
Chrys.

Eiusmodi sunt triplicia , vi-
delicet , Oratio , Ieiuniū ,
& Eleemosyna , sicuti ex
literis sacris accipimus . Nā reli-
qua ferè benefacta , quę ex fide

viua proficiscuntur, & Iustitiam Christianam commendant, augent, atque cōsummant, ad hosce tres fontes facilè referuntur.

Hinc illa præclara vox Angeli Raphaelis, Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna magis quàm thesauros auri rocondere. Augustinus verò dilucidè dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio.

De quibus nos etiam Euangeliū expressè docet, additque promissiones de parata cœlesti mercede iis, qui in Ecclesia sincerè, citra hypocrisin, & ex fide ieiunant, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio, toties repetita: Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

Et hæc ipsa sunt, in quibus CHRISTVS, vt bene beateque viuamus, abundare vult nostram iustitiam, & ita lucere coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem. Propter hæc, e charitate præstita, iusti in regnū adsciscuntur æternum: ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabuntur.

Tob. 12.

In Psal.

mum 42.

Matt. 6.

Ibidem.

Mar. 5.

Mar. 13.

& 25.

Ioan. 5.

2. Cor. 5.

SVMMA DOCT.

Quid est Ieiunium?

In Ioan-
nē. Et de
consec.di
stin. 5. c.
Ieiunium
& c. Ni-
hil.
Synod.
Mogunt.
c. 35. Et
Bracar.
2. can. 9.
Et cant.
dist. 76.
& de con
ser. dist. 5.
Ambro. c.
Sexto di
stin. 39.

Non simplex huius nomi-
nis est acceptio. Magnū,
& generale Ieiunium Au-
gustinus vocat, abstinere ab ini-
quitatibus, & illicitis voluptati-
bus seculi. Deinde Philosophi-
cum, vt quidam uocant, ieiuniū
est parsimonia illa cibi, ac potus
moralisq̃ sobrietas, qua tempe-
ratē viuitur etiam ab Ethnicis se-
cundum rectam rationem. Tertiō
Ecclesiasticum est Ieiunium, vt
potē cū iuxta certum Ecclesiæ
morem, atque præscriptum, cer-
tis diebus, & carniū esum no-
bis subtrahimus, & vnica duntaxat
refectione contēti sumus. Cu-
iuscemodi Ieiunium piē, & Chri-
stianē suscipitur ad carnem edo-
mandam, spirituiq̃ subiicien-
dam, ad fructus pœnitentiæ di-
gnos præstandos, ad obedientiā
exercendam, ac demum ad quam
libet DEI gratiam consequendam.

*Quid uerò de his respondendum
est, qui legem Ecclesiastici
Ieiunii conuellunt, at-
que contemnunt?*

Primū admonēdi sunt isti, ne falso Catholicis affingant, quod Apostolus detestatur, & Ecclesia semper damnauit in Iudæis, Manichæis & priscillianistis: quod videlicet aut secū dum legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo respondet, quod à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciunt, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solū à carnibus, verū à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus, atque temporibus, sicuti per Quadragesimam feruē omnes. Sic Augustinus, atque ante illum idipsum etiam Epiphanius docet: ubi confutat Ærianā hæresim, quæ stata Ecclesiæ Ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari. Quod verò magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, seduloque obseruare, tam apertè probat Hieronymus contra Iouinianum, vt à nul

1. Tim. 4.
Coloss. 2.
Et cōcill.
Gangren.
& Tol. 1.
& Bracharen. 1.
Contra Faustum Manich.
lib. 30.
Et Theodoretus.
in epitome diuin.
decretorum.

Et Amb.
li. de Helia, & ieiun.
Tum Cypr. de ieiun. &

- rentati.
Hieron.
lib. 2.
Rom. 14.
Augusti.
c. Illa dis.
12.
Rom. 13.
egnatius
Theoph.
Maximus
Hieron.
Theod.
Epipha.
De con-
sec. dist. 5
Can. 19.
Et Mo-
gūt. c. 35
Syn. To-
letan. 8.
cap. 8.
Luc. 10.
Rom. 13.
- lo iure possit addubitari. Nec for-
tè hinc alienum est, quod Paulus
asseuerat: Bonum est non mandu-
care carnem, & non bibere vi-
num. Quibus addenda sunt, quæ
supra docuimus de præceptis Ec-
clesiæ obseruandis, idque non so-
lum ad scandalum euitandum, &
ad disciplinam publicam retinen-
dam, neque modò propter iram,
sed etiam propter conscientiam,
vt Apostolus dixit. Constant au-
tem, sicut omnium ætatum scri-
ptores comprobant, Ecclesiæ di-
sciplinam, consuetudinem, tradi-
tionem, sanctionem hanc, & ef-
se constantem, & inde ab initio
fuisse, vt diebus quibusdam, præ-
sertim Quadragesimæ, Ieiunium
hoc Ecclesiasticum obseruaretur.
Ita docent Canones Apostolorum,
& Sacrosanctæ Synodi. Gangren-
sis quidem Anatemate eos ferit,
qui communia totius Ecclesiæ Ie-
iunia contemnunt: Toletana ve-
rò cõmunionem eos priuari iubet,
qui sine ineuitabili necessitate,
& euidenti languore carnibus in
Quadragesima uestuntur. Proin-
de non Ecclesiæ modò matri, sed
etiam CHRISTO in Ecclesia spon-
saloquenti, atque præcipienti

resistunt, sibiq; certam damnationem acquirunt, qui sanctum, & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commendatum ieiuniorum institutum abrogant repudiāt ue.

Acto. 13.
Hieron.
c. Sint. ti
bi. de cō.
distin. 5.

Quid de Ieiunio sacra Scriptura tradit?

Diuina vox est, quæ per Ioelē ad peccatores clamat: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu, & planctu. Nec multō post: Canite tuba in Syon, inquit, sanctificate ieiunium, vocate cœtū, congregate populum: vel sicut alii legunt: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem. Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cæteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere peccatorum, vt Hieronymus interpretatur. Nam vt idem ē sacris literis colligit, per Ieiunia Daniel vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ iram placauerūt **DEI**: & Elias, ac Moses quadraginta dierum esurie **DEI** familiaritate saturati sunt, & ipse dominus totidem diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret:

Ioel. 2.

Ibidem.

Hiero. in
Ioelē,

Ibidē, &
lib. 2. iu
Iouinia.
Dani. 9.
Ioan. 3.
3. Re, 19.
Exo. 24.
Deut. 9.
Mat. &

I iiii

SVMMA DOCT.

Luc. 4. & acriora dæmonia docuit, non
 Mat. 17. nisi oratione, & ieiuniis, posse
 2. Cor. 6. superari: & Apostolus frequen-
 & 11. ter se ieiunare dicit, & in psalmis
 Psal. 101. pœnitens loquitur: Manducabā
 Psal. 34. sicut cinerem panem meum, & po-
 Mat. 9. tum meum cum fletu miscebam
 Luc. 5. Et, Cū mihi molesti essent, in
 Acto. 13. duebar ciliciō, humiliabam in
 ieiunio animam meam. Demū
 quid eo manifestius, quā quod
 CHRIS TV S affirmet fore, vt
 cum ipse sponsus discipulis suis
 maximē dilectus ablatu sit, tunc
 illos licet Spiritu sancto plenos,
 2. Cor. 6. ieiunatuos esse? Itaque Paulus
 ad fideles clamat: Exhibeamus
 nosmetipsos, sicut DE I mini-
 Galat. 5. stros, in multa patientia in vigi-
 liis, in ieiuniis, in castitate. Qui
 enim sunt CHRIS TI, carnem
 suam crucifixerunt cum vitiis, &
 concupiscentiis.

Quid est Oratio?

Ex Au-
 gusti. &
 Damasc.

E St pius nostræ mentis in
 DE V M affectus, quo pe-
 tuntur fideliter, quæcun-
 que sunt nobis, aut aliis salutaria.
 Modum orandi, & formulam sin-
 gula-

CHRISTIANÆ. 91

gularem CHRISTVS præscripsit Mathæi sexto, sicuti supra declarauimus. Nullum est bonum opus, quod quidem à pluribus, & sæpius, & diligentius, magisq; necessariò in hac vita Christiano sit exercendum Verè dictum illud. Oratio humiliantis se nubes Eccl. 35. penetrabit. Item, oportet semper orare.

Cur in orando seduli, & assidui esse debemus?

Quoniam Oratio proprium, & necessarium Vide Aug. epist. 121. & Chrys. de orando Deum Mar. 11. est exercitium fidei, habetque non modò serium præceptum in Diuinis literis passim, sed etiam DEI promissionem frequentem, plenamque consolationis, atque suauitatis. Dico vobis, inquit ipsa Veritas CHRISTVS: Omnia quæcunque orâtes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et rursum: Luc. 11. Ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: Matt. 7. pulsate, & aperietur vobis. Omnis. n. qui petit, accipit: & qui querit, inuenit: & pulsanti aperietur.

I v

SVMMA DOCT.

Lib. 1.
orando
Deum.

Atque iterum: Si vos cùm sitis mali, nostis bona dare filiis vestris: quâtò magis Pater vester qui in cœlis est, dabit bona peccantibus se? Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chrysostomus, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperâtes DEO, semper omnem vitam in laudibus DEI, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

Quibus exemplis uim Orationis, & fructum colligemus?

Iacob. 5.
3. Re. 18.

Exo. 17.
1. Reg. 7.

Iacobus Apostolus, vt orationis virtutē explicaret exemplo, ita scripsit: Elias homo erat similis nobis, passibilis, & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursus orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Pluribus exemplis Augustinus rem eandem comprobât: Orante Moysè, & Samuele vincuntur à Iu-

daïs hostes Amalechitæ, atque
 Philistæi. Orans. Hieremias cō
 fortatur in carcere. Orans Da-
 niel inter Leones exultat. Oran-
 tes tres pueri in fornace tripu-
 diant. Orans de cruce latro in-
 uenit paradysum. Susanna per ora-
 tionem senesf alsò accusantes de-
 fenditur. Stephanus orans in cœ-
 lum suscipitur, & inter lapidan-
 tes pro Saulo exauditur. Quibus
 exemplis non modò fructus Ora-
 tionis ostenditur, sed etiam pre-
 candi studium, ac sedulitas nobis
 commendatur. Quarè Scriptura
 quoque Apostolica cohortatur:
 Sine intermissione orate, in om-
 nibus gratias agite. Et rursus:
 Orate pro inuicem vt saluemini:
 Multum enim ualet deprecatio iu-
 sti assidua. Item: Hæc est fiducia
 quam habemus ad DEVM, quia
 quodcunque petierimus secun-
 dum voluntatem eius, audit nos.
 Præterea: Qui scit fratrem suum
 peccare peccatum non ad mortē,
 petat, & dabitur ei vita.

Ierc. 32.
 Daniel. 6.
 Dani 3.
 Luc. 23.
 Dan. 13.
 Acto. 7.
 Hiero. cō
 tra Vigi-
 lantium.

1. Thes. 5.
 Iacob. 5.

1. Ioan. 5.

Quid est Eleemosyna?

Est beneficium, seu mu-
 nus, quo alterius miseriæ ex

I vj

SVMMA DOCT.

Tob. 12.

Serm. 1.

de eleemosy.

Lib. 1. Of-
ficiorum.

Lucæ. 6.

Acto. 10.

nostro commiserationis affectu
subuenitur. Quò spectat id, quod
apud Thobiam Raphael Angelus
testatur: Bona est Oratio cum Ie-
iunio, & Eleemosyna: vt intelli-
gamus, sicut Cyprianus admonet
orationes nostras, ac Ieiunia mi-
nus posse, nisi eleemosynis adiu-
uentur. Bona misericordia, in-
quit Ambrosius, quæ & ipsa per-
fectos facit, quia imitatur perfe-
ctum Patrem. Nihil tam commē-
dat Christianam animam, quàm
misericordia. Sic ille. Estote er-
go misericordes, sicut & pater ue-
ster misericors est, ait Saluator
clementissimus, qui petransiit be-
ne faciendo, & sanando omnes
oppressos à Diabolo.

Quo pacto Scriptura nobis com-
mendat Eleemosynam?

Serm. 1.

de eleemosy.

Multis quidem, & aper-
tis præceptis, promissio-
nibus, & exemplis.
Cyprianus docet, in Euangelio
nihil præcipi frequentius, quàm
vt insistamus eleemosynis dandis:
nec terrenis possessionibus incū-
bamus, sed cœlestes thesauros po-

tius recondamus. Hinc illæ CHRI
 STI sententiæ. Quod superest,
 date eleemosynam: & ecce omnia
 munda sunt vobis. Vendite quæ
 possidetis, & date eleemosynam.
 Facite vobis sacculos, qui non ue
 terascunt, thesaurum non deficiē
 tem in cœlis. Atque alibi: Faci
 te vobis amicos de Mammona ini
 quitatis, vt cū defeceritis, reci
 piant vos in æterna tabernacula.
 Breuiter. Date, & dabitur vobis.
 Proinde Daniel Propheta impio
 Regi consulit: Peccata tua eleemo
 synis redime, & iniquitates
 tuas misericordiis pauperum. Tū
 alibi legitur: Ignem ardentem ex
 tinguit aqua, & eleemosyna resi
 stit peccatis. Neq; hominis verò
 sed Angeli vox ea fuit; Eleemosy
 na à morte liberat, & ipsa est,
 quæ purgat peccata, & facit inue
 nire misericordiam, & vitam æter
 nam. Quin & CHRIS TVS ip
 se pronunciat: Quicumque potū
 dederit vni ex minimis istis cali
 cem aquæ frigidæ, tantum in no
 mine discipuli, amen dico vobis,
 non perdet mercedem suam. Bea
 ti iugitur misericordes, quoniam
 ipsi misericordiam consequentur.
 E. contrario autem, vt Iacobus as

Luc. 11.

Luc. 12.

Luc. 16.

Dani. 5.

Eccl. 3.

Tob. 12.

Mat. 10.

Mat. 5.

SVMMA DOCT.

Iacob. 2. firmat, Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.

*Quibus exemplis Eleemosynæ
uirtus, & fructus de-
claratur?*

Gen. 18.
& 19.
Heb. 13.

Tob. 12
Acto. 10.

Luc. 19.

Acto. 9.

IN sacris quidem literis Abraham, & Loth ita commendatur, vt propter hospitalitatem & DEO placuisse, & Angelos hospitio exceperisse dicantur. Tobia, & Centurionis Eleemosynæ tantum valuerunt, vt in memoriam ascenderint in conspectu DEI, & non solum testes, sed etiam collaudatores habuerint sanctos Angelos. Zachæus CHRISTI verbis permotus, & ex principe Publicanorum speculum misericordiæ factus, dimidium bonorum dat pauperibus. Tabitha, quæ & Dorcas vocatur, vt plena operibus bonis, & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur.

DE OPERIBVS MI-
sericordiæ.*Quid est misericordia?*

ST, sicut Au-
gustinus affir-
mat, animo cō-
dolentis affe-
ctus, cum addi-
tamento bene-
ficii, vt com-
patiamur proximo, & largiamur
de proprio. Quod misericordiæ
nomen pro eleemosynā dici, & ac-
cipi p̄sæpe solet. Omnis mise-
ricordia, teste Diuina Scriptura,
faciet locum vnicuique secundū **Eccl. 16.**
meritum operum suorum. Vnde
& Chrysostomus, Misericordia **Chryso.**
est salutis præsidium, fidei orna- **in Mat.**
mentum, propitiatio peccatorū:
hæc est quæ iustos probat, san-
ctos roborat, **DEI** cultores ostē-
tat. Quin etiam, si Ambrosio cre-
dimus, Omnis summa discipline
Christianæ in misericordia, &
pietate est. **In Epist.**
1. ad. Ti-
mot. c. 5.

*Sunt ne unius generis mi-
sericordiæ opera?*

SVMMMA DOCT.

August.
lib. 1. de
moribus.
ecclesiæ.
Cathol.

Iob. 29.
& ibidem
Grego.

DVplicis ea generis esse in-
ueniuntur: cum alia sint
corporalia, alia spiritua-
lia. Corporalia quidem dicta,
quoniam ad corporalem miseriã
proximi subleuãdam exercentur:
Spiritualia verò, quòd in his sa-
luti proximi spirituali bene con-
sulimus, atque operam damus.
Huius multiplicis misericordiæ
clarum præbet exemplum Iob be-
nignissimus, qui de seipso testat:
Ab infantia mea creuit mecum
miseratio, & de vtero matris meæ
egressa est mecum. Oculus fui
cæco, & pes claudò: pater eram
pauperum, & causam, quam ne-
sciebam, diligentissimè inuestiga-
bam. Conterebam molas iniqui,
& de dentibus illius aufereram
pradam. Item, Foris non mansit
peregrinus, ostium meum viato-
ri patuit.

*Quot sunt opera misericordiæ:
tum corporalia, tum spi-
ritualia?*

SEptem in vtroque genere
numerantur. Ac primum qui-
dem corporalia hæc sunt:

Esurientes pascere, potum dare sitientibus, operire nudos, captivos redimere, ægrotos inuisere, hospitio peregrinos suscipere, mortuos sepelire: Spiritualia vero hæc: Peccâtes corrigere, ignorantibus docere, dubitantibus rectè consulere, pro salute proximi DEVM orare, consolari mœstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Quæ humanæ pietatis officia, præsertim hominibus Christianis, tam aperta sunt, ut longa tractatione nequiquam egeant.

Vide Canones distinctin. 45. & 86.

Quomodo isthæc Scripturis ostenduntur?

Plchrè quidem, ac passim: sicut in primis illa Esaïæ verba, aut potius DEI præcepta commonstrant: Frange, inquit, esurienti panem tuum, ege nos uagosque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuâ ne despexeris. Quorum officiorum ingens quoque fructus ibidem additur: Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colli-

Esaï. 58.

SVMMA DOCT.

I. Ioan. 3.

Ibidem

Mat. 25.

Luc. 14.

Dist. 42.

in princi-

get te .Et Ioannes , qui in cha-
ritate , & misericordia fraterna
nobis commendanda totus est, sic
inter cætera docet: Qui habuerit
substantiam huius mundi, & vide-
rit fratrem suum necesse habere,
& clauferit uiscera sua ab eo, quo
modo charitas DE I manet in eo?
Neque contentus hoc dicto, præ-
clare concludit: Filioli mei, non
diligamus verbo, neque lingua,
sed opere, & veritate. In hoc co-
gnoscamus quoniam ex veritate
sumus. Hæc sunt fidelium, vereq;
iustorum opera, quæ in extre-
mo illo iudicio CHRISTVS
agnoscet, & approbabit: propter
quæ Regnum promissum decer-
net, iustitiæque coronam reddet
misericordibus, quos & ipse iu-
stos prædicat. Ac satis hactenus
de corporalibus præcipuè operi-
bus misericordiæ.

*De Spiritualibus autem Scriptu-
ra quid testatur?*

Rom. 16.

A Postolica sententia in pri-
mis huc spectat: Debe-
mus nos firmiores imbe-
cillitatem infirmorum sustinere,

& non nobis placere. Vnusquisque veltrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Et enim CHRISTVS non sibi placuit. Ac rursus illud: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & DEVS in CHRISTO donauit uobis. Eph. 4.

Estote ergo imitatores DEI, sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & CHRISTVS dilexit nos. Tum postea: Eph. 5.

Induite uos sicut electi DEI, sancti, & dilecti DEI, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicem, & donantes uosmetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut Dominus donauit uobis: ita & vos. Iterum verò: Corripite in quietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Hæc aliaq; id genus permulta passim inculcat Paulus: qui, ut omnes faceret saluos, sic omnibus omnia factus est, omniq; fraternæ misericordiæ officio emicuit, ut uobis insignæ pietatis exemplum ubique præbeat. Coloss. 3.

I. Thes. 5.

I. Cor. 9.

2. Co. 11.

Acto. 20.

SVMMA DOCT.

*Quæ summa est doctrinæ omnis
de misericordiæ operibus
præstandis ?*

Gal. 6.

A Postolus rē omnem hoc
quasi vnico verbo com-
plexus est : Alter alterius
onera portate, & sic adimplebitis
legem **C H R I S T I**, puta legem
charitatis. De qua lege rursus.

Rom. 13.

1. Tim. 1.

Eccl. 17.

idem : Si quod est mandatum, in-
quit, in hoc verbo. instauratur :
Diliges proximum tuum sicut te
ipsum. Breuiter, Vnicuique mā-
dauit **D E V S**. de proximo suo. Ita
verò mandauit, veluti **C H R I-**

Mat. 7.

Luc.

S T V S interpretatur: Omnia quæ-
cunque vultis, vt faciant uobis
homines, ite & vos facite illis.
Hæc est enim Lex, & Prophetæ.

DE VIRTVTIBVS
cardinalibus.

*Quid sibi uult nomen, & ratio
Cardinalium uirtutum?*

ARDINALES
quædam virtu-
tes idcirco di-
cuntur, quod sint
tanquam alia-
rum fontes, &
cardines, ut
quemadmodum ostium in cardine,
sic omnis honestæ vitæ ratio in illis
versetur, ac boni operis uniuersa
structura eisdem inniti quodammodo
videatur. Eiusmodi verò quatuor
numerantur: Prudentia, Iustitia
Temperantia, & Fortitudo: de
quibus ita scriptum extat: Sobrie-
tatem, & sapientiam docet, & iu-
stitiam, & virtutem: quibus uti-
lius nihil est in vita hominibus.
Vbi per sobrietatem temperan-
tia, per sapientiam prudentia, per
virtutem fortitudo haud obscure
designatur, omnesque illæ nobis
ita commendantur, ut ab æterna
Sapientia, qui DEVS est, eas

August.
de spiritu
& anima.
Et
Ambr. li.
1. Offici.

Sapient. 8.
Augusti.
lib. 1. Re-
tractati.

SVMMA DOCT.

Pro. 9. &
Eccl. 14.

propriè conferri, & ingenti cum fructu humanę salutis accipi, atque exerceri, certò intelligamus.

Lib. I. Of
ficierum.

Quę virtutes etiam Officiales dictę sunt, quoniam ab iis, vt Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctaque cõmunis vitę officia secundum suā cuiusq; vocationem deriuantur.

Quomodo Cardinales uirtutes definiuntur?

Definrt.
ealdam
August.
lib. de li-
bero ar-
bitrio.
De his
Ambro
differit. li
bro 3. Of
ficiorum.
Lib. de
Ceneti cõ
tra Mani-
chaos.
Lib. I. cõ
tra Aca-
demicos.

PRUDENTIA est virtus, quę secundum honesti rationem, quid expetendum, quid ue fugiendum sit, homini præscribit. Iustitia est virtus, qua cuiq; sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quę gustu, atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortisq; pericula cõstanter & suscipiuntur, & perfe-
runtur.

Hęc est nobilis quadriga virtu-
tum, qua in cœlum vehimur: hęc
flumina quatuor paradisi, vt Au-
gustinus vocat, cuius & hoc di-
ctum extat memorabile: Illa est,
inquit, humanarum rerum scien-

ria, quæ nouit lumen prudentiæ,
temperantiæ decus, fortitudinis
robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc
enim sunt, quæ nullam fortunam
metuentes, verè nostra dicere
audemus.

*Quo pacto Prudentia nobis sa-
cris litteris commendatur?*

OMnis prudentiæ fons Luc. 11.
Mat. 10.
& ibidem
Theophi-
last.
CHRISTVS, verus il-
le Salomon, ita do-
cet: Estote prudentes sicut serpē-
tes, & simplices sicut columbæ:
vt intelligamus, ad perfectam
prudentiam vtrunq; coniunctim
requiri, columbinam videlicet
simplicitatem, quæ innocentes
mitesque facit, & serpentinam
prudentiam, quæ homines cau-
tos, ac prouidos reddit, vt nec
fallant, neque fallantur. Id fiet,
si Paulinæ doctrinæ nos accom-
modemus: Videte fratres, inquit,
quomodo cautè ambuletis: non
quasi insipientes, sed vt sapientes,
redimētes tempus, quoniam dies
mali sunt. Propterea nolite fieri
imprudentes, sed intelligentes,
quæ sit voluntas **DEI**, bona sci

Ephe. 5.

Rom. 12.

SVMMA DOCT.
licet, & beneplacens, & perfecta.

De Iustitia quid porrò Scriptura
tradit?

Pro. 16.

Pro. 14.

Pro. 16.

Rom. 13.

Psal. 14.

Melius est, inquit, parū
cum iustitia, quā mul-
ti fructus cum iniquita-
te. & rursus: Iustitia eleuat gēte:
Iustitia firmatur solū. Cuius qui-
dem iustitiæ officium nobis per
Apostolum his verbis explicatur:
Reddite omnibus debita: cui tri-
butum, tributum: cui vestigal,
uestigal: cui timorem, timorem:
cui honorem, honorem. Huc spe-
ctant iusti, & beati viri partes,
his verbis in Psalmo decantatæ:
Qui non egit dolū in lingua sua,
nec fecit proximo suo malum, &
opprobrium non accepit aduer-
sus proximos suos: Qui iurat pro-
ximo suo, & non decipit: qui pe-
cuniam suam non dedit ad vsurā,
& munera super innocentem nō
accepit. Ex quo facile constat,
Iustitiæ nomen contractius hic
accipi, quā ubi generatim de
Iustitia Christiana differimus.

Quo modo Temperantiam Scri-
ptura docet?

Hoc

Hoc sanè, Sobrius esto: Et, 9. Tim. 4.
 Modico vino vtere, quæ
 verba sunt Apostolica, fi- 1. Tim. 5.
 cut & illud: Nolite inebriari ui- Ephe. 5.
 no, in quo est luxuria, Sic idem Rom. 13.
 Paulus nos procul esse iubet a
 commensationibus, & ebrietati-
 bus, à cubilibus, & impudicitiis:
 quæ sunt opera tenebrarum. Ad-
 dit præterea: Carnis curam ne fe-
 ceritis in desideriis. Cui conso-
 nat Ecclesiasticus, ubi sic habet:
 Noli audus esse in omni epula-
 tione, & non te effundas super
 omnē escam. In multis enim escis
 erit infirmitas, & auiditas appro-
 pinquabit vsq; ad choleram. Pro-
 pter crapulam multi obierunt.
 Qui autem abstinens est, adii-
 ciet vitam.

Ibidem.
 Eccl. 37.

*De Fortitudine quid habet
 Scriptura?*

Camat inuictissimus ille 1. Cor. 15
 Paulus: Fratres mei dile-
 cti, stabiles estote, & im-
 mobiles: abundantes in omni ope-
 re Domini semper, scientes quòd
 labor uester non est inanis in Do-
 mino. Ac rursus: Fratres confor- Edhe. 6.

K

SVMMA DOCT.

camini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam DEI, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Tum Dauid ille Rex fortissimus, vt veræ fortitudinis rationem vno verbo complecteretur, pronunciat confidenter: In DEO faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. Atque alibi suos veluti commilitones ad spiritualem militiam excitans, canit: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

Psal. 107.

Psal. 30.

Pro. 4.

Ea verò demùm vita homine digna est, qua prudenter, iustè, temperatè, fortiterque viuitur: hinc aurea mediocritas constat, vt ne quid nimis, & ne quid minus. Hoc est, quod Scriptura loquitur: Ne declines ad dexterā, neque ad sinistram.

DE DONIS ET FRV-
ctibus Spiritus sancti.*Quot sunt dona Spiritus
Sancti?*

A septem apud
Esaia Prophe-
tam, & Eccle-
siae Patris in-
ueniuntur: Spi-
ritus sapien-
tiae, Spiritus
Intellectus, Consilii, Fortitudi-
nis, Scientiae, Pietatis, ac demum
Spiritus timoris Domini. Quae
quidem dona, vel qui Spiritus,
in CHRISTO IESU Domino
nostro perfectius, quam in nullo
alio, reperiuntur. Is enim ple-
nus est gratiae, & veritatis: in il-
lo habitat omnis plenitudo Diui-
nitatis corporaliter. De plenitudi-
ne eius nos omnes accepimus,
qui & de Spiritu sancto suo dedit
nobis. Si quis autem Spiritum
CHRISTUM non habet, hic non
est eius, si Apostolo credimus.

Esa. II. &
ibidem Hie-
ronym. ac
Orig. Am-
bro. lib. I.
de Spiritu
sancto.
August.
Gregor.
Bernar.
Ioan. I.

Coloss. 2.
Ioan. I.
I. Ioan. 4.
Rom. 8.

Quot sunt fructus Spiritus?

K ii

SV MMA DOCT.

Gal. 5.

1.Co. 13.

Augu. in

ep:l. Ioan

nis. Et in

Euangel.

Ioannis.

Trac. 87.

A

Beodem Apostolo Pau-

lo duodecim numeratur:

Primus est CHARITAS,

radix illa bonorum omnium: sine

qua non possunt prodesse cætera

bona, & quæ ipsa non potest ha-

beri sine cæteris bonis, quibus

homo efficitur bonus, vt inquit

Augustin. Alter fructus est GAU-

DIVM, hoc præstans, ut homo

spiritualis alacriter, læteque ser-

uiat DEO. Tertius PAX, quæ eò

spectat, vt in huius mundi procel-

lis animi seruetur tranquillitas.

Quartus PATIENTIA, quæ in

duris ferendis est sita. Quintus

LONGANIMITAS, quæ ma-

gnitudinem animi declarat in fu-

turis bonis expectandis. Sextus

BONITAS, quæ nulli nocet,

sed bene vult omnibus. Septimus

BENIGNITAS, inuitans ad fa-

miliaritatem, dulcis alloquio, mo-

ribus temperata. Octauus MAN-

SVE TVDO, quæ omnes iræ mo-

tus sedat, & mitigat. Nonus FI-

DES in proximum, ut fideles, pa-

ctorumq; ac promissorum obser-

uatores simus. Decimus MÔDE-

STIA, quæ omnem fastus, & ar-

rogantiæ suspicionem excludit.

Vndecimus CONTINENTIA,

CHRISTIANÆ. III

quā nō solum ab escis, sed etiam
ab omni nequitia abstinemus.
Duodecimus CASTITAS, quæ
mentem castam in corpore casto
conseruat.

*Quomodo doctrina de donis, &
fructibus spiritus ritè utemur?*

ITa videlicet, si gratis animis,
unde illa nobis proueniant,
agnoscamus, ac eorundem uir-
tutem, & usum in nobis sentia-
mus, exprimamus, atque conser-
uemus. Proueniunt certè ab o-
mnis gratiæ fonte Patre illo lu-
minum, qui nobis suam bonita-
tem, & charitatem immensam in
his commendat, dum per CHRI-
STVM in nos tam abundè Spiri-
tum suū effundit. Charitas enim
DEI, ut Apostolus testatur, dif-
fusa est in cordibus nostris per
Spiritus sanctum, qui datus est
nobis, secundum hanc gratiam sci-
licet septiformem, CHRISTO
nobis ita promerente. Qui cre-
dit in me, inquit, sicut dicit Scri-
ptura, flumina de uentre eius fluēt
aquæ vitæ. Hoc autem dixit de
Spiritu, quem accepturi erāt cre-

Iacob. 1.

Tit. 3.

Rom. 5.

Ioan. 7.

K iii

In caput
Esaï. 11.

Psal. 50.
118. &
142.
Rom. 8.

Psal. 51.
Mat. 7.

SVMMA DOCT.

dentes in eum, ut ipse explicat
Euāgelista. Alioquin absq; CHRIS-
TO, sicut Hieronymus dixit, nec
sapiens quis esse potest, nec intel-
ligens, nec consiliarius, nec for-
tis, nec eruditus, nec pius, nec ple-
nus timoris DEI.

Virtus autem, & usus horum do-
norum spiritualium eò spectat,
ut uirtutes Theologicæ simul, &
& Cardinales, quas diximus, suā
in nobis uim, & operationem le-
gitimam expediant, & expedite
perficiant. Efficiunt quoque, ut
homines prorsus lubentes, & ha-
biles ducem Spiritū sanctum ubi-
que sequantur, atque eodem inci-
tati, & confirmati, in via manda-
torum DEI indefesse procurrāt.

Quicumque enim Spiritu DEI
aguntur, hi sunt filii DEI, Apo-
stolo teste. De his donis prolixū
esset nunc agere singulatim: inde
porrò suauissimi fructus Spiritus
consequuntur, qui nos ueluti fru-
giferas arbores in Ecclesiæ agro
commendant, atque ostendunt, se-
cundum illud: Omnis arbor bo-
na fructus bonos facit: mala au-
tem arbor malos fructus facit.
Igitur ex fructibus eorum cogno-
scetis eos. Qui fructus etiam il-

lud commodi afferunt, ut homo Christianus aduersus carnis opera, uelut spiritali quadam armatura, sit instructus, & cōfirmatus. Nunquā enim fallit Canon Apostolicus, qui habet: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Et alibi scriptum est: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.

Galat. 5.
Rom. 8,

Quæ sunt carnis opera?

EA sunt, de quibus Apostolus ita differit: Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commestationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum DEI non consequentur. Et subiungit: Qui autem CHRISTI sunt, carnem suam crucifixerunt cum uitiis, & concupiscentiis. Breuiter: Qui in carne sunt, ut secundum carnis uidelicet desideria ambulēt, DEO placere non possunt.

Gal. 5.

Rom. 8.

Augu.

de verbis

Apost.

K iiii

SVMMA DOCT.

DE OCTO BEA-
tudinibus.

*Quenam sunt Evangelice le-
gis Beatitudines?*

Uæ sanè sunt,
quas, & Domi-
nicas Beatitu-
dines, & bene-
dictiones Am-
brosius vocat,
quæ apud Mat

Ambr. in
Luc. lib. 5
Matt. 5.

thæum Evangelistâ octonario nu-
mero recensentur in hunc modû:

Chryf. &
Hiero. in
Match. &
Augu. de
serm. Dñi
in monte.

1 Beati pauperes spiritu: quo-
niam ipforum est regnum
cœlorum.

2 Beati mites: quoniam ipsi pos-
sidebunt terram.

3 Beati qui lugent: quoniam ipsi
consolabuntur.

4 Beati qui esuriunt, & sitiunt iu-
sticiam: quoniam ipsi satu-
rabuntur.

5 Beati misericordes: quoniam
ipsi misericordiam conse-
quentur.

6 Beati mundo corde: quoniam
ipsi

ipsi DE VM videbunt.

7 Beati pacifici, quoniam filii

DEI vocabuntur.

8 Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam: quoniā ipsorum est regnum cælorum.

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina est obseruanda?

QVoniam prima, & maxima pars est legis euāgelicę quā

Esai. 33.

CHRISTVS Legifer noster in mōte tradidit ore suo sacrosancto, vt nosset omnes, quid Christiana Iustitia vltra fidem complectatur, & postulet: deinde scirent, quomodo iustis corona iustitiæ, ut Paulus uocat, uel merces æterna non sine labore obueniat.

Matt. 5.

2. Tim. 4.

2. Ioā. ep.

Quid uerò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipue notandum est?

PRimum quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, ut ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur:

Ber. serm.

1. de Festo

oium san-

ctorum.

K vi

SVMMA DOCT.

Deinde in quolibet gradu cōiunctim duo proponi, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (ut nuncupant) huius vite, alterum uerò æternæ uitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem, & difficultatem offert credentibus: ita posterior, quæ statim in singulis gradibus adiicitur, magnitudine propositi præmii consolationem affert, lenitque labores, sudores, & agones in Christiana militia omnibus perferendos. Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Quæ seminauerit homo, hæc & metet, ut constanter gentium Doctor asseuerat. Quamobrem Dominus, priusquam tremendū se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos oēs his uerbis excitat: Ecce venio cito, inquit, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Qui uiderit, dabo ei sedere in throno meo. quæ demum summa, æterna, & absoluta est Beatitudo.

2. Tim. 2.

1. Cor. 3.

Gala. 6.

Heb. 10.

Acto. 17.

Apo. 22.

Apo. 3.

Matt. 19.

Luc. 22.

DE CONSILIIS

Euangelicis.

*Quæ dicuntur Euangelica
consilia?*

A videlicet, quæ
cùm ad salutem
consequendam
simpliciter ne-
cessariano sint,
tamen ut paran-
de salutis ratio
expeditior habeatur, ac facilior,
à CHRISTO proponuntur atq;
consulunt. Vnde discrimen, quod
Scriptura inter præcepta, & consi-
lia statuit, est sedulò retinendum,
ut illa quidem, tanquam observa-
tu necessaria, præscribi; hæc ve-
ro, ut perfectam præceptorum ob-
servationem promouentia, suaderi,
ac sponte suscipi intelligamus.
Hinc Apostolus, quū de observa-
do cœlibatu docere uellet, ita p-
nunciat: De virginibus præceptū
Domini non habeo: Consilium
autem do, tãquàm misericordiam
consequutus à DEO, ut sim fide-
lis. Quò spectat quod Augustinus

Augu. in
Enchiri.
Et serm.
61. de tẽ-
pore.

1. Cor. 7.
Mat. 19.

1. Cor. 7.
Ambrosi.
10. epist.
81. & se-
quen.

K vj

SVMMA DOCT.

Serm. 61.
de tempo
re.

perspicuè dixit: Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, ut uirginitas conseruetur, ut a uino, & à carnibus abstineatur, ut uendantur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptū uero datur, ut iustitia custodiat, ut omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rursum: Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit. Augustino cōsonat Ambrosius, cū ita scribit: Non præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio, & quod tutius est, demonstratur. Item: Consilium inuitat uoluntarios: præceptum etiam adstringit inuitos. Neque aliter sensit Hieronymus, ut hæc eius uerba declarant: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit, quod nō cogitur, & offertur.

Amb. lib.
10. ep. 82.
Lib. 1. cō-
tra Ioui-
nia. & ad
Eustochi-
um de cu-
stodia vir-
gin.

Quot sunt Evangelica
consilia?

OMnia enumerare iam nō
attinet: principalia uerò
tria sunt, Paupertas, Ca-
stitas, & Obedientia: sicut è sa-
cris literis Patres intellexerunt.
Paupertas ad eos pertinet, qui se
mel omnia relinquunt, ut **CHRIS-
TVM** exemplo Petri, & Apo-
stolorum perfectè sequantur. Ca-
stitas eorū est, qui seipso castra-
uerunt propter Regnum cœlorū,
& uti Tertullianus dixit, se uolun-
tarios probant spadones. Obe-
dientiam uerò præstant, qui, ut
seipso plenè abnegent, non solū
a cupiditatibus, uerumetiam vo-
luntatibus suis, quod Scriptu-
ra admonet, prorsus auertuntur,
dum alienæ uoluntati sese totos
subiiciunt.

Huiusmodi consilia **CHRIS-
TUS** perfectionis Euangelicæ
absolutum exemplar, non uerbo
tantum docuit, uti mox ostende-
mus, sed etiam exemplo uitæ suæ
sanctissimæ nobis confirmauit.
Qui cum diues esset, propter nos
pauper factus est, non habens ubi
caput reclinaret: qui Virgo etiā
ex Virgine natus, & sanctarū vir-
ginum sponsus, & amator idem
castissimus usque perseverat: qui

Matt. 19.

Act. 4.

Matt. 19.

Niceph.

li. 2. c. 16.

Mat. 16.

Luc. 9.

Niceph.

lib. 11. ca.

37.

Eccl. 18.

2. Cor. 8.

Esai. 7.

Hier. con

tra Loui-

ni. lib. 1.

& ad Eu-

stochiū.

Luc. 3.

Phil. 2.

Ioan. 6.

Nicod.

Mat. 10.

Luc. 9.

Nicod.

Mat. 11.

Mat. 19.

Basil. in

Regula

monacho

rum.

Et Ser. de

renuncia

tione vitę

Hiero. ad

Heliodo-

rum & ad

Rusticum

8. Cor. 8.

Basil. 7.

Bernar. in

1. de cla-

matione.

Augst. de

ciuit. Dei

SVMMA DOCT.

tam sedulus demum in præstanda obedientia fuit, vt matri Virgini adeoq; Fabro subditus, & ad mortem usq; crucis obediens factus, de seipso testetur: Descendi de celo, nõ vt faciam voluntatẽ meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

Vbi consilium paupertatis Evangelicę à CHRISTO docetur?

A Pud Matheum eo in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis unicuique citra exceptionem dictum est: Si vis ad uitã ingredi, serua mãdata. Ac deinde cõsiliũ de volũtaria paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quę illud capescentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: Si uis perfectus esse, vade, & vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni, sequere me. Vbi non solum ita cõsulit Dominus, verum etiã quasi calcar addit, & vt homines ad cõsiliũ hoc amplectendũ lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat, atq;

consoletur. Sic enim fore promittit, ut qui omnibus propter CHRISTVM relictis pauper est, is habeat thesaurū in cœlo, accipiat cētuplū, & possideat vitam æternam, quæ diuitibus aditu est perdifficilis.

Huiusmodi Paupertatis cultores, ac professores erant Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad CHRISTVM: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, uti Lucas testatur, vendebant possessiones, & pecuniam ex his cōflatam, in cōmunem vsum cōferebant, ita ut nemo suū esse diceret aliquid, quoniā indiscreta, & cōmunia apud ipsos manebant oīa.

Quæ paupertas id demum requirit, ut voluntaria, plenaq; sit abdicatio facultatum, quarum nulla proprietas retineatur. Atq; hic locum habet celebris illa Tertulliani sententia: Bonum est facultates cū dispensatione pauperibus erogare: melius est, p intentione sequendi Dominum in simul donare, & absolutum à sollicitudine, cum CHRISTO egere.

Vbi Castitatis consilium commendatur ē

li. 17. c. 4.

Matt. 19.

Cassia. in

sine colla

tionum.

Mat. 19.

Actor. 4.

Niceph.

lib. 2. c. 2.

Cassian.

de instit.

enunci.

Et colla. 3

li. de diffi

niti Eccl.

dogmatū.

SVMMA DOCT.

Mat. 19. Epipha. cōtra Va-
lesios. Et Martial. epist. 10.
Hierō. in 19. cap. Matthæi.
Basili. & Cypri. de virginita.
Sapien 8. Hierō. & Orige. in
Matt. 7. Luc. 11. **H**oc tum in Euangelicis,
tum in Apostolicis lite-
ris commendatur. Lau-
dat ergo CHRIS TV S illud ge-
nus Eunuchorum, qui propter re-
gnum cœlorum seipsos castrave-
runt. Et ne præceptum hoc esse
magis quàm cōsiliū putaremus,
mox subiicit: Qui potest cape-
re, capiat. Quæ vox quasi hor-
tantis est Domini, ut recte Hie-
ronymus interpretatur, & mili-
tes suos ad pudicitia præmium
conciatantis: perinde ac si dicat:
Qui potest pugnare, pugnet, su-
peret, ac triumphet. Id ille po-
test, cui datum est: datur autem
omnibus, qui, ut Hieronymus idē
testatur, petierint, qui uoluerint,
qui, ut accipiant, laborauerint.
Omni enim petenti dabitur, &
quærens inueniet, & pulsanti a-
perietur. Cui quidem castitati
præmium Diuina Scriptura de-
cernit, singulare autem uirginum
castitati. Etenim qui cum mulie-
ribus non sunt coinquinati, sed
virgines permanserunt, sine ma-
cula ante thronum DEI assistūt,
cantatque nouum canticum co-
ram DEO, & Agno, ac sequuntur
Agnū quocunque ierit.

Apo. 14.
Esai. 56.
Augsti. in
psal. 75.

Apostolus uerò planissimè dixit: Bonum est homini mulierem non tangere. Ac rursum: De uirginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à D E O, ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonū esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse. Atque iterum de uidua scribens, Cui uult, inquit, nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meū consilium: Puto autem, quod & ego Spiritum D E I habeam. Apostolo pulchrè suffragat Ambrosius, ubi in hæc uerba scribit: Iure laudatur bona uxor, sed melius quia uirgo præfertur, dicente Apostolo: Qui iungit uirginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ D E I sunt, illa quæ mundi: illa conugalibus uinculis colligata est, hæc libera uinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ, sed melior uirginitas, per quā regni cœlestis hæreditas acqui-

1. Cor. 7.

Ibidem.

Ibidem.

Ambr. li.

10. ep. 82.

& in 1. p.

sto. ad Ti

mo. c. 3.

1. Cor. 7.

Vide Basi

liū lib. de

vera virg.

SVMMA DOCT.

ta, & cœlestiū meritorum repera-
ta successio . Per mulierem cura
successit : p Virginē salus euenit.
Cassian. Requirit autem isthęc Castitas,
colla. 12. ut quis consilio deliberato atque
cōstanti ab omni carnis sorde, seu
Venerea uoluptate, incorruptus
uiuere studeat, atq; uiram cœlibē
agat continenter: vt sit sanctus, &
1. Cor. 7. corpore, & spiritu propter CHRI-
s t v m. Eoq̃ue spectans Aposto-
lus dixit: Qui statuit in corde suo
firmus, non habens necessitatem,
1. Cor. 7. potestatem autem habens suæ vo-
Basil. in luntatis, & hoc iudicauit in cor-
Psal. 44. de suo seruare uirginem suam,
bene facit.

*Quomodo consilium Euangeliz-
cum de Obedientia nobis
proponitur?*

CH R I S T V S Dominus nō
solū exemplo vitæ san-
ctissimæ, sicut ante memi-
nimus, sed & verbo suo huius obe-
dientię rationem perfectam no-
bis proposuit atq; commendauit.
Ioan. 6. Venit enim non suam facere uo-
Luc. 3. luntatem, sed Patris, & eorum, qui
bus fuisse subditus legitur: uenit

idem ministrare, & non ministrari, adeò vt humiliarit semetipsum factus obediens usq; ad mortem, mortem autem Crucis. Tum ad sui imitationem nos uerbo excitās, dixit: Si quis vult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat Crucem suā, & sequatur me. Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidem possunt accipi, sed peculiariter tamen, atque perfectius ad eos pertinent, qui pro suo modulo se CHRISTO ita conformant, ut nulla in re sui esse iuris uelint, & alieno potius, quàm suo arbitrato uiuere satagunt, dū alterius, quem CHRISTI loco delegerunt, uoluntatem, & imperium ultro sequuntur.

Huiusmodi autem fideles, & excellentes CHRISTI imitatores, uti ueteres ostendunt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos, probatosque cœtus piorum, ac Religiosorum hominum, qui supra uulgi morem, ac exemplum, abdicatis semel bonis omnibus, & relictis carnis illecebris, ex professio studerent sanctæ obedienciæ: eò uidelicet spectantes, ut ad CHRISTI obedienciæ exemplar, & ad Euangelicæ

Matt. 20.

Luc. 22.

Phil. 2.

Matt. 16.

Luc. 9.

Basil. de

uita soli-

taria. Et

in Asceti-

cis. Et

Ber. ep. 1.

Augu. l. 1

de morib.

Ecclesiæ.

Philo.

Euseb.

Niceph.

Histor.

Triparti-

ta. Paul.

Diaconus

Horū scri
pta extāt.
Vide
Chryf. li.
3. cōtra vi
tupē. uite
monasti-
cæ.

normæ perfectionem sese totos
componerent. Cuius rei testes
per quā idoneos habemus Basi-
lium, Augustinū, Hieronymum,
Benedictū, Gregoriū, Castianum,
Bernardum, aliosque innumeros
Euangelicæ perfectionis profes-
sores, & monastici instituti obser-
uatores integerrimos.

*Quid summam de Consiliis
Euangelicis est sen-
tiendum?*

Chryso.
Hom. 85.
ad pop &
in 1. epist.
Tim. c. 5.
Et Cassi.
col. 24. c.
26.
Mat. 19.
Luc. 9.
Ioan. 13.
& 15.
1. Pet. 2.
2. Cor. 3.
Luc. 3.
Phil. 3.

HOc nimirum, quod sint
incitamenta, & subsidia
quedam commoda admo-
dum, quæ infirmis aduersus mun-
di, carnisque illecebras arma præ-
beant: quæ bonorum conatus in
cursu ueræ pietatis ad meliora
prouehant. quæ spiritum ad præ-
standa Religionis, Diuiniq; cul-
tus officia expeditiorem reddat,
& quæ insuper, ut ostendimus, ad
æternæ vitæ mercedem, ac glo-
riam in cælo pleniorē conse-
quendam conferant. Ac summa
quidem Euangelicæ perfectionis
in eo uersatus, ut, quā maximè
possis, ad charitatem contendas,

CHRISTIANÆ. 2119

CHRISTVMq; imiteris. Imitaris autem, si CHRISTO, & pauperi, & uirgini, & aliis subdito, & ad mortem usque Crucis obediēti pro tua uirili te studeas conformare: si cum Apostolo itidem Paulo neglectis iis, quę retrò sunt, in defesso labore ad anteriora contendas, & ad supernę uocationis brauium te extendas in dies, uoluntate interim propria in totum abdicata, ac homini propter DEVM subiecta, ut æmuleris usque meliora Charismata, partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem usque conserues.

1. Co. 12.

Luc. 10.

DE QUATVOR

hominis nouissimis.

Quę dicuntur quatuor hominis nouissima.

HÆC uidelicet:
Mors, Iudiciū,
Infernus, & Re-
gnū cœlorum:
dicta quidē nouissima, quòd
inter cætera om-

nia, quę homini accidere pos-

SVMMA DOCT.

sunt, extremum planè locum sibi
vendicent. Mors enim, ut dici so-
let, est ultima linea rerum. Mor-
tem sequitur horrendum illud Iu-
dicium D E I, sicut & Paulus his
verbis ostendit: Statum est omni-
bus hominibus semel mori: post
hoc aut Iudicium. In quo demū
Iudicio perficietur, quod Euan-
gelica veritas asserit: Procedent
qui bona fecerunt in vitam æter-
nam: qui verò mala in suppliciū
æternum. Filius enim hominis
venturus est in gloria Patris sui
cum Angelis suis: & tunc reddet
vnicuique secundum opera eius.

Heb. 10.

Hebr. 9.

Ioan. 2.

Mat. 25.

Mat. 16.

Quomodo Scriptura singillatim
de his nouissimis docet?

D E morte quidem, qua ni-
hil certius, vt contrā, ho-
ra mortis nihil incertius,
hoc modo legimus: Rex hodie
est, & cras morietur. Item: Cū
morietur homo, hæreditabit fer-
pentes, & bestias, & vermes. Tū
rursus: Omnes morimur, & quasi
aquæ dilabimur in terrā, quæ nō
reuertuntur. Cū autē plurimū

Eccl. 10.

Ibidem

Re. 14.

CHRISTIANÆ. 120

referat, quomodo moriamur, toties in Euangelio nobis repetitur illud: Et uos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Parati verò mortem excipiemus, si seriò, & in omni vita pro se quisque medetur quod scriptum est. Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum: sicut & CHRISTVS dixit: Venit nox, quando nemo potest operari.

Mat. 25.

Mar. 13.

Luc. 12.

Eccl. 14.

Ioan. 9.

De iudicio autem diuino, quod effugere nullus potest, & cuius est terribilis expectatio, sic prædicat Ecclesiastes: Cuncta, quæ sunt, adducet DEVS in iudicium pro omni errato, siue bonum siue malum sit. Et gentium Doctor Paulus clamat: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal CHRISTI, vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Idcirco rectissimè præcipitur: Ante languorem adhibe medicinam, & ante Iudicium interroga teipsum: & in conspectu DEI inuenies propitiationem. sicut, & Apostolus dixit: Si nos metipsos diiudicemus, non vtiq; iudicaremur.

Heb. 10. I

Eccles.

ultimo

I. Cor. 5.

Rom. 14.

Eccl. 13.

I. Cor. 11.

SMMA DOCT.

Iam de Gehenna constat, nihil
ea terribilius, intolerabilibus,
infœliciusque posse excogitari.
Ibi fletus, & stridor dentium:
ibi vermis eorum non moritur,
& ignis non extinguatur: ibi nul-
lus ordo, sed sempiternus hor-
ror inhabitat: ibi pars illorum
in stagno ardenti igne, & sul-
phure, quod est mors secunda:
quemadmodum Scriptura testa-
tur. Propterea metuendus ille
Iudex credentes omnes tam gra-
viter monet: Timete eum, qui post
quam occiderit, habet potesta-
tem mittere in gehennam, ita di-
co vobis, hunc timete. Concinit
Propheta Regius, qui & ipse à Di-
uinis iudiciis timuit: Seruite, in-
quit, Domino in timore: & exul-
tate ei cum tremore. Apprehendi-
te disciplinam, ne quando irasca-
tur Dominus, & pereatis de via
iusta, cum exarserit in breui ira
eius.

Verum sicut malorum summa
infernus est, ita Regnum cœlorum
summa bonorum omnium existit,
ut hoc ipso nihil, aut optabilius,
aut iucundius, aut fœlicius homi-
ni unquam possit desiderari.

Audi Diuinorum consciū Apo-
stolu

stolum : Oculus non vidit, nec au-
 ris audiuit, ne in cor hominis ascē-
 dit, quæ præparauit DEVS iis,
 qui diligunt illum. Ac idem alibi:
 Non sunt condignę passionēs hu-
 ius temporis ad futurā gloriā,
 quæ reuelabitur in nobis. Iam si
 cum Propheta roges, Domine
 quis habitabit in tabernaculo
 tuo? aut quis requiescet in mon-
 te sancto tuo? sic tibi respondet
 Diuinum oraculum: Qui ingre-
 ditur sine macula, & operatur iu-
 stitiam. Item: Qui facit uolun-
 tatem Patris mei qui in cœlis est,
 ipse intrabit in Regnum cœlorū.

I. cor. 28.

Rom. 8.

Psal. 14.

Mat. 7.

*Quis est usus, & fructus doctri-
 nę de quatuor nouissimis?*

EO quidem confert hæc do-
 ctrina, vt perpetuò memo-
 res nouissimorum, à pec-
 cando cohibeamur, & aduersus
 omnes vitiorum pestes muniti,
 in æqui, bonique recto studio cō-
 tineamur. Scriptum est enim: In
 omnibus operibus tuis memora-
 re nouissima tua: & in æternum
 non peccabis. Nam eiusmodi re-
 rum memoria, quæ sanctissimis

Ecccl. 7.

Vide Cli-
 machum
 & Cassia-
 num.

L

SVMMA DOCT.

- etiam viris solet esse familiaris,
 a vanis cogitationibus, terre-
 nis que curis hominem reuocat,
 eum ad sui cognitionem adducit;
 atque ad salutarem DEI timorē
 impellit, & in eo ipso promouet
 conseruatque. Qui verò timent
- Eccles. 2.** Dominum, præparabunt corda
 sua, & in conspectu illius sancti-
 ficabunt animas suas: custodient
 mandata illius, & patientiam ha-
 bebunt usque ad inspectionem il-
 lius. Atque adeò plenitudo sapiē-
 tiæ, est timere DEVM, sicut
 Scriptura testatur. Cæterum fi-
 lii seculi huius, ante quorum o-
 culos non est timor DEI, hac vo-
 ce Prophetica corripuntur. Gēs.
 absque consilio est, & absque pru-
 dentia: vtinam saperent, & intel-
 ligerent, atque nouissima proui-
 derent. Tenent Tympanum, &
 Cytharam, ait Iob ille patientis-
 simus, & gaudent ad sonitum or-
 gani: Ducunt in nobis dies suos
 & in puncto ad infernum descen-
 dunt.

*Quæ est summa eorum, quæ in
 hoc libro continentur?*

Summa totius operis duabus rebus continetur, SAPIENTIA ET IUSTITIA CHRISTIANA. Ad Sapientiam hæc capita, videlicet, de Fide, & Symbolo Fidei, de Spe, & Oratione dominica, de Charitate, & Decalogo referuntur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, ut Augustinus annotavit, Divina Scriptura concludit. Accessit porro de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis & præceptis Ecclesiæ subsistere non possunt, ita eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in iis, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum ad mala fugienda, tum ad bona consecretanda spectantes, breuiter enunciat. Etenim recte scripsit Hieronymus, non sufficere Christiano, si partem unam iustitiæ impleat, cui vtrunque præcipitur:

Ad Celatiam.

L ii

SVMMA DOCT.

Psal. 33.

DECLINA A MALO, ET FAC BONUM. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum, bonorumque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ uim, & amplitudinem, Tobias uir æquè sapiens, ac iustus, succinctè comprehendit, ubi suum filium, adeoque filios DEI omnes singillatim admonet in hæc verba: Noli timere fili mi: pauperem quidè vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus DEVM, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Ita demum discimus, quantū inter Christianum, ethnicumque hominem, intersit, cum utrunque non modò Fides, uerum etiam vita secundum Sapientiam, & Iustitiam Christianam instituta discernat.

Tob. 4.

Verumenimuerò, ne institutæ Summæ terminos prætereamus, doctrinæ huius ad Christianos, eosque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus, & finis esto. Quæ omnia uno Ecclesiasticis verbo, tanquàm totius humanæ vitæ illustri Sigillo consignabimus, ita cōcludentes.

CHRISTIANÆ. 123

DEVM TIME, ET MAN- Ecclesi.
DATA EIVS OBSERVA. ultimo.

Confirma hoc DEVS, quod ope- Psal. 67.
ratus es in nobis.

IESV CHRISTO Crucifi-
xo, qui auctor, atque consumma-
tor est sapientiæ, iustitiæque no-
stræ, GLORIA SEMPITERNA.

FINIS.

L iiii

SVMMA DOCT.

INDEX TOTIVS LIBELLI ordinem, & summam complectens.

Chriftiana doctrina circa Sapientiam, & Iuftitiam uerfatur.

Ad Sapientiam, quæ ordine fequuntur, & infra tractantur, capita referri poffunt.

- 1 De Fide, & Symbolo Fidei.
- 2 De Spe, & Oratione Dominica, cū Angelica falutatione.
- 3 De Charitate, & mandatis Decalogi, cum Ecclefie præceptis.
- 4 De Sacramentis.

Ad Iuftitiæ priorem partem, quæ in malis fugiendis eft fita, pertinent hæc capita.

- 1 De peccatis feptem Capitalibus.
- 2 De peccatis alienis culpa aliqua noſtra ad nos pertinentibus.
- 3 De peccatis in Spiritum ſanctum.
- 4 De peccatis in cœlum clamantibus.

Ad Iustitiæ partem alteram, quæ
in bonis faciendis, aut conse-
ctandis est posita, rectè
referri possunt.

- 1 Bonorum operum genera tri-
plicitia.
- 2 Opera misericordiæ.
- 3 Virtutes Cardinales.
- 4 Dona, & fructus Spiritus San-
cti.
- 5 Octo Beatitudines.
- 6 Consilia Euangelica.
- 7 Quatuor hominis nouissima.

Ad Christianę doctrinæ totius
summam vnico ceu uerbo com-
prehendendam, Ecclesiastici sen- Eccl. 2.
tentia notatu digna est, qui ait.

F I L I concupiscens Sapien-
tiam, conserua Iustitiam, &
D E V S præbebit il-
lam tibi.

PRECES HORARIE

de æterna DEI sapientia IESU
CHRISTO domino
nostro, quibus singulis
præmittitur hic ver-
ficulus.

Salutem mentis & corporis do-
net nobis IESUS sapientia Patris.

Ad Matutinas.

Domine labia mea aperies,
Et os meum annuntiabit
laudem tuam:

Deus in adiutorium meum in-
tende.

Domine ad adiuuandum me fe-
stina.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui
sancto,

Sicut erat in principio, & nunc
& semper, & in secula seculo-
rum, Amen. Alleluia.

A SEPTUAGESIMA

vsque ad Pascha dicitur: Laus
tibi domine Rex æternæ
gloriæ.

Inuitatorium.

Æternæ sapientiæ fontem adore-
mus,

L V

PRECES

Et pro gloria nominis eius iubile-
mus. Psalmus.

Psal. 94.

Venite exultemus Domi-
no, iubilemus de o sa-
lutari nostro: præoccu-
pemus faciem eius in confessio-
ne, & in Psalmis iubilemus ei.
Æternæ sapientiæ fontem adore-
remus.

Quoniam deus magnus Do-
minus, & rex magnus super om-
nes Deos, quoniam non repellit
Dominus plebem suam: quia in
manu eius sunt omnes fines ter-
ræ, & altitudines montium ipse
conspicit,
Et pro gloria nominis eius iubi-
lemus.

Quoniam ipse est mare, & ip-
se fecit illud, & aridam fundave-
runt manus eius, venite adore-
mus, & procidamus ante Deum,
ploremus coram Domino, qui fe-
cit nos, quia ipse est Dominus
Deus noster: Nos autem popu-
lus eius & oves pascuæ eius.
Æternæ sapientiæ fontem adore-
mus,

Et pro gloria nominis eius iubile-
mus.

Hodie si vocem eius audieritis,
nolite obdurare corda vestra, si-

cut in exacerbatione secundum
diem tentationis in deserto, vbi
tentauerunt me patres vestri, pro-
bauerunt & viderunt opera mea.
Et pro gloria nominis eius iubi-
lemus.

Quadraginta annis proximus fui
generationi huic, & dixi semper,
hi errant corde: ipsi verò non co-
gnouerunt vias meas, quibus iu-
raui in ira mea, si introibunt in
requiem meam.

Æternæ sapientiæ fontem ado-
remus.

Et pro gloria nominis eius iubi-
lemus.

Gloria patri, & filio, & spiri-
tui sancto.

Sicut erat in principio, & nūc
& semper, & in secula seculorum,
Amen.

Et pro gloria nominis eius iubi-
lemus.

Æternæ sapientiæ fontem adore-
mus.

Et pro gloria nominis eius iubi-
lemus.

HYMNVS.

Iesu dulcis memoria, dans ve-
ra cordis gaudia: sed super

L. vj

PRECES

mel & omnia ei⁹ dulcis præfētia.

Nil canitur suavius : auditur
nil iucundius : nil cogitatur dul-
cius : quàm Iesus Dei filius

Iesus spes pœnitentibus, quàm
pius es petentibus, quàm bonus
te quærentibus ? sed quid inue-
nientibus ?

Æterna sapientia tibi patrique
gloria, cum spiritu paraclito, in
sempiterna secula, Amen.

Psalms.

Psal. 65.

Iubilate Deo omnis terra, psal-
mum dicite nomini eius, da-
te gloriam laudi eius.

Dicite Deo, quàm terribilia
sunt opera tua domine: in multitu-
dine virtutis tuæ mentientur ti-
bi inimici tui.

Omnis terra adoret te, & psal-
lat tibi: Psalmum dica nomini tuo.

Gloria patri, & filio, & spiri-
tui sancto,

Sicut erat in principio, & nūc
& semper, & in secula seculo-
rum, Amen.

Antiph.

Pro. 9.

Sapientia ædificauit sibi do-
mum: excidit columnas septem:
subdidit sibi gentes superborum,
& sublimium colla propria vir-
tute calcauit.

Versus.

Abā. 3.

Ego aut in Domino gaudebo.

Responsio.

Et exultabo in Deo Iesu meo.

Pater noster &c. Et ne nos &c.

Iube Domine benedicere:

Iesus sapientia patris depellat
cuncta aduersantia nobis. Amen.

Lectio prima.

O Sapientia æterna, splendor gloriæ, & figura substantialiæ patris: qui vniuersa de nihilo creasti, & ut hominē ad paradisi gaudia reduceres, in hanc vallem miseriæ descendisti, eiūque viam redeundi per tuā dulcissimam conuersationem demonstrasti, & pro satisfactione cunctorum, tanquam agnus innocens patri immolari voluisti, aperi per tuam pretiosam mortem cor meū ut te regem regum, & dominum dominantium oculis integræ fidei semper aspiciam. Pone meam in tuis vulneribus philosophiam, in tuis stigmatibus sapientiam, vt vltorius in te solo charitatis libro, & morte tua proficiam, & omnibus mutabilibus rebus deficiam: ita ut ego, iam non ego, sed tu in me, & ego in te indissolubili vinculo amoris æternaliter ma

Heb. 1.

PRECES

neamus. Tu autem Domine misere nostri, Deo gratias.

Responsorium.

Sap. 9.

Emitte Domine sapientiam de sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore.

Versus.

Da mihi Domine sedium tuarum assitricem sapientiam, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore.

Iube Domine benedicere.

Aeterna sapientia illuminare dignetur sensus & corda nostra.

Amen.

Lectio secunda.

O I E S V mi dulcissime, & sapientia felicissima, verbum patris, principium & finis omnium entium: piis oculis quaeso me intueri, quia pulvis sum & caro, sciens quod non sit volentis neque currentis, sed tui Deus misereantis. Recogita obsecro amarissimam passionem, quam pro me indigno peccatore pertulisti, & bonam voluntatem, a te inchoatam pie custodias. O misericordia mea, ne derelinquas me. O refugium meum, ne disces.

Rom. 9.

seris à me. O liberator meus, in-
tende in adiutorium meum: & me
huic mundo mortuum, in sepul-
chro tuo tecum sepelias, & ab om-
nibus inimicorum insidiis abscon-
das, vt me à te, nec uita, nec mors,
nec ulla fortunæ sors separet, sed
permaneat morte fortior amor
noster nunc & in euū. Tu autē Dñe
miserere nostri. Deo gratias.

Responsorium.

Da mihi Domine sedium tua- Sap. 9.
rum assitricem sapientiam, & no-
li me reprobare à pueris tuis:

Quoniam seruus tuus sum ego,
& filius ancillæ tuæ. Versus.

Mitte illam à sede magnitudi-
nis tuæ, vt mecum sit, & mecum
laboret. Quoniam seruus tuus
sum ego, & filius ancillæ tuæ.

Iube domine benedicere.

Dono sapientiæ & intellectus,
impleat nos spiritus sanctus. Amē

Lectio tertia.

O Refugium meum, & li-
berator meus, & perim-
mentum amorem, qui te
in patibulo crucis amarissimam
mortē pro me subire coegit: pec-
cata quæ ego immūds peccator
commisi, misericorditer indul-
geas: à committendis, & à cunctis

P R E C E S

periculis in uulnere lateris tui
piè me custodias: gressus meos
in huius vitæ fluctibus ad sanctû
finem dirigas, & ad conspectum
glorię tuę me peruenire cõcedas.
Tu autem Domine miserere no-
stri. Deo gratias.

Sap. 7.

Responf.

Super salutem & omnem pul-
chritudinem dilexi sapientiam,
& proposui pro luce habere illā:
Venerunt autem mihi omnia bo-
na pariter cum illa.

Pro. 7.

Versus.

Dixi sapientiæ: soror mea es,
& prudentiam vocauì amicam
meam: Venerunt autem mihi om-
nia bona pariter cum illa.

Gloria patri, & filio, & spiri-
tui sancto,

Venerunt autem mihi omnia
bona pariter cum illa.

EX CANTICO D. AM-
brosii & Augustini.

Tu rex gloriæ Christe.

Tu patris sempitern⁹ es filius.

Tu ad liberandum suscepturus
hominem, non horruisti virginis
uterum.

Tu deuicto mortis aculeo ape-
ruiſti credentibus regna cœlorū.

Tu ad dexteram Dei sedes in gloria patris.

Iudex crederis esse venturus.

Te ergo quæsumus tuis famulis subueni, quos pretioso sanguine redemisti.

Æterna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.

Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditari tuę.

Et rege eos, & extolle illos usque in æternum.

Per singulos dies bñdicimus te.

Et laudamus nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Dignare domine die isto sine peccato nos custodire.

Miserere nostri Domine, miserere nostri.

Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodum sperauimus in te.

In te Domine speraui: Non confundar in æternum, Amen.

AD LAUDES.

Versus.

Salutem mentem & corporis.

Respons.

Donet nobis Iesus sapientia patris.

PRECES

Deus in adiutorium meum
intende,
Domine ad adiuuandū
me festina.

Gloria patri, & filio & spiritui
sancto.

Sicut erat in principio, & nūc,
& semper, & in secula seculorum
Amen.

Psalmus.

Psal. 116. **L**audate Dominum omnes
gentes: laudate eum om-
nes populi.

Quoniam confirmata est super
nos misericordia eius: & ueritas
Domini manet in æternum.

Gloria patri, & filio, & spiri-
tui sancto.

Sicut erat in principio, & nūc,
& semper, & in secula seculorum,
Amen.

Antiph.

Sapientia clamat in plateis:
si quis diligit sapientiam, ad me
declinet, & eam inueniet: & eam
cū inuenierit, beatus erit si te-
nuerit eam.

Capitulum.

Pro. 3. Hanc amavi & exquisiui à ju-
uentute mea, & quæsiui mihi spō
sām assumere & amator factus
sum forma illius.

Responsio.

Deo gratias.

Hymnus.

Sap. 8.

Iesus rex admirabilis, & triumphator nobilis, dulcedo inefabilis: totus desiderabilis.

Nec lingua potest dicere, nec litera potest exprimere: expertus potest credere, quid sit Iesum diligere.

Amor Iesu continuus, mihi languor assiduus, mihi mellifluus fructus vitæ perpetuus.

Æterna sapientia tibi, patrique gloria, cum spiritu paraclito, in sempiterna gloria. Amen.

Versus,

Sapientia requiescit in corde eius.

Responsio.

Et prudentia in sermone ortus illius.

Ad Benedictus Antiph.

O sapientia.

CANTICVM ZACHARIE.

Benedictus Dominus Deus Luc. 1.
Israel: quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ.

Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.

PRECES

Sicut locutus est per os sancto-
rum, qui à seculo sunt propheta-
rum eius.

Salutem ex inimicis nostris: &
de manu omnium qui oderunt nos.

Ad faciendam misericordiam
cum patribus nostris: & memo-
rari testamenti tui sancti.

Iusiurandum quod iuravit ad
Abraham patrem nostrum, datu-
rum se nobis.

Vt sine timore de manu inimi-
corum nostrorum liberari, seruiamus illi.

In sanctitate, & iustitia coram
ipso, omnibus diebus nostris.

Et tu puer propheta altissimi vo-
caberis: præbis enim ante faciem
Domini parare vias eius.

Ad dandam scientiam salutis
plebi eius, in remissionem pec-
catorum eorum.

Per viscera misericordiae Dei
nostri, in quibus visitauit nos o-
riens ex alto.

Illuminare his qui in tenebris
& in umbra mortis sedent: ad di-
rigendos pedes nostros in viam
pacis.

Gloria patri & filio, & spiri-
tui sancto,

Sicut erat in principio, &

HORARIÆ. 131

nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Antiphona.

Sap. 8.

O sapientia quæ ex ore altissimi produisti attingens à fine vsq; ad finem fortiter, suauiterq; disponens omnia, veni ad docendum nos viam prudentiæ.

Domine exaudi orationē meā, & clamor meus ad te veniat.

Oremus.

Deus qui per coeternam tibi sapientiam hominem, cum non esset, condidisti, perditumque misericordia reformasti, præsta quæsumus: ut eandem corda nostra te inspirante, tota mēte amemus, & ad te toto corde curramus, per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit, & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Benedicamus Domino:

Deo gratias.

Aeterna sapientia benedicat & custodiat corda & corpora nostra. Amen. Ita terminantur omnes horæ.

AD PRIMAM.

Salutem mentis & corporis do

PRECES

net nobis Iesus sapientia patris.

Deus in adiutorium meum intende,

Dñe ad adiuuandū me festina.

Gloria patria & filio, & spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Hymnus.

D. Bernardus.

A Mor Iesu dulcissimus, & verè suauissimus, plus millies gratissimus, quā dicere sufficimus: Iesu decus angelicum: in aure dulce canticum: in ore mel mirificum: in corde nectar cœlicum. Iesu mi bone sentiam amoris tui copiam: da mihi p presentiam, tuā videre gloriā.

Aeterna sapientia tibi, patriq; gloria, cum spiritu paracrito, in sempiterna secula, Amen.

Psalmus 142.

A Vditā fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuani animam meam.

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: doce me facere volūtatem tuam, quia Deus

meus es tu.

Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nūc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

Antiphona.

Ego diligentes me diligo, & Pro. 8.
qui mane vigilauerit ad me, inueniet me.

Capitulum.

Sapientia vincit malitiam: attingit a fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sap. 8.

Responso.

Deo gratias. Responsorium.

Iesu Christe fili Dei viui miserere nobis.

Versus.

Qui natus es de Maria virgine, miserere nobis.

Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

Iesu Christe fili Dei viui miserere nobis.

Versus.

Exurge Domine, adiuua nos.

Responf.

Et libera nos propter nomen tuum.

Domine exaudi orationem,

Et clamor meus ad te veniat.

P R E C E S

Oremus.

Corda nostra quæsumus Domine æternæ sapientiæ splendor illustret, quo mundi huius tenebris carere ualeamus, & perueniamus ad patriam claritatis æternæ, per eundem Dominum nostrum, &c. Benedicamus Domino &c. Vt supra.

Ad Tertiam.

Salutem mentis & corporis donet nobis Iesus sapientia patris.

DEus in adiutorium meum intende,
Domine ad adiuuandū me festina.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto,

Sicut erat in principio & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Alleluia.

Hymnus.

Tua Iesu dilectio, grata mentis refectio, replens sine fastidio, dans famem desiderio.

Qui te gustant esuriunt: qui bibunt adhuc sitiunt, desiderare ne sciunt nisi Iesum quem diligunt.

Desiderote millies, mi Iesu quan-

HORARIÆ. 133

quando venies? quando lætum
me facies? me de te quādo saties?

Æterna sapientia tibi patriq̃ue
gloria, cum spiritu paraclito, in
sempiterna secula, Amen.

Psalmus 142.

Spiritus tuus bonus deducet
me in terram rectam, pro-
pter nomen tuum Domine,
viuificabis me in æquitate tua.

Educes de tribulatione animā
meam, & in misericordia tua di-
sperdes omnes inimicos meos.

Et perdes omnes qui tribulant
animam meam: quoniam ego ser-
uus tuus sum.

Gloria patri, & filio, & spiri-
tui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc,
& semper, & in secula seculorum,
Amen.

Antiph.

Fili concupiscens sapientiam
conserua iustitiam, & præbebit
eam tibi Dominus. Eccles. i.

Capitulum.

Hanc amaui & exquisiui à iu- Sap. 8.
uentute mea, & quæsiui mihi spō
sam assumere, & amator factus
sum formæ illius.

Respons.

Deo gratias.

M

PRECES.

Responsorium.

Aba. 3.

Ego autem in Domino gaudebo.

Versus:

Et exultabo in Deo Iesu meo.

In Domino gaudebo.

Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

Ego autem in Domino gaudeo:

Versus

Sit nomen domini benedictum.

Respons.

Ex hoc nunc & usque in seculum.

Oremus.

Deus qui per coeternam tibi sapientiam hominem cum non esset, condidisti, perditumque misericorditer reformasti: presta-quæsumus, ut eandem corda nostra inspirante te tota mente amemus, & ad te toto corde curramus, per eundem, ut supra.

Ad sextam.

Salutem mentis & corporis donet nobis Iesus sapientia patris.

Deus in adiutorium meum intende.

Domine ad adiuuandum me festina.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto,

Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculi.

Iesu summa benignitas: mira
cordis iucunditas: incompre
hensaq; bonitas, tua me strin
gat charitas. D. Ber
nardus.

Bonum mihi diligere Iesum,
nil vltra quærere: mihi prorsus
deficere, vt illi queam viuere.

Iesu mi dilectissime, spes su
spirantis animæ: te quærunt piæ
lachrymæ, & clamor mentis in
timæ.

Æterna sapientia tibi, patriq;ue
gloria, cum spiritu paracleto in
sempiterna secula, Amen.

Psalmus 32.

Anima nostra sustinet Do
minum: quoniã adiutor,
& protector noster est.

Quia in eo lætabitur cor meū,
& in nomine sancto eius spera
uimus.

Fiat misericordia tua domine
super nos, quemadmodum spera
uimus in te.

Gloria patri, & filio, & spiri
tui sancto,

Sicut erat in principio, & nūc,
& semper, & in secula seculorum,
Amen.

Antiph.

M ii

PRECES.

Pro. 8.

Dominus possedit me : in initio viarum suarū antequām quicquam faceret à principio , dicit Dominus .

Capitulum.

Sap. 7.

Candor est enim lucis æternæ & speculum sine macula diuinæ maiestatis , & imago bonitatis illius

Responsio .

Deo grātiās .

Responsorium .

Sit nomen Domini benedictū .

Versus .

Ex hoc nunc & vsq; in seculū .

Benedictum .

Gloria patri , & filio , & spiritui sancto .

Respon.

Sit nomen domini benedictū .

Responf.

Ex hoc nunc & vsq; in seculū .

Versus .

A solis ortu vsque ad occasum .

Responsio .

Laudabile nomen Domini .

Oremus .

Exaudi nos misericors Deus , & mentibus nostris sapientiæ tuę lumen ostende , & te super omnia diligere concede , per eundē Dominum , & c.

Benedicamus Dñō , vt suprā .

AD NONAM.

Salutem mentis & corporis donet nobis Iesus sapientia patris.

Deus in adiutorium meum intende,
Domine ad adiuuandū me festina.

Gloria patri, & filio, & spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nūc, & semper, & in secula seculorum, Amen. Alleluia.

H Y M N V S.

Quocunque loco fuero **D. Bernardus.**
semper Iesum desidero:
quā lätus cū inueniero,
quā felix cum tenuero.

Tunc amplexus, tunc oscula,
quæ vincunt mellis pocula, sed in
his parua morula, Iesum sequar
per secula.

Iam quod quæsiui video: quod
concupsiui teneo, amore Iesu Langueo,
& corde totus ardeo.

Æterna sapientia, tibi patriq;
gloria, cum spiritu paraclito in
semperiterna secula, Amen.

Psal. 50.

Cor mundum crea in me
Deus, & spiritum rectū in
noua in visceribus meis.

M iii

PRECES

Ne proiicias me à facie tua : &
spiritum sanctum tuum ne auferas à me .

Redde mihi læticiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me .

Gloria patri , & filio , & spiritui sancto ,

Sicut erat in principio, & nūc, & semper &c. Antiph.

Pro. 8. Nec dum erāt abyssi & ego parturiebar : quando præparabat cælos, aderam, cum eo eram cuncta componens .

Capitulum.

Sap. 7. Sapiētia speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum : luci comparata inuenitur prior .

Responsio .

Deo gratias .

Responsorium .

A solis ortu vsque ad occasum.

Vers.

Laudabile nomen Domini .

Vsque ad occasum .

Gloria patri, & filio, &c.

A solis ortu vsque ad occasum.

Versus .

Sapientia requiescit in corde eius .

Respons.

Et prudentia in sermone oris

eius. Oremus.

Infunde quæsumus, Domine
cordibus nostris lumen sapientiæ
tuæ, vt te veraciter agnoscamus,
& fideliter diligamus, per eundē
Dominum nostrum, & c. vt. su-
prà. Benedicamus, & c.

Ad Vesperas.

Salutem mentis & corporis do-
net nobis Iesus sapientia patris.

Deus in adiutorium meum
intende.

Domine ad adiuuandū
me festina.

Gloria patri, & filio, & c.

Sicut erat in principio, & nūc,
& semper & in secula seculorum,
Amen. Alleluia.

Psalmus 110.

Redemptionem misit Do-
minus populo suo, man-
dauit in æternum testamē-
tum suum.

Sāctum & terribile nomē eius,
initium sapientiæ timor Domini.

Intellectus bonus omnibus
facientibus eum: Laudatio eius
manet in seculum seculi.

Gloria patri & filio, & c.

Sicut erat in principio, & nūc,

M iiii

PRECES

& semper, & in secula seculorum
Amen. Antiphona.

Omnis sapiētia à Domino Deo
est, & cum illo fuit semper, & est
ante ævum. Capitulum.

Eccl. 12.

Hanc amavi & exquisivi à iu-
ventute mea, quæsiui mihi spon-
sam assumere, & amator factus
sum formæ illius.

Responso.

Deo gratias.

HYMNVS.

D. Ber-
nardus.

Iesu sole serenior, & balsamo
suauior, omni dulcore dulcior
præ cunctis amabilior.

Tu mentis delectatio: amoris
consummatio: tu mea gloriatio,
Iesu mundi saluatio.

Iesu auctor clementiæ: totius
spes lætitiæ, dulcoris fons, & gra-
tiæ, veræ cordis delitiæ.

Æterna sapientia tibi patrique
gloria, cum spiritu paraclito, in
sempiterna secula, Amen.

Versus.

Ego autē in Domino gaudebo.

Respons.

Et exultabo in Deo Iesum eo.

Ad Magnificat.

Canticū
beatæ vir-
ginis La-
niæ
Luc. 1.

Magnificat anima mea Do-
minum.

Et exultauit spiritus meus, in
Deo salutari meo,

Quia respexit humilitatem an-
cillæ suæ ecce enim ex hoc beatâ
me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui po-
tens est, & sanctum nomen eius.

Et misericordia eius à proge-
nie in progenies, timentibus eū.

Fecit potentiam in brachio
suo, dispersit superbos mente cor-
dis sui.

Deposuit potentes de sede, &
exaltauit humiles.

Esurientes impleuit bonis, &
diuites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum,
recordatus misericordiæ suæ.

Sicut locutus est ad patres no-
stros, Abraham, & semini eius in
secula.

Gloria patri, & filio, &c.

Sicut erat in principio, & nūc.
& semper, & in secula seculorum,
Amen. Antiph.

Oriens splendor lucis æter-
næ, & sol iustitiæ, veni & illu-
mina sedentes in tenebris & um-
bra mortis. Domine exaudi,
vt suprâ.

Oremus.

Deus qui per coæternam tibi

M v

P R E C E S

sapientiam hominem, cum non esset, condidisti, perditumque misericorditer reformasti, præsta quæsumus, ut eandem corda nostra te inspirante tota mente amemus, & ad te toto corde curramus, Per eundem Dominum nostrum, ut supra.

Benedicamus, ut supra.

Ad Completorium.

Salutem mentis & corporis donet nobis Iesus sapientia patris.

Conuerte nos Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis.

Deus in adiutorium meum intende.

Domine ad adiuuandum me festina.

Gloria patri, & filio, & c.

Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen. Alleluia.

Psalmus 12.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum.

Quia tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutario: cantabo Domino qui bo-

HORARIÆ. 138

na tribuit mihi & psallam nomini
Domini altissimi.

Gloria patri, & filio, &c.

Sicut erat in principio, & nūc,
& semper, & in secula seculorum,
Amen.

Antiph,

Ego in altissimis habito, &
thronus meus in columna nubis. Eccl.24.

Capitulum.

Sobrietatem & sapientiam do-
cet, & iustitiam, & virtutem:
quibus nihil est vtilius in vita ho-
minibus.

Responsio.

Deo gratias.

Responsorium

In pace in idipsum,
Dormiam & requiescam.

Versus.

Si dederō somnum oculis meis
& palpebris meis dormitationē,
Dormiam & requiescam.

Gloria patri, & filio &c.

In pace in idipsum,
Dormiam & requiescam.

HYMNVS.

Iesus in pace imperat, qui om-
nem sensum superat, hūc mea
mens desiderat, & illo frui
properat.

D. Ber-
nardus.

Te cæli chorus prædicat & tuas
laudes replicat: Iesus orbem læti

M vi

PRECES

ficat, & nos Deo pacificat.

Iesus ad patrem rediit: cæleste regnum subiit: cor meum à me transiit, simul post Iesum abiit.

Æterna sapientia, tibi patriq; gloria, cum spiritu paraclito in sempiterna secula

Versus.

In pace factus est locus eius.

Respons.

Et habitatio eius in Sion.

Nunc dimittis.

Antiph.

Ores gloriose.

Canticū
Simeonis
Luc. 2.

Nunc dimittis seruum tuū
Domine, secundū verbū
tuum in pace.

Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Quod parasti ante faciem omnium populorum.

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriā plebis tuę Israel.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nūc, & semper, & in secula seculorū,
Amen.

Antiphona.

O rex gloriose, qui inter sanctos tuos semper es laudabilis, & lumen ineffabile: tu in nobis

es Domine, & nomen sanctum
tuum inuocatum est super nos, ne
derelinquas nos Deus noster, vt
in die iudicii nos collocare digne
ris inter sanctos & electos tuos
Rex benedicte.

Domine exaudi, vt suprâ.

Oremus.

Fragilitatem nostram quæsu-
mus Domine propitius respice,
& saporem nobis æternæ sapien-
tiæ benignus infunde, vt eius dul-
cedine melliflua prægustata, om-
nia terrena valeamus despiciere,
& tibi summo bono ardenti desi-
derio iugiter adherere, Per eū-
dem Dominum nostrum Iesum
Christum filium tuum, qui tecum
viuit & regnat in vnitatē spiritus
sancti Deus, Per omnia secula se-
culorum. Amen.

Benedicamus domino, vt suprâ.

MEDITATIONES

QVOTIDIANAE IYXTA

ordinem dierum hebdomadae.

PRÆFATIO.

Iter oīa pietatis veræ exercitia, Christiane lector, nihil præstantius, nihil Deo gratius hominiquæ vtilius, ac magis necessarium, & ad benè beateque viuendum accommodatius esse potest, quàm se diligenter in assidua vitæ & passionis Domini nostri Iesu Christi meditatione exercere. Id quod non modò sanctissimorum ac eruditissimorum hominum exēpla & doctrina, sed ipsa etiā experientia, rerum magistra luculenter ostendit atque confirmat. Si enim vitia vis fugere, & peccata declinare, tecum expende, quid non egerit, ac passus sit triginta tres annos vni-
genitus filius Dei, vt te à peccatis ac vitiis omnibus liberaret. Si humilitatem, mansuetudinem, patientiam, obedientiam, charitatem, cæterasque Christi virtutes amas, iisque animum tuum

ornare desideras, inspicere viuum
 & absolutum omnis virtutis exē-
 plar Dominum tuum Iesum Chri-
 stum. Si verò vis mundum, & ea
 quæ in mundo sunt contemnere,
 ac pro nihilo ducere, seriò tecū
 cogita, qualem in hoc mundo vi-
 tam Christus Dominus egerit,
 quàm pauperem, quàm vilem &
 abiectam, quantisque laboribus
 & doloribus plenam, quas insidias
 & calumnias, qualem denique
 mortem tui amore, tuæque salu-
 tis causa pertulerit. Si denique
 ad Dei amorem & gratiarū actio-
 nem te velis excitare atque inflā-
 mare, quid quæso efficacius, quā
 Christi vitā & passionē, & quàm
 multa atque immensa ex illis be-
 neficia simus consequuti, sedulò
 meditari. Vt non immerito dixe-
 rit Apostolus, Recogitate, eum
 qui talē sustinuit à peccatoribus
 aduersus semet ipsum cōtradictio-
 nem, vt non fatigemini animis
 vestris deficientes. Et Diuus Pe-
 trus, Christo inquit, passio in car-
 ne, & voseadem cogitatione ar-
 mamini. Cæterum vt maiori cum
 fructu meditationibus istis vta-
 ris Christiane lector, talis erit in
 iis tibi seruanda ratio, vt oratio-

MEDITATIONES

nis tempore primo quidem puncta omnia illius diei perlegas, deinde verò in illius contemplatione diutius hæreas, in quo magis perlegendo afficiebaris. Meditâs porrò de virtute aliqua sedulò tecum perpendas quàm studiosè se Christus servator tuus se in ea exercuerit, tibi exēplū præbens, ut vestigiis ipsius diligenter insistas. Atque tunc ipse tecum statues, ad eius imitationem te præfenti illo die, in eadem illa virtute aliquem progressum facturum: Dabisque proinde operā sæpius, interdiu conceptum propositum in mentem reuocare, atque occasiones non negligere, quibus in ea te virtute exerceas. Puncta autem quinque sunt. Primū ex Christi infantia, Secundum ex eius vita, Tria deinceps sequentia ex eiusdem passione desumpta.

DIE DOMINICO
de humilitate Christi.

PRimò igitur cogitabis; quã
ta humilitate dei filius, sum
mus ille totius orbis Mo-
narcha, è cœlis in virgineum hu-
milis virginis Mariæ vterum de-
scenderit, atque seipsum exinani
erit, formam serui accipiens. Ro-
gabis proinde eundem illum Do-
minum, vt veram humilitatem
donet, gratiamque tibi infundat,
qua superbia omnis, inanis gloria
atque tui ipsius complacentia ex
corde tuo radicitus euellantur,
considerabisque tecum sæpenu-
merò, quot, quantisque adhuc
imperfectionibus sis obnoxius,
quàm miserè in vitia quotidie la-
baris, quàm denique parum ha-
ctenus in virtutibus promoueris.

Phi. 2.

Secundò considerabis, quanta
animi demissione à Ioanne Bapti-
sta se baptizari sit passus, haud ali-
ter quàm si homo peccator fuisset,
indigens purgatione aut ex-
piatione, qui tamen Deus verus,
& homo, ab omni prorsus sorde
peccati immunis, ipse etiam Ioan-
ni gratiam omnem qua præditus

MEDITATIONES

erat, contulerat. Tu igitur vermiculus cum sis, creatoris tui exēplo, quibusuis qui te vel docent vel hortantur, vel reprehendunt, subiicito, etiamsi multò te sint & inferiores & imbecilliores.

Tertiò summam illam humilitatē perpende, qua instāte passionis tempore humanam suam exponens infirmitatē, animi sui tristitiam Apostolis declarauit, cum diceret: Tristis est anima mea usque ad mortem, cū tamen ille ipse sit, qui vera lætitia tam eos qui in cælis, quàm qui in terra degunt, perfundit. Disce igitur non nimium tibi fidere, neque in tentationibus (quæ vel exterius vel interius obuēniūt) de te ipso plus æquo præsumere, sed submisce de te sentiēs aliorū sana cōsilia nō vereare & petere & amplecti.

Quartò considera, quàm humiliter Christus Dominus omnium potentissimus, velut tamen homo ab omni auxilio destitutus, in terram se prostrauerit, patrēq; suum, vt nostra expiaret crimina, illachrymans orauerit, & præ amoris magnitudine, sanguineum sudorem largiter emisit. Eapropter etiam tu in quauis tribulatio

QVOTIDIANÆ. 142

ne & cordis angustia, humili oratione te ad Christum seruatorem conuertas, nihilque tibi amore illius indulgeas, te totum eius voluntati consecres.

Quintò intuere, quàm fuerit humilis illa resignatio, qua voluntatem suam cælesti patri (cui tamen vt Deus æqualis erat) promptissimè obrulit, ita dicens: Non mea, sed tua voluntas fiat. Quâq; non fuerit dedignatus angeli consolationem seu confortationem admittere, qui alioqui totius orbis est consolator, omnesque in agone confortat. Igitur & tu profunda humilitate, Deite voluntati submittas omnibus in rebus quæ vel interius vel exterius euenire possunt, magna cum fiducia consolationē cælestem expectās.

SVB FINEM MEDITATIONIS hanc talem orationem adiungito.

Domine Iesu Christi fili Dei viui, ipse verus Deus, & potentissimus rerum omnium conditor & moderator, qui vt humilitatis nobis exemplum relinqueres, è sublimi cœlo in hanc terram descendisti, humanam nostram in-

MEDITATIONES

firmitatem atq; abiectionum assu-
mens à seruoque tuo Ioanne ve-
lut impurus peccator baptizari
voluisti, & passione tua iam in-
stante charis discipulis cordis tui
tristitiā patefecisti, prostratusq;
in terrā sudore sanguineo emisso
humillimè voluntatem tuam in
voluntatem Patris resignasti,
aliaque quam plurima egisti, quę
summę humilitatis sunt argumen-
tum. Precor vt profundam mihi
dones humilitatē, qua me omni-
bus facilè lubensque subiiciam,
neque altè de me ipso sentiam,
sed vilis sim abiectusque semper
in oculis meis, & talis ab omni-
bus haberi cupiam. Qui cū Deo
patre in vnitae Spiritus sancti,
viuis & regnas Deus in secula be-
nedictus, Amen.

DIE LVNÆ DE MAN- suetudine Christi.

Primū eam mansuetudinē
diligenter expende, qua in-
nocens ille puerulus iam re-
cens natus, orbi se ostenderit, li-
cet inimicissimo. Ora eundem ip-
sum, vt veram innocentiam & cor-
dis mansuetudinem donare di-
gnetur.

Secundò cogita, quanta mansuetudine, quantaque modestia cum Apostolis suis licet imperitis ac simplicibus versatus sit, tã verbis quam factis mansuetudinẽ omnem significans: quamque mã suetẽ Iudæorum captiosis & malis quæstionibus responderit. Quo circa etiam tu summa modestia, animique mansuetudine cum omnibus versari discas: neque verbo, neque opere, vllum immodestiæ signum præbeas, quã tumcunque tibi verbis aut factis aduersentur.

Tertiò vide, quam mansuetẽ Iudam proditorẽ sit exosculatus, & se capiendum hostibus benignẽ obtulerit, omniaque corporis mēbra stringenda præbuerit. Proinde & tu mansuetẽ & amicẽ his omnibus occurras, qui te vel spernunt velludibrio habent, quantumvis grauem tibi irrogauerint iniuriam.

Quartò qua sit usus mansuetudine considera, dum coram impio Anna ita ligatus staret, quam mã suetẽ ipsi insidiosẽ interroganti responderit, ac diram sic alāpam perpeßus. Quapropter etiam tu mensuetẽ feras, si quando tibi du

MEDITATIONES

riter respondeatur, etiam si rectè tibi, tuo quidem iudicio, aut fecisse, aut dixisse videaris.

Quintò, illam quoque mansuetudinem perpendes, quam in ædibus Caiphe singularem exhibuit, in omnibus illis occultis pœnis ac illusionibus, cum videlicet facies illa suauissima (in quam desiderant angeli prospicere) tam ignominiosè velaretur, alapis & colaphis crudeliter caderetur, & tam fœdè conspueretur, aliisque id genus multistormentis afficeretur, quæ nulli vnquam mortali innotuerunt. Tu igitur discas mansuetè ferre quicquid molestiarum uel interius, uel exterius occurret. Atque si occultè tibi quispiam molestus sit, magna id æquabilitate, animi alacritate hilariq̃ue vultu sustineas, idq̃ue ob amorem amici, Seruatoris, & dilectissimi animæ tuæ sponsi Iesu Christi Domini nostri.

FINITA MEDITATIONE
ita precabere.

Domine Iesu Christe præclarum omnium virtutū exemplar, qui summā semper omnibus man

fuetudinem præbuiſti, tam in natiuitatis tuæ exordio, quando te mundo oſtendiſti inimiciſſimo, quàm per totam reliquam vitam, in qua modèſtia ſumma cum diſcipulis rudibus & Iudæis continenter inſidiantibus verſatus es: quàm denique paſſionis tempore, cum & proditorem Iudam manſuetiſſimè deoſculabar, & Iudæis eadem ſemper modèſtia reipſum exhibuiſti, quantumuis duriter ligarent, cæderent, in faciem conſpuerent, multasque irrogarent iniurias. Rogo humilimè, vt veram mihi largiaris manſuetudinem, qua ſedato animo mea omnia peragam, modeſteque me apud alios habeam, atque manſuetè cum omnibus verſer, ſiue benignè, ſiue durius mecum agant. Qui viuus & regnas cum Deo patre, & Spiritu ſancto, Deus in omnia ſecula, Amen.

DIE MARTIS DE
PATIENTIA
CHRISTI.

Primò diligèter aduerte ſingularæ patientiæ exēplum,

MEDITATIONES

quod tibi in tenerrima illa ætate
nimirum in sua circuncisione præ
buerit, in qua pretiosum suum
sanguinem benigne pro nobis fū-
dens, graui illo vulnere tenellus
adhuc infantulus afflictus fuit,
Idcirco in te vitia omnia, omnes
prauas affectiones, omniaq; ma-
la desideria circuncidere & am-
putare stude. Et vt Christus legē
ex animo perfecit, ita etiam ne
adlatum vnguem à tibi præscri-
ptis viuēdi legibus desectas, quin
potius ad eas te ipsum componas,
licet id naturæ nonnunquam mo-
lestum videatur.

Ioan. 8.

Luc. 4.

Secundò cogita quanta pa-
tientia Iudæorum omnes iniquas per-
secutiones tolerari, quando eum
truculento vultu contuebantur,
quando dæmonio obsessum dice-
bant, quando nunc lapidibus eū
obruere, nunc de monte præci-
pitare satagebant. Esto & tu ergo
patiens in omnibus iis, quæ tibi
occurrunt molestis. Atque æqua-
bilem te præbeto, modestum &
quietum in omnibus quæ obiici-
untur tibi vel impinguntur.

Tertiò contemplare, quanta
fuerit eius patientia in domo Pi-
lati, quando tot conficta menda-
cia

cia & iniquas calumnias patientissimè sustinuit. Si quando itaq; tibi falsum crimen obiicitur, aut quavis alia iniuria præter meritū afficeris, ita vt contemnaris, vilis vel etiam improbus habearis, tunc verbo illo Seruatoris te solare, Non est discipulus supra magistrum suum, nec seruus maior Domino suo. Et illo quod ad Pilatum dixit: Regnum meum non est de hoc mundo. Ac proinde nec tu hic vllū quæras honorem.

Ioan. 13.

Quarto considerabis etiā quā patienti animo probra, iniurias, atq; irrisiones in domo Herodis perpeßus sit, & quo pacto ad Pilatum non aliter atq; stultus aliquis & diluus per plateas reductus, omnium risibus fuerit expositus, neque in his omnibus uel uerbulū vnum responderit, aut vllum impatientiæ signum exhibuerit. Sic tu quoq; patiēter taceas, etiamsi ob id simplex, rudis, uilis, imperitus ac stultus reputeris.

Quinto meditare, quanta crudelitate sponsus atque seruator animæ tuæ, columnæ alligatus, quanta patiētia durissima illa uerba propter te sustinuerit. Disce igitur etiam tu confusionem oēm

N

MEDITATIONES

quocunque modo eatibi acciderit, non solum in fracto animo tolerare, sed ob Christi amorem libenter illi teipsum subiicere. Disce omnem incommoditatem, dura uerba, & quicquid tibi aduersi acciderit, æquanimiter sustinere. Disce nec verbera, si quæ Christi amore inferantur, refugere, memor tot tantarumque plagarum, quas redemptor tuus Christus amore tui accepit.

SVBIVNGES DE INDE precationem eiusmodi.

Domine Iesu Christe patiētiae speculum, & auctor omnium bonorū, qui tener infantulus circumcisionis dolorem patientissimè tulisti, in omnibusq; Iudæorū conuiciis, & quas intulerunt plagis atq; diris flagellis, in fractum semper animum & benignum exhibuisti: Obsecro, ut hanc mihi infundas gratiam, qua summa constantia, quæ Christianum hominem officiumq; meum decet perferam, iniurias omnes illatas fortiter perferam, neq; prorsus ad vllas aduersitates commouear, sed æquabili sim animo, tam in con-

trariis, quàm rebus secundis. Qui
vixit & regnas cum Deo patre in
vnitate Spiritus sancti Deus in
secula benedictus, Amen.

DIE MERCVRII DE

obedientia.

PRimo hic de obediētia triū
Regū cogitabis, qui statim
visa stella, regnis, diuitiis,
patriaq; relictis ad exterar regio
nes profecti, recens natū Regem
inquisiuerunt, inuentumq; obla
tis muneribus prostrati in terra
adorauerunt. Et tu igitur in pri
mis summa diligentia internas in
spirationes, & sancti spiritus pias
suggestiones obseruato: deinde se
dulò quod admonent, perficito,
Deoque voluntatem tuam in om
nibus offerre studeto.

Secūdo ad Christi Domini tui
attende obedientiam, quòd nulla
in re sibi Christus pepercerit, ut
patris voluntatem perficeret in
ieiuniis, in uigiliis, orationibus,
cōcionibus, fatigationibus, quas
pro conuertendis peccatoribus
perpeffus est. Quid multis? Adeo
promptè Patri in omnibus obtē
perauit, ut dicere sit solitus, meus

N ii

MEDITATIONES] 7

cibus est ut faciam voluntatem patris mei, &c. Neq; tu igitur laborem vllum detractes, qui tibi ex obedientia obeundus est, nec vllis impendiis parcas, ut proximi saluti consulas, quantumuis id tibi molestum videatur.

Tertio obedientiam summam Christi seruatoris admirare, quā non solum Patri æterno ad mortem vsque crucis præstitit: verū etiam impiis tortoribus, quando illis purpuram induentibus morē gerebat, iussus sedere obtemperabat, imponentibus coronam spinēam inclinabat caput, & arundinē contumeliosē oblatā, benignē suscipiebat, atque ita in cæteris quantumcunque duris & acerbis promptē obsequebatur. Libenter igitur tu quoq; aliis obtempera in iis, quæ salua bona conscientia, ac citra peccatum vllum facere queas, & facilem ac promptum te illis exhibeas, qui operam tuam expetunt, in quocunque negotio, quantumuis etiam molesto.

Quarto illam quoque non leuiter pertranseas obedientiam, quā ad præsidii Pilati iussione ad populum ridendus, ab omnibus rex gloriæ processit, ludicra illa pur-

pura indutus, spinea corona redi-
mitus, arundinē manibus gestans,
totoq; corpore miserè dilaniatus.
Quanta hic confusione perfunde-
batur omniū ludibriis expositus,
quamq; grauius aures eius percu-
tiebant crudeles illæ durissimæq;
voces, quibus oēs illi acclamabāt:
Crucifige, crucifige eū. Esto igit
& tu obediēs itolerāda quauis cō-
fusione & contumelia, a quocūq;
siue meritò, siue immeritò illata.

Quinto cogitabis, quanta obe-
dientia summus ille iudex viuorū
& mortuorū, iniquam mortis sen-
tentiā susceperit ab Ethnico & im-
pio iudice. Ideò & tu Dei in pri-
mis, deinde maiorū tuorū volunta-
tem in oībus lubens perficias, ad
mortē vsq; obedire paratus esto,
nihil vana aliorum iudicia, nihil
verba aliorum reueritus, a cœpto
desistas, aut insyncerè quippiā agas,
quoniam potius tibi persuasum habeas,
hanc Dei esse voluntatē, nec quē-
quam in te vllam habere potesta-
tem, quæ non sit data desuper.

ORABIS DENIQUE

tali modo.

Domine Iesu Christe summe to-
tius orbis Imperator, cui ad nutū

N iii

MEDITATIONES

omnia obediunt, cui se Reges inclinant, & cui subsunt cunctæ prorsus creaturæ. Rogo te per insignem illam obedientiam, qua te totum ita Patris voluntati subdidisti, ut fatereris esse cibum tuum, eius iussionem implere. Neque illi tantum paruisti, uerum etiam hominibus quantumuis improbis, ut iudici Pilato in suscipienda mortis sententia, & impiis tortoribus in his quæ ad inferendas poenas iniquè præcipiebant. Rogo inquam, ut gratiâ mihi largiaris, qua tuis imprimis sanctissimis mandatis, & piis internis Spiritus sancti suggestionibus obtemperem, cecâ, velocem, alacrem, atq; humilem obedientiam superioribus meis libenter præstem. Qui uiuis & regnas cum Deo patre &c.

DIE IOVIS DE AMABILI BENIGNITATE CHRISTI.

PRimo considera, quàm amabili Christus benignitate, in illius seni Simeonis vlnis præsentatus in templo requieuerit. Precare ipsum, ut in vlnis aîæ tuæ quiescēs, dulcedinem cordis tibi largiatur, & benignitatē ama-

bilem, qua cum omnibus hominibus suauiter & amanter verferis.

Secundo benignitatem illam te cum expendas, qua simplicium discipulorum, adeoq; ipsius proditoris Iudæ pedes, positis in terram genibus, & lauerit, & ter ferit, & osculatus sit. Quæ etiã Apostolis & nobis omnibus in perpetuâ sue passionis, suæq; erga nos immensæ charitatis memoriam, seipsum in sacramento Eucharistiæ dederit: qua deniq; benignitate eisdem ob discessum, passionemq; suam iâ cōtristatos in extrema cœna cōsolatus sit. Da ergo operâ, benignû & affabilem te exhibere omnibus hominibus, etiamsi duro & alieno à te animo esse videantur.

Tertio considera, quâ benignè ingens peccatorû nostrorum pondus in se suscepit, pôdero sam illam crucem in terram acclius benignè portarit, quamque amicè ad mulieres conuersus eas compellauerit, dicens: Filiæ Ierusalem, nolite flere super me, sed super vós ipsas flete, &c. Proinde hilari ac benigno aîo iugum Dñi seruato, neq; vnquã tibi plus impositû esse causeris, q̃ merueris aut ferre

N iiii

MEDITATIONES

queas. Præterea si quandoq; aliquis operam tuam deposcat, non te morosum aut difficilem, sed benignum exhibeas: nec desidera, vt quistibi compatiatur, quin potius tu aliis omnibus cōpatere ac subueni, quoad eius fieri poterit.

Quarto expende, qua benigntate iamiam cruci affigendus, crudeles illos tortores inuerit, dum illi vestes vulneribus inhærentes tam inmaniter detraherent. Sis itaque etiā tu benignus illis, qui vitia tua, tuosque defectus tibi aperiunt, nec tantisper expectes ea exuere, donec te necessitas cōpellat, aut quis te acriter vrgeat, sed ilico vt aduertis quid alius in te reprehendere uelit, non te excusa, verū agnita culpa tua, id omni conatu emendare contēde.

Quinto considera, quā benignè & amāter saluator tuus, in cruce tā horrēde proiectus, extenderit brachia sua, diris clauis cruci affigenda: quāq; benignè eos aspexerit, qui illum tam crudeli ac ignominiosa crucis morte afficiebant. Quocirca tu quoque benignum blandumq; atq; amabile vultū iis etiā omnibus præbeas, qui tibi vel maximè aduersant: lē

QVOTIDIANÆ. 149

toq; animo de manu Domini susci-
pito, quidquid aduersitatis occur-
rit. Et vires deniq; tuas omnes ala-
criter libenterq; in Dei seruitiũ,
fratrumque tuorum vtilitatẽ ex-
ponas.

POSTEA AVTEM
sic orabis.

Domine Iesu Christe benignis-
simè Deus, qui summa semper a-
mabiliq; benignitate erga tuos
vſus fuiſti, quando infantulus in
vlnis Simeonis requieſcebas, quã-
do Apoſtolorum lauabas pedes,
quando crucem ponderoſam ba-
iulans ad mulieres conuerſus eas
conſolabaris, veſtibus ſpoliaba-
ris, & manus crudeliter perforan-
das porrigebas: Precor te, vt etiã
mihi benignitatem amabilem cõ-
feras, qua cum omnibus prout cõ-
uenit, cõuerſer, animi ſumma dul-
cedine cum illis agã, nec aduerſan-
tibus ſim aſperior, quã fauenti-
bus, verũ amabilem dulcemq;
benignitatem omnibus exhibeã.
Qui viuis & regnas cum Deo Pa-
tre & Spiritu ſancto Deus in ſecu-
la benediſtus, Amen.

N v

MEDITATIONES
DIE VENERIS DE
inæstimabili, ardentissimaque
charitate Christi Domini,

Primò cogita diligēter, quā
ra Christus Dominus accen
sus fuerit charitate, quan
do vt te hæredem constitueret re
gni patris sui profugus esse volue
rit in terra aliena, furorem Hero
dis in summa paupertate infantu
lus ad huc tenerrimus cum matre
declinans. Fugias igitur qualibet
tentatione ingruente, in amabile
cor Christi, eiusque aperta vul
nera, in iis ineffabilem eius bo
nitatem atque charitatem contē
plare. E regione autem tuam ab
iectionem, malitiam, & infideli
tatem, vt ex tali consideratione
superbustuus, arrogansque ani
mus deprimatur, & ad Deum re
damandum inflammetur.

Secundò perpende etiam atq;
etiam, quā singulari dilectione
omnes homines persequatur, dū
cunctos quibuscunque præman
tur miseriis aut malis, amanter ad
se inuitat, vt eos subleuatos re
creet: Venite, (inquiens) ad me
omnes qui laboratis & onerati e-

stis, & ego reficiam vos. Tu itaq; magna cum fiducia ad ipsum accede, quantumcunq; te peccata grauent, sperans, si modò illi obtemperes, certò te liberatum iri. Atq; etiam da operam, vt Dei amorem in temetipsum experiare, qui efficiet, vt nihil tibi durum sit aut molestum, iuxta illud 'Diui Bernardi: Amanti nihil est difficile.

Tertiò, considera tecum sedulò, quanta charitate animæ tuæ sponsus vires suas omnes tribus continuò horis in ligno crucis suspensus exhausserit, atq; ita planè sacratissimum eius corpus exaruerit, vt nihil in eo remanserit humoris. Tu ergo, vt tanto amori aliquid rependas, in eius seruitium nihil tibi parcas, sed in iis quæ grata illi fore cognoscis, libenter vires tuas omnes eius amore consumas. Cura autem, sedulò, ne eas in proprio tuo iudicio atque voluntate, & prauis concupiscentiis adimplendis expèdas.

Quartò, quanto amore septem illa postrema verba cruci affixus protulerit, perpende, quibus ille nobis immensam charitatem, quam cordi iuclusam tenebat, testatam reliquit. Esto igitur in ver-

N VI

MEDITATIONES

bis tuis Christi amore tam modestus atq; maturus, tamq; verax, humilis, & benignus, vt facile quis animaduertere possit, te verum Dei timorem & amorem in corde gestare,

Quinto diligenter tecum animo versa, quàm in effabilis fuerit illa charitas, qua Deus summus in maximis cordis angustiis, & totius mundi opprobriis, pro te vilissimo vermiculo illam crucis acerbissimam mortem perpeffus fuerit. Tu qui nihil dignum tanto amore referre potes, hoc tantùm conare, vt sensualem omnem affectionem in te mortifices, radices vitiorum euellas, atque ita te componas, vt mundo mortuus soli Christo viuas, eique te totum dedas, qui etiam ad extremâ vsq; ignominiam summosq; cruciatus seipsum totum tibi impendit, quando & sanguinem vniuersum in tuam vtilitatem profudit, & animam denique ipsam pro tua salute liberalissimè dedit.

HANC DEMVM SVB-
iungas orationem.

Domine Iesu Christe, Chari-

QVOTIDIANÆ. 151

tas increata, qui tanto amore salutem nostram semper sitiuiſti, vt veluti profugus in aliena terra peregrinari dignatus ſis, cuius eſt terra omnis & plenitudo eius: vt prætereà omnium hominum, qui ad te, veniunt miseras & calamitates ſuſtollere promiſeris: denique poſt immenſos noſtri cauſa exatlos labores etiam ſanguinẽ vniuerſum profunderẽ, & animã pretioſiſſimam pro nobis ponere volueris: per hæc te ſupplex oro, vt mihi veram charitatem infundas, qua te in primis ardenſiſſimẽ diligam, deinde proximũ omnem in te & propter te ſummo completar amore, nihilquẽ mihi in rebus vllis parcam, quibus vel tibi vel proximo obſequium aliquod exhibere queam, quantumuis id durum ſit mihi atque moleſtum. Qui viuis & regnas cum Deo patre & Spiritu ſancto Deus in omnia ſecula benedictus, Amen.

DIE SABBATI, DE LIBERALITATE & compaſſione Chriſti Seruatoris.

PRimo illam liberalitatem expende, qua ſeipſum puer duo

MEDITATIONES

decim annorum in templo manifestavit hominibus, declaraturus, quam ob causam in hunc mundū venisset, nimirum ut cælestis sapientiæ ac diuinæ gratiæ suæ thesaurum liberaliter nobis communicaret. Semper igitur tibi oculos pone, qua de causa in hūc mundum veneris, videlicet non ut tua confecteris commoda, aut tibi plus equo indulgeas, sed ut te potius deseras, te totum diuinæ voluntati, & obsequio proximorumq; tuorum vtilitati offeras, atq; aliorū cōmoda tuis pponas.

Secundò, ut summam Christus Servator tuus liberalitatem omnibus exhibuit, aduerte. aliquando enim in medio populi stans, ita clamabat: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, paratum se ostendēs omnibus omnium necessitatibus subuenire. Idcirco esto etiam tu erga omnes liberalis. Et si quando accidar, ut opere illis succurrere nequeas, tunc verbis piis, atque iudiciis aliis exterioribus talē te aliis exhibeas, ut vel sic cordis tui liberalitatem declares.

Tertiò considerato, ut liberalissimè tibi cordis sui pretiosum sanguinem propinarit, quando sc.

cro latere aperto, quidquid reli-
quumerat in corpore sanguinis
profudit. Tu vicissim te illi gratū
præbeas, atque ob eius amorem
libentissimè in omnia, quæ etiam
naturæ molesta sunt, effundas.

Quarto, de summis & internis
sacratissimæ matris doloribus di-
ligenter cogita, quanta videlicet
cordis tristitia toto illo passionis
tempore affecta fuerit, quando
oculis ipsa suis dilectissimum filiū
suum in cruce suffixum conspicie-
bat, quando in tantis eum angus-
tiis videbat, & inter tantos cru-
ciatus morientem cernebat, quā-
do denique post mortem sinu suo
cum complexa, omnia eius vulne-
ra maximo animi mœrore contē-
plans lachrymis irrigabat. Ac p-
inde tu de sponsi tui passione sæ-
pius cogitans, sedulò eam mente
reuolues, Christo eiusque bene-
dictæ matri compatere, dolorem
aliquem in te excitans, quòd tam
ingentes cruciatus in gratiā tui
seruator Christus fuerit perpes-
sus. Geras te interim apud omnes
modestum atq; maturū, citra vllā
animi vacillationem ac dubitatio-
nē, tam in aduersis quā prosperis,
ac iis omnibus, quæ vel lætitiā

MEDITATIONES
vel mœrorem adferre possunt.

Quinto deniq; perpendas, quãto dolore matris ac aliorum piorum hominum Christus Dei filius sepultus sit. Tu igitur dabis operam, Christi Domini tui passionẽ in corde gestare, eamq; sæpius mẽte reuoluere. Præterea conscientiaẽ tuã sepulchrum frequenter vera contritione ac oris confessione purgare. Deniq; voluntariẽ ac liberali animo in memoriam passionis Christi pœnitentiam peccatis debitam exoluere. Omnia in laudẽ Seruatoris nostri Iesu Christi, qui cum patre & spiritu sancto regnat Deus in secula benedictus, Amen.

POSTREMO EIVSMODI
ad Deum orationem
fundas.

Domine Iesu Christe potentissime atq; liberalissime Deus, qui summa liberalitate teipsum totũ nobis donasti, quando in maximis laboribus & corporis molestiis nihil tibi parens, omnes sitientes ad te uenire iussisti, vt aqua salutare eos potares, & liberalissimẽ cœlestis sapientiaẽ, diuinãque gratiaẽ thesaurum illis communi-

cares : deniq; sanguinem vniuersum illum etiam qui in corde, interioribusque visceribus latebat, vt te totum nobis impendere nō dubitares , liberalissimè effudisti.

Oro , vt mihi liberalem des animum, quo non solum in tuum obsequium, sed in auxilium quoque salutemq; proximorum me totum meaque omnia liberaliter impendam. Fac etiam (precor) vt sedulo & cōtinenter passionem tuam doloremq; sanctissimæ matris in corde gestem, quorum meditatio ne vitam meam Christiano homine & vocatione mea dignam traducam, animumq; meum ita componā, vt dignus sit in quo per gratiam tuā quiescas & habites, vna cum Deo patre & spiritu sancto in omnia secula, Amen.

MODVS TEMPORE MATUTINO Deo se commendandi.

Matutino tempore vt rectè te Christo commendes, pauca quædam tibi seruanda erunt. Primum, ut surgēs initio te signo crucis munias, neque statim ad fabulas, aut inanes cogitationes te cōuertas , sed in silentio , mente

MEDITATIONES

ad Deum eleuata, ad proximam te
 præpares orationem. Secundum,
 vbi in genua te oraturus prouo-
 lueris (tali enim ratione orandus
 est Deus) gratias agas imprimis
 Deo, deinde sacratissimæ matri,
 Angelo custodi, omnibusque san-
 ctis, de nocte tã feliciter tráfacta,
 quòd mortuus in peccatis nõ fue-
 ris (quemadmodũ multis contin-
 git) sed ad hunc diẽ seruatus sis, vt
 p̃ fidẽ, pœnitentiã, ac Christianæ
 legis opera gratiã Dei tibi concil-
 lies in hoc breui & incerto vitæ
 curriculo. Orabisq; vt diem istum
 trásgas ad Dei gloriam, animæq;
 tuæ salutẽ. Tertiũ, vt seriò tecum
 proponas die illo præsentì nihil
 velle cõmittere, quo Deus offen-
 datur. Proinde in virtute aliqua te
 constitues exercere, quã in præce-
 dẽtibus meditationibus inuenire
 queas. Consultũ fuerit dẽniq; ob-
 iter horas diei percurrere, & ge-
 neratim, quoad eius fieri potest,
 qd̃ toto die facturũ sis, tecũ sup-
 putare. Postremo hac uel simili o-
 ratione ad Deum conuersus sup-
 plexus eius implores auxilium.

Dñe Deus op̃s, qui ad principiũ
 huius diei nos peruenire fecisti,
 tua nos hodie salua virtute, ut in

Q. VOTIDIANÆ. 154

hac die ad nullū declinemus peccatū, sed semper ad tuā iustitiā faciendā nostra procedant eloquia, dirigantur cogitationes & opera, Per Dñm nostrum Iesum. &c.

Sancta Maria, & oēs sancti intercedant pro nobis ad Dñm, vt nos mereamur ab eo adiuuari & saluari. Qui viuit & regnat i secula. &c.

Dies & actus nostros in sua pace disponat Dominus ops, Amen.

Q. VID IN PROGRESSV
diei subinde agendum.

INterdiu dabis operā, vt eorū, quæ manē pposuisti memineris, & benē agendi propositū subinde renoues, atq; frequētissimē breui admodū seu iaculatoria oratione animū ad Deū conuertas vt te illi semp cognoscas esse præsentem, & propterea eū continenter ob oculos habeas. Si quādo aut aliquid aggrediundum tibi erit, ita cum Ecclesia precari assuesce.

Actiones nostras, quæsumus Domine, aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio & operatio à te semp incipiat, & per te cœpta finiatur. Per Christum Dominum nostrū.

MEDITATIONES

STVDIA VERO TVA

aggressurus, hanc piam orationē,
a B. Thoma cumpositam non
infructuosè præmittes.

Creator ineffabilis Dñe meus,
& Deus meus, qui de thesau-
ris tuæ sapientiæ nouē angelorū
choros cōdidisti, & eos super cœ-
lum Empyreū miro ordine collo-
casti, atq; elegātissimè partes vni-
uersi distribuisti: tu inquā, qui ve-
rus fons luminis & sapientiæ dice-
ris, atq; supereminens principiū,
infundere digneris super intelle-
ctus mei tenebras tuæ radiū chari-
tatis duplices à me remouens te-
nebras, peccatū scilicet & ignorā-
tiā in qua natus sum. Tu q̄ linguas
infantiū facis disertas, linguā meā
erudias, atq; in labiis meis gratiā
tuæ bñdictiōis infundas. Da mihi
intelligēdi acumē, retinendi capa-
citātē, interpretandi subtilitatē,
addiscendi facilitatem, & loquen-
di gratiā copiosam: ingressum in-
struas, progressum dirigas, egres-
sum compleas. Per Christum. &c.

MEDITATIO VESPER-
tina, quæ erit conscientiæ discus-
sio & examen.

VEsperi priusquā te ad quietē componas conscientia tuæ examē præmittes. Quandoquidē (vt recte admonet D. Chrysostomus, optimum est ut non singulis hebdomadis modò, verū quotidie etiam vnusquisq; seipsum considerans, ab anima sua omnem negligentia repellat, & bonorum possessionē acquirat. Neq; incommode cecinit poeta: Non prius in dulcem declines lumina somnū, Omnia quā longè reputaueris acta diei. Modus autem istius examinis his pūctis continebitur: Quorum primum est: vt postquā ad orandum te cōposueris, humiliter gratias agas Deo pro omnibus beneficiis quibus hætenus te cumulauit. Atq; pro his initio quæ tibi cū cæteris hominibus cōmunia sunt: quòd videlicet te creaturā ratione præditam condiderit, ad imaginē & similitudinem suam, non verò brutum animal: quòd immensis laboribus, doloribus, & sanguine denique suo te ex inferni faucibus (quibus tuis meritis destinatus eras) eripuerit: quodq; vitam æternam tibi si præceptis eius morem gesseris, largiri paratus sit, atque promiserit, & cætera.

Homil.
15. in Genesim.

MEDITATIONES

Deinde ea quæ peculiariter tibi,
non aut reliquis oibus concessa
sunt expêdēs, gratias ages, q̃ te in
spiritu & aqua baptizauerit, igno-
râtē docuerit, ac fidei lumine illu-
strauerit, ab hæresi te seruauerit:
parêtes, præceptoresque catholi-
cos & pios, tuiq; amâtes dederit,
maximam semper occasionem ob-
tulerit Deū ex animo diligendi,
eiq; seruiendi, Atq; cum Ange-
los nobilissimos ob vnâ super-
biæ voluntatē cœlo, Adamum
autem ob inobedientię peccatum
ē paradiso eiecerit, nec non & plu-
rimos homines nūc ob peccata,
tuis tamen minora, ad profundū
infernī iustissimē deturbarit, per
petuis ignibus cruciandos: tibi ta-
men hætenus pepercerit, toties
in peccata lapsū clementer eri-
puerit. peccataq; remisit, qui-
nimo pretioso illo suo corpore &
sanguine cibauerit, die quoq; ho-
dierno iam exacto, in quo multi
propter peccata ad inferos præci-
pitati sunt, custodierit. Hæc & si-
milia plura in te Dei beneficia a-
gnosces. Maximē tamen peculia-
res gratias ages de beneficiis illo
die peculiariter tibi impensis.

Secundum, vt deinde preceris

pro gratia, qua recordari, deflere expellere, & expiare vitia illa possis, in quæ die illo ex negligentia supina vel malitia, incidisti.

Tertium, vt cogites quid ab ea hora, qua mane surrexeras, ad hoc vsq; tēpus cōmiseris, singulas horas percurrēs, quibus partim orasti, partim studuisti, cum aliis domi forisue conuersatus es. Videbis an Deum, vel proximum cogitatione, verbo, opere, aut omissione seu negligentia offenderis; vtpote tempus negligenter transigendo, frigide atque parum deuote orando, & id genus alia quæ tui sunt officii, negligendo.

Quartum, vt ex consideratione tantæ tuæ socordix, qua tam frequenter in eadem laberis vitia, excites tibi dolorem & metum, cogitans iniquum admodum esse, clementissimum illum Dominum tuum tam facile ac leui de causa offendere, & reipsum tantis animæ tuæ periculis exponere. Perpendas enim sedulo, si ex vita tibi hac nocte migrandum foret, quale esses iudicium expectaturus, de omni etiam verbo otioso rationē redditurus, & ad quem locum deducendus. Proinde à Domino

MED. QVOTID.

tuo sollicitè veniam posce delictorum, promittens te maiori diligentia, vitèq; emendatione commissà & neglecta pro virili tua cōpensaturum. Atque ora, vt si hac nocte hinc te discedere velit, ele-
 menter pro sua immensa misericordia tecum agat: sin velit diutius vitam tuam prorogare, gratiam largiatur, sobriè, iustè, & piè viuendi in hoc seculo. Finies tunc oratione Dominica & Angelica salutatione, precationem hanc Ecclesiæ subiungens.

Salua nos Domine vigilantes, custodi nos dormientes, vt vigilemus cum Christo, & requiescamus in pace.

Visita quæsumus Domine habitationem istam, & omnes insidias inimici ab ea longè repelle: Angeli tui sancti habitent in ea, qui nos in pace custodiant, & benedictio tua sit super nos semper Per Dominum nostrum, Iesum Christum, &c.

Christo gloria.

V E N E T I I S apud Michael-
 lem Tramezinum,

I 5 6 3.

1711
Biblioteca della
Compagnia di Gesù
di Roma

OR. - 10
59